

62473

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ BÖLÜMÜ
(Din Eğitimi)

PROF. DR. BEYZA BİLGİN VE DİN
EĞİTİMİNDE YENİ YÖNTEM ÇALIŞMALARI

Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Doç. Dr. Cemal TOSUN

Hazırlayan
Mustafa ÖNDER

ANKARA 1997

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
KISALTMALAR	II
GİRİŞ	1
A- PROBLEM	1
B- ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ.....	3
C- VARSAYIMLAR	5
D- ARAŞTIRMANIN METODU ve SINIRLARI	6
1- Veri Toplama Tekniği.....	6
2- Araştırmanın Sınırları	6
I. BÖLÜM	7
PROF. DR. BEYZA BİLGİN'İN HAYATI ve ESERLERİ:.....	7
A- HAYATI	7
B- METODU	8
C-ESERLERİ.....	12
1- Kitapları.....	12
2- Makaleleri.....	19
II. BÖLÜM	23
PROF. DR. BEYZA BİLGİN'İN DİN EĞİTİMİNDE YENİ YÖNTEM ve KÜLTÜRLERARASI EĞİTİM ÇALIŞMALARI:.....	23
A- YENİ YÖNTEM	23
1- Yeni Yöntem Fikrine Nasıl Gelindi?	24
2- Beyza Bilgin'e Göre Yeni Yöntem Nedir?	29
3- Yeni Yöntem'in Amacı Nedir ve Niçin Gereklidir?	30

4- Prof. Beyza Bilgin'in Yeni Yöntem Çalışmaları:.....	32
a- Kur'ân'la ilgili olanlar:.....	43
1- Mukabele	43
2- Kur'ân'a Yaklaştırma.....	43
3- Sûre İsimlerinden Hareketle Kur'ân'ı Anlama	47
b- Masal ve Hikayelerden Yararlanarak Kur'ân'ı Anlama ve Dinî Bilgiler Öğrenme	47
c-Düşünen ve Öğrenen İnsan Yetiştirme	51
B- KÜLTÜRERASI EĞİTİM:	53
1- Kültürlerarası Eğitim Fikrine Nasıl Gelindi?	54
2- Kültürlerarası Eğitim Ne Demektir? Böyle Bir Eğitimi Niçin İhtiyaç Vardır?	56
3- Prof. Beyza Bilgin'in Kültürlerarası Eğitim Çalışmaları.....	65
III. BÖLÜM	75
PROF. DR. BEYZA BİLGİN'İN EĞİTİM ve DİN EĞİTİMİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ:	75
A- EĞİTİM ve EĞİTİM BİLİMİ.....	75
B- DİN EĞİTİMİ ve DİN EĞİTİMİ BİLİMİ	79
1- Kur'ân'da Eğitim.....	82
2- Din Eğitimi Ne Zaman Başlamalıdır	83
3- Din Eğitiminde Hedef Tasarılar.....	90
4- Din Eğitiminde Nakil ve Gelenek	92
5- Din Eğitimi ve Dil.....	94
6- Din Eğitimi Biliminin Görevleri.....	96
7- Din Eğitiminde Cami ve Okul.....	100
8- Din Dersi ve Teorisi.....	103

9- Okulda Din Eğitimi.....	113
a- İlköğretimde Din Eğitimi.....	116
b- Orta öğretimde ve Meslek Liselerinde Din Eğitimi.....	119
10- Din Dersinde Öğrenci	123
11- Din Dersinde Öğretmen.....	126
12- Branşların Birleştirilmesi ve Din Dersi.....	133
C- DİN EĞİTİMİ ve ÖĞRETİMİ İLE İLGİLİ DİĞER KONULAR: ...	134
1- Din Öğretiminde Yeni Yönelişler.....	134
2- Eğitim-Öğretim-İnanç.....	137
3- Din Eğitiminin Sınırı	140
4- İbadet Eğitimi ve Öğretimi.....	140
5- Din Öğretiminde Kaçınılması Gereken Olumsuzluklar	142
6- Eğitim ve Özgürlük	144
7- Eğitimde Sevgi	145
8- Eğitimde Hurafe ve Cinsellik	149
IV. BÖLÜM	152
SONUÇ ve ÖNERİLER:.....	152
A- SONUÇ ve ÖNERİLER.....	152
B- BİBLİYOGRAFYA	157
C- ÖZET (Türkçe-İngilizce)	167-168

ÖNSÖZ

Türk milleti tarihi boyunca din eğitimi konusunda birçok tecrübeler yaşamıştır. Bu tarihi birikim sonucunda İlähiyat Fakültelerinde Din Eğitimi Anabilim Dalı kurulmuştur.

Din Eğitiminin Anabilim Dalı haline gelmesinde, bilimin temellerinin atılıp geliştirilmesinde ilk ve en büyük katkıyı Beyza Bilgin sağlamıştır.

Ferdî ve sosyal açıdan kimliğin önemli bir belirleyicisi olan din'in eğitimin dışında tutulması artık düşünülemez. Türkiye dini eğitimin dışında tutmanın acı tecrübelerini yaşamış bir ülkedir. Bundan sonra yapılması gereken iş, dinin nasıl eğitim-öğretim konusu yapılacağına alan araştırmaları ve uygulamadan gelen tecrübelerle belirlenerek din eğitimine kalite kazandırmaktır. Türkiyenin ihtiyaçları doğrultusunda hedefler belirleyerek, bu hedeflere ulaşmamızı sağlayacak kaliteli öğretmen yetiştirme, program geliştirme, ders kitaplarının iyi hazırlanması hususlarında daha çok çalışmalıyız.

Biz bu çalışmamızda Türkiye'de Din Eğitimi Biliminin kurulmasında en büyük katkıyı sağlayan Prof. Beyza Bilgin'in tanınmasını, görüşlerinin açıklığa kavuşturulmasını ve hayatta iken fikirlerinden daha çok yararlanılmasını amaçladık. Din eğitiminde bugüne kadar yapılanlar ve bundan sonra yapılması gerekenlerin tesbiti büyük ölçüde Prof. Bilgin'in tanınmasına bağlıdır. Onu iyi tanımak Din Eğitimi Bilimi için, bu alanda çalışanlar için ve ülkemiz için büyük kazanç olacaktır.

Çalışmamız bir giriş ve üç bölüm ile bir sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölümde Prof. Beyza Bilgininin hayatı, makaleleri ve eserleri incelenmiştir. İkinci bölümde, Yeni Yöntem çalışmaları ve Kültürlerarası Eğitim üzerinde durularak bu kavramların anlamları, niçin gerekli oldukları ve Beyza Bilginin çalışmaları anlatılmaktadır. Üçüncü bölümde Beyza Bilgin'in Eğitim ve Din Eğitimi ile ilgili görüşleri üzerinde durulmuştur. Son bölümde ise sonuç ve öneriler sıralanmıştır.

Burada, çalışmam esnasında büyük destek ve yardımlarını gördüğüm başta Prof. Dr. Beyza Bilgin'e, Doç. Dr. Cemal Tosun'a, Doç. Dr. Mualla Selçuk'a ve Dr. Recai Doğan'a teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Mustafa ÖNDER
Ankara-1997

Kısaltmalar

Bkz.:	Bakınız
A.g.e.:	Adı geçen eser.
A.g.m.:	Adı geçen makale
DİB.:	Diyanet İşleri Başkanlığı
TDV.:	Türkiye Diyanet Vakfı
AÜİF:	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
AÜSBE:	Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
SÜİF:	Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
TDELDD.:	Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri.
EBDE:	Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
MEGSB:	Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı
C.:	Cilt
S.:	Sayı
Çev.:	Çeviren
Ter.:	Tercüme Eden
s.:	Sayfa
ss.:	Sıra sayfalar
Yay.:	Yayınları, yayınevi

GİRİŞ

A- PROBLEM

20. Yüzyılda toplumun ihtiyaçlarının farklılaşması, bilimsel gelişmeler, iletişimde alınan hızlı mesafe neticesinde Eğitim Bilimi'nin de alt bilim dallarına ayrıldığını görüyoruz. Bu alt bilim dallarından birisi de Din Eğitimi'dir. Kültürü oluşturan temel unsurların başında gelen dinin eğitim ve öğretimini konu alan bilimsel bir disiplin olarak tarif edebileceğimiz Din Eğitimi'nin Türkiye'de çok yeni bir disiplin olduğu, (13.2.1980 de A. Ü. İlahiyat Fakültesinde Kürsü olarak kuruldu) ve birçok probleminin bulunduğu bir gerçektir.¹

Bundan sonra yapılması gereken iş alanın problemlerini, sınırlarını, kavramlarını, diğer bilim dalları ile olan ilişkisini alan araştırmalarına dayanarak belirlemektir. Bu güne kadar yapılanlarla, bundan sonra yapılması gerekenleri iyi tesbit etmek bu açıdan önem arz etmektedir.

Din Eğitimi Bilimi'nin kurucularından olan Beyza Bilgin, alan'la ilgili ilk metodolojik çalışmaları, alan araştırmalarını ve dinin okulda, ailede, cami'de nasıl eğitim-öğretim konusu yapılacağını bizlere örnek'lik edecek şekilde yapmıştır ve bunu devam ettirmektedir. Din eğitimi Bilimi'nin kavramlarını, problemlerini, sınırlarını, görevlerini belirleyen Bilgin'in iyi tanınması alanın da iyi tanınması demektir.

Bu çalışmalardan yararlanarak kavramlar, metod, program geliştirme, alan araştırmaları üzerinde çalışmak bir zorunluluktur. Prof. Bilgin'in Kur'ân'ın anlaşılmasına yönelik olarak ortaya koyduğu

---

¹ Din Eğitimi Biliminin Kuruluşu ile ilgili olarak Bkz.: N. Yaşar Aşkoğlu, "Din Eğitimi Biliminin Türkiye'de Bağımsız Bir Bilimsel Disiplin Olarak Doğuşu ve Gelişimi", Diyanet İlmî Dergi, C. 30, S. 3, ss. 85-93.

“Yeni Yöntem”, “Kültürlerarası Eğitim” çalışmalarının da açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

Yıllardır anlamı bilinmeyen bir dil ile okunan, yaşanan, ibadet edilen Kur’ân’ın (ve İslâm’ın)² anlaşılması bunun için de okunması öncelikle din eğitimi ilgilendirir. Kur’ân’ın okunması ve anlaşılacak davranış geliştirilmesi asıl amaçtır. Bunun nasıl yapılacağına dair yeni metodlar sunan Beyza Bilgin’in tekliflerinin dikkate alınarak uygulanması ve öncelikle Kur’ân Kursları, İ. Hatip Liseleri ve camilerdeki din eğitim-öğretiminde denenmesi gereklidir.

Uygulamadan gelen veriler ve bilgiler olmadan açık bir sistem olan eğitimin³ ve din eğitiminin kendi kendini düzeltmesi mümkün olmadığı gibi, eksikliğin nerede olduğu da tesbit edilemez. Din eğitimi ve öğretimi alanında yapılması gerekenleri şöylece sıralayabiliriz:

- a- Müfredat Programlarının geliştirilmesi.
- b- Öğretmen el kitaplarının hazırlanması.
- c- Ders kitaplarının geliştirilmesi.
- d- Öğretmen yetiştirme.
- e- Din öğretimi özel öğretim yöntemlerinin geliştirilmesi.
- f- Din öğretimi araç ve gereçlerinin geliştirilmesi.
- g- Hedef tasarımların belirlenmesi.
- h- Din dersinin okuldaki durumunun dünyadaki yeni gelişmeler ışığında düzenlenerek teorisinin geliştirilmesi.

² Geniş Bilgi İçin Bkz.: Recai Doğan, *II. Meşrutiyet Döneminde Batıcılık akımının Din ve Eğitim-Öğretim Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, Basılmamış Doktora Tezi, AÜSBE, Ankara 1996, s. 274 vd.

³ Bkz.: Veysel Sönmez, *Öğretmen El Kitabı*, Ankara 1994 (5. Baskı), s. 2 vd.

1- Yaş gruplarına göre dinin nasıl eğitim-öğretim konusu yapılabileceğinin araştırılması.⁴

Din eğitimin'de sadece muhtevanın aktarılması ve metodun bilinmesi yeterli değildir. Önemli olan ara hedefleri üst hedeflere yöneltebilmek ve bunları birbirine bağlayabilmektir.⁵ Bunlar yapılırken ferdin bedenî ve ruhî bütûn yetenek ve ihtiyaçlarının sıra ile değil, birlikte ele alınması ve uyum içerisinde doyurulup geliştirilmesi gereklidir. Din eğitiminden beklenen kişilerin inanma ihtiyaçlarını doğru bilgilere dayanarak karşılamaktır.⁶ Bu yapılmadığı takdirde ehil olmayan kişilerin, hurafe ve yanlışların ön plana çıktığını görürüz. Türkiye böyle bir dönemi yaşamıştır. Din eğitiminin hiç olmadığı dönemlerdeki problemler daha çok olmuştur. Şimdi genel eğitim içinde yer alan din eğitimi'nin, Türk Millî Eğitiminin genel amacı'na nasıl katkıda bulunabileceğinin araştırılması, diğer branşlarla birlikte sağlıklı, hür düşünebilen, ahlâklı, millî ve manevî değerlerine sahip çıkan kişilerin yetiştirilmesine katkıda bulunmanın bilimsel yolları aranmalıdır.

Din eğitimi alanındaki çalışmaların tanınması ve yenilerinin bunlara eklenmesi, diğer bir ifade ile alanın doldurulması, bu bilim dalının saygınlığını artıracak gibi, din eğitimi gerekli midir? gereksiz midir? tartışmalarına da son verecektir. Bu açıdan Prof. Beyza Bilginin tanınması, yaptığı çalışmaların incelenmesi yapılması gereken ilk iştir. Çalışmamızda bunu gerçekleştirmeye gayret ettik.

B- ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ:

Din Eğitimi Biliminin kurucularından olan Beyza Bilgin'in alanla ilgili faaliyetlerinin, görüşlerinin, yeni yöntem'in ne olduğunun makale

⁴ Cemal Tosun, "*Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimine Genel Bir Bakış*", Tartışılan Değerler Açısından Türkiye, Ankara 1996, s. 96.

⁵ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 7-8.

⁶ Tosun, A.g.m., s. 97.

ve eserleri incelenerek iyice belirlenmesi, alanda yapılacak çalışmalara yardımcı olması amaçlanmıştır.

Bu nedenle, Beyza Bilgin'in makaleleri, eserlerinin tesbiti, incelenmesi, görüşlerinin açığa çıkarılması, yeni yöntem ve kültürlerarası eğitim'in ne demek olduğu, niçin yeni yöntem ihtiyacı bulunduğu, yeni yöntem'e dair uygulamaların ve tekliflerin neler olduğu incelenecektir.

Bilgin'in Türkiyenin ilk Din Eğitim Profesörü olması, ilk kadın vaiz olması, Din Eğitimi Anabilim Dalı'nın teşekkülünde büyük gayretleri olması, Din Eğitimi ile ilgili ilk metodolojik eserleri kaleme alması bu çalışmanın önemli bir yönünü oluşturmaktadır. Genelde hep vefatlarından sonra ilmî çalışmalara konu olan ilim adamlarını ve fikirlerini net olarak anlamak konusunda zorluklar sözkonusudur. Çünkü, eserlerinde ve yazılarında, konuşmalarında kesin olarak neyi kastettiğini tesbit etmek çoğu kez mümkün olmamakta, herkes kendi anlayışı çerçevesinde yorumlamaktadır. Yazının veya sözün duygusal yönü tamamen ortadan kalktığından, söz konusu kişi de hayatta olmadığı için bizzat kendisine sormak imkanı da olmadığından çoğu kez yanlış anlamalar olmaktadır.

Bir ilim adamı henüz hayatta iken hakkında yapılacak çalışmalarla bu tür problemlerin ortadan kalkması sağlanmış olacaktır. Böyle bir çalışma Din Eğitimi Bilimi'ne katkı sağlayacak, sağlığında iken kendisinden daha fazla yararlanma imkanını bize verecektir. Ülkemiz için belki çok yeni sayılacak bu tür çalışmaların az da olsa örnekleri vardır. H. Ziya Ülken, İ. Agah Çubukçu, Mısırlı Tefsir alimi Aişe Abdurrahman hayatta iken kendileriyle ilgili çalışma yapılmış kişilerdir. Ayrıca din eğitimi çalışmalarında bugüne kadar yapılanlarla, yapılması gerekenlerin tesbiti bakımından çalışmanın önemli olduğu kanaatindeyiz.

C- VARSAYIMLAR:

Araştırmamızı planlarken tesbit ettiğimiz varsayımları şöyle sıralayabiliriz:

1- Prof. Beyza Bilgin Din Eğitiminde yeni bir metod sunmaktadır. Bu metodun Din Eğitimi ve Öğretimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2- Kültürelarası eğitim yoluyla mevcut toplumsal problemlere çözüm getirmeye çalışıldığı düşünülmektedir.

3- Kur'ân öğretiminde klasik metodun günümüz insanına yetmediği, bu hususta yeni metod ve değişikliklerin yapılması gerektiği, bu konuda Prof. Beyza Bilgin'in çözüm yolları gösterdiği varsayılmaktadır.

4- Bu tür bir çalışmanın Diyanet İşleri Başkanlığı, Din öğretimi Genel Müdürlüğü (Kur'ân Kursları ve İHL.ler) nün çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5- Böyle bir çalışmanın Din eğitimi ve öğretimi alanında yapılan faaliyetleri tesbit edeceği ve alanda bundan sonra yapılacak çalışmalara yardımcı olacağı varsayılmaktadır.

6- Okullardaki Din Derslerinin Batı'daki en son gelişme ve uygulamaların ışığında kalite kazanacağı düşünülmektedir.

7- Din eğitiminde Yeni Yöntem çalışmalarının ve Kültürlerarası Eğitim faaliyetlerinin kültürel hayata ve ülke barışına katkı sağlayacağı varsayılmaktadır.

8- Bugüne kadar Kur'ân ve Din adına takdim edilen yanlış bilgilerin ayıklanarak, yeni yöntem sayesinde dinin aslının ve doğru bilgilerin öğrenileceği düşünülmektedir.

D- ARAŞTIRMANIN METODU ve SINIRLARI:

1- Veri Toplama Tekniği:

Öncelikle Prof. Beyza Bilgin'in makaleleri kitap ve tebliğleri incelenmiştir. Buralardan görüşleri, yeni yöntem hakkındaki düşünce ve teklifleri ortaya konulmuştur. Yeterli bilgi elde edilmeyen konularda ise bizzat Beyza Bilgin'in sözlü katkılarına müracaat edilmiştir.

Yeni yöntem ve kültürlerarası eğitim konularında ikinci el kaynaklar tesbit edilerek faydalanılmıŐtır. Ayrıca Beyza Bilgin'in yaptırdığı Yüksek Lisans, Doktora tezlerinden ve seminerler ile ödevlerden yararlanılmıŐtır.

2- Araştırmanın Sınırları:

Konu Prof. Beyza Bilginin hayatı, makale, kitap ve tebliğlerinin incelenmesiyle sınırlandırılmıŐtır. Ancak Bilginin Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri, Din Öğretimi, İslâm ve Çocuk, Elli Bin Yıllık Bir Gün kitapları ile Liselerde Din Bilgisi Derslerinin Bugünkü Durumu, Eğitimin İmkanı ve Sınırları Üzerine, Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri, Kur'ân'ın Anlatım Teknikleri üzerine, İlâhiyat Fakültelerinde Din Eğitimi ve Öğretimi, Türkiyede Din Eğitimi, Ahlâk Terbiyesinde Dinî Hikayeler, Eğitimin Temellerinden Biri Olarak Din Eğitimi makaleleri üzerinde ağırlıklı olarak durulmuştur. Bilgin'in 1997 yılı başına kadar yaptığı çalışmalar değerlendirilmiştir. Yeni Yentem ve Kùltürlerarası Eğitim ile ilgili olarak Bilgin'in yaptırdığı tezler, seminerler ve ödevler de konu incelenirken değerlendirilmiştir.

I. B ÖLÜM

PROF. BEYZA BİLGİN'İN HAYATI VE ESERLERİ:

A. Prof. Dr. Beyza Bilgin'in Hayatı:

Bilgin, 1935 yılında İzmir'de doğdu. Babası Makedonya (Usturumca) kökenli İbrahim bey, annesi Özbekistan kökenli Saliha hanım'dır. İlkokulu Eskişehir'de bitirmiş, aynı yerde Ortaokulu okumuş (Kız Ortaokulu), 1955 yılında Eskişehir Lisesi'nden mezun olmuştur.

1955-56 öğretim yılında Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Kimya Mühendisliği bölümüne girmiş, 1956-57 öğretim yılında ise aynı üniversitenin İlahiyat Fakültesi'ne geçmiştir. 1960 yılında İlahiyat Fakültesi'nden mezun olmuş, ve 1960-61 öğretim yılında Yozgat İmam-Hatip Lisesi'ne meslek dersleri öğretmeni olarak tayin edilmiştir.

Yaklaşık bir yıl burada görev yaptıktan sonra sağlık nedeniyle Ankara İmam-Hatip Lisesi'ne tayin edilmiş ve 1961-1965 yılları arasında burada görev yapmıştır. 4489 sayılı kanun gereğince Almanya'ya gitmiş ve burada okullarda Din Dersi uygulamaları hakkında araştırma yapmış, 1965 yılında tekrar Ankara İmam-Hatip Lisesi'ndeki görevine dönmüştür.

Ankara'daki öğretmenlik yıllarında Ahi Tura ve İçcebeci Camilerinde başlangıçta haftada bir, sonraları üç gün üç aylar ve Ramazanlarda vazetmiş ve bu vaazları büyük ilgi görmüştür. Böylece Türkiye'nin ilk kadın vaizi olma ünvanını kazanmıştır. Yine bu dönemde Radyo'da konuşmalar yaparak ilk kadın konuşmacı olmuştur.

1965-66 Öğretim yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne Pedagoji asistanı oldu ve Prof. B. Z. Egemenle birlikte

çalışmaya başladı. 1971 yılında “İslâm’da Eğitimin Temeli Olarak Sevgi” çalışmasıyla Doktor, 1979 da ise “Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri” tezi ile Doçent oldu. 1988 yılında ise “Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi” adlı takdim tezi ile Profesör oldu.

1981-91 yılları arasında “Türkiye’nin Sesi” Radyosunda çocuklar için programlar yaptı. Bu programlarda yapılan konuşmalarını daha sonra kitap haline getiren Bilgin, 1987-1990 yılları arasında İlâhiyat Fakültesi Dekan Yardımcılığı yapmıştır. Türk Kadınlar Konseyi ve Okulöncesi Eğitimi Geliştirme Derneği’nde üye olan Bilgin hâlen Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı Başkanı ve Öğretim Üyesi’dir. Yüksek Mühendis-mimar Naci Bilgin ile evlidir ve iki kız çocuğu vardır.

B. Prof. Dr. Beyza Bilgin’in Metodu:

Bilgin alanında ilk olması nedeniyle çok büyük zorluklar çekmiş ve mücadeleler vermiştir. Birçok engellerle dolu olan yolu açabilmek için yılmadan çalışmış ve yalnız başına bunları gerçekleştirmiştir. Bugün Din Eğitimi alanında belirli bir noktaya gelinmişse bunda en büyük pay hiç kuşkusuz Prof. Bilgin’e aittir. Alanın kavramlarını, sınırlarını, problemlerini ve yapılması gereken çalışmalarını belirleyerek Din Eğitimi Bilimi’nin ülkemizdeki kurucusu olmuştur.

Şimdilerde kahraman kesilen birçoklarının kafasını kuma gömdüğü dönemlerde (ihtilâl yılları) Din Derslerinin mecburi olması için her zemin ve mekânda mücadele etmiş, yaptığı çalışmalarla bunda en büyük katkıyı sağlamıştır. O dönemin Milli Güvenlik Konseyi’nde yaptığı konuşmalarla Din Dersleri’nin mecburiyetinde önemli rol oynamıştır. (Prof. Hüseyin Atay ve Mehmet S. Aydın’la birlikte)

Hoca tevazusu gereği bunları hiçbir yerde anlatmamış ve övünç meselesi yapmamıştır. Din Derslerinin hâlen mevcut durumunu acımasızca tenkit edenlerin, bütün bunlardan haberi dahi yoktur. Açılmış, belirlenmiş bir yoldan gitmek ne kadar dikenli, engelli olursa olsun kolaydır. Ama o yolu açmak, varacağı hedefi, ara hedeflerini belirlemek en zor olanıdır ve hoca bunu başarmıştır. Artık bizlere düşen o yolu genişletmek, problemleri halletmektir.

Prof. Bilgin metodunu şöyle açıklamaktadır: *“Sorunları belirleyip çözümlenmede yöntemin, benden önce çalışanların değerli çalışmalarından yararlanmakla birlikte, prensip olarak, Kur’ân’ın hakemliğine müracaat ve yorumları oradan kontroldür.”*⁷

Kur’ân’ın baştan sona anlamıyla birlikte okunmasını sürekli öğrencilerine tavsiye eden Bilgin, bunu bizzat kendisinin adet haline getirdiğini, her çalışmasında Kur’ân’ı tekrar tekrar tekrar okuduğunu belirttikten ⁸sonra şöyle söylemektedir: *“Bir İlâhiyatçı için Kur’an’ın, bilgin imamların ve hukukçuların değişik görüşleri ile öğrenilmesi önemli idi ve çok şey kazandırıyor. Fakat yine anlaşılıyordu ki, bu bilgilerin hepsi, asıl kitap Kur’ân’ı Kerim’e yaklaşmayı sağlayan basamaklar olabilirlerdi ancak. Onlar okunmalıydı, fakat bununla yetinilmemeli, her zaman Kur’ân’a dönülmeli, o esas alınmalıdır.”*⁹

Kur’ân’a dönüşü savunanlar hep hadis ve sünneti ikinci plana atmak veya önemsememekle suçlanmışlardır. Ama konuşmalarında, yazılarında en çok hadis kullanan, peygamberimizin hayatından örnekler verenler de yine bu insanlardır.¹⁰Onların savunduğu şey, kitaplarda hadis diye yazılanların bir ayıklamaya tabi tutularak gerçek olanlarının belirlenmesidir. Prof. Bilgin’de bunlar arasındadır.

⁷ Bkz.: Beyza Bilgin, *İslâm ve Kadın*, Basılmamış Çalışma, Ankara 1996, s.7

⁸ Bkz.: Beyza Bilgin, *İslâm ve Kadın*, s.5.

⁹ Bilgin, A.g.e., s.4vd.

¹⁰ Bkz.: Beyza Bilgin, *“İslâm Terbiyesinde Sevgi Prensibi,”* Din Öğretimi Dergisi, S.17, s. 15-30.

Hoca, ilmî yazı ve konferanslarında öncelikle problemi iyi belirliyor. Bunun için de hangi konuda kimin için yazıp, konuşacaksa onlardan edindiği bilgilerden (test-anket) ana başlıklar çıkararak sağlam bir çıkış noktası elde ediyor. Probleme, hadiseye bizzat bu problemi yaşayanların gözü ile bakmaya çalışıyor.¹¹

Daha sonra ilmî veriler kullanarak (psikolojik, sosyolojik ve eğitim açısından) muhatap kesimin özelliklerini iyi tesbit ediyor. Bu günkü uygulamayı anlatıp, yanlışları söylüyor. Daha sonra yapılması gerekenleri, gerektiğinde ayet ve hadislerden de örnekler vererek eğitim ve din eğitimi açısından açıklıyor.¹²

Yazılarında ve konuşmalarında öncelikle kavramları hangi anlamda kullandığını belirtiyor.¹³ Branşlaşmaya son derece önem veriyor ve genel bir girişten sonra umumiyetle kendi sahasında (Din Eğitimi) yoğunlaşarak meseleye bu açıdan bakıyor. Başka branşların sahasına müdahale etmiyor.¹⁴

Eğitimi sürekli olarak eğitimi ve iki insanın etkileşimi olarak kabul eden Bilgin, muhatapı ciddiye alarak ondan gelen tepkilere göre tesbitler yapmıştır. Birçok defalar eğittiği öğrencilerinden çok şey öğrendiğini belirtiyor.¹⁵

Çalışmalarında çok sade bir dil kullanan Bilgin, tarihî açıdan konuyu değerlendiriyor, mümkün olduğunca tekrardan kaçınarak sık sık araştırılması gereken noktalara dikkat çekiyor.¹⁶ Meselelere sadece teorik olarak değil, pratikten gelen tecrübe ve veriler ışığında

¹¹ Bkz.: Beyza Bilgin, "Çocuklarımıza İnsancıl Davranışları Nasıl Kazanabiliriz", Din Öğretimi Dergisi, S.26, s.24, "Çocuklarımızın Duyguları ve Duaları," Din Eğt. Araştırmaları Dergisi, S.2, s.70.

¹² Bkz.: Bilgin, *İslam'da Çocuk*, Ankara 1987, s.119vd., "Çocuklarımıza İnsancıl Davranışları Nasıl Kazandırabiliriz", Din Öğr. Dergisi, S.26, s.29-30.

¹³ Bkz.: Bilgin, "İslâm Terbiyesinde Sevgi Prensipleri", Din Öğr. Dergisi, S.17, s.21.

¹⁴ Bkz.: Bilgin, "Çocuklarımıza İnsancıl...", s.28.

¹⁵ Bkz.: Bilgin, "İlkokullarda Din Bilgisi Dersleri", AÜİF Dergisi, C. XIV, s. 166.

¹⁶ Bkz. Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s.36.

yaklaşıyor ve özellikle çocuk eğitiminden bahsederken bizzat bir anne olarak konuşup, yazıyor.

Eğitimde sevgi'nin öneminden bahseden Bilgin, sevginin, yapıcı, yaratıcı, teşvik edici gücünden mutlaka faydalanılması gerektiğini ve sadece zihine değil, kalbe, duyguya da hitap edilmesi gerektiğini savunur.¹⁷Okuyucusu ile iyi bir diyalog kuran Bilgin, eski kelime ve kavramları mümkün olduğunca günlük dile aktarmaya çalışır.¹⁸

Masal ve hikayenin eğitimde nasıl kullanılacağına örneklerini veren Bilgin, Beyza Teyze'den Hikayeler kitabında bunu çok güzel bir şekilde uygulamış, K. Kerim'deki olayları hurâfeden ve israiliyyattan arınmış olarak sunmakta, yeri geldikçe teknik bilgiler ve açıklamalar yapmakta, özellikle Kur'an'ı Kerim'in nasıl kullanılacağına dair bilgiler vermektedir. Her konunun üzerinde düşünülmesini ve araştırılmasını istemektedir.¹⁹

Konu başlarında veya sonlarında göze hitabeden ve akılda kolayca kalabilecek dua ve sureler verilmekte, mucgzelerden bahsedilirken çocuklar ikaz edilmektedir.²⁰Kur'ân sûreleri'nin eğitim açısından değerlendirilmesi yapılmaktadır.²¹

Yetiştirdiği ilim adamlarına yol göstererek, onlarla birlikte konuşmaktan, etkinliklere katılmaktan büyük zevk almaktadır.²²Çok iyi bir gözlemci olan Bilgin, küçük ayrıntılarda gizli hususları ortaya çıkararak Din Eğitimi açısından inceler.

¹⁷ Bkz.: Bilgin, "Çocuklarımıza İnsanal...", s.29, *İslâm'da Çocuk*, s.107

¹⁸ Bkz.: Bilgin, *EBDE*, s.55-58, *Beyza Teyze'den Hikayeler*, I/42,50,95.

¹⁹ Bkz.: Bilgin, *Beyza Teyze'den Hikayeler*, I/28,88.

²⁰ Bkz.: Bilgin, A.g.e.I/41.

²¹ Bkz.: Bilgin *Ellibin Yıllık Bir Gün*, Akid yay., Ankara 1992.

²² Bkz.: Bilgin, "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Özel Öğretim Yöntemleri Üzerine", *Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri*, (8-10 Nisan 1988), Ankara 1991, s.335, Ayrıca Bkz.: *Tartışılan Değerler Açısından Türkiye*, TDV yay. Ankara 1996,s.112.

C. Prof. Beyza Bilgin'in Eserleri:

Beyza Bilgin din Eğitimi ile ilgili bu güne kadar birçok kitap ve makale yazmış, tebliğler sunmuştur. Biz bunları incelerken önemli hususlara dikkat çekip metod ve ana fikirler üzerinde duracağız.

1- Kitapları:

a- Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri:²³

Eser, 1973 yılında Ankara'daki 19 Lise'de yapılan ve Din Bilgisi dersinin durumunu araştıran çalışmanın²⁴ Türkiye çapında yaygınlaştırılması neticesinde oluşmuştur. Prof. Bilgin'in Doçentlik tezi olan bu çalışma Din Eğitimi alanında yapılan alan araştırmalarının ilkidir. Türkiye genelinde 970 Lise'nin Din Bilgisi öğretmenlerinden toplanan bilgiler istatistiki açıdan değerlendirilmiştir. Eser 6 bölümden oluşmaktadır ve başlıkları şöyledir:

a- Giriş.

b- Din Eğitimi ve Öğretiminin Tarihi Gelişimi.

c- Bulgular.

d- Yorum.

e- Karşılaştırmalar ve Tahminlerle İlişkiler.

f- Anket Hakkında Görüşler.

Bilgin bu çalışmayı Din Dersi'nin isteğe bağlı olarak okutulduğu bir dönemde yapmıştır. Son bölümdeki "Sonuç ve Öneriler" kısmında

²³ Bkz.: Beyza Bilgin, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Emel Matbaacılık, Ankara 1980. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde bu kitap TDELDD kısaltmasıyla verilecektir.

²⁴ Bu çalışma ile ilgili olarak bkz: Beyza Bilgin, "Liselerde Din Bilgisi Eğitiminin Bugünkü Durumu," 50. Yıl, AÜİF yay, Ankara 1973, ss.273-290.

belirtilen görüş ve tavsiyeler,²⁵ günümüz din eğitimi ve öğretimi için de geçerliliğini sürdürmektedir. Kitapta Lise seviyesindeki Din bilgisi derslerinin durumu, amaca uygunluğu problem ve gelecekteki gelişmesi ele alınmıştır.

Prof. Bilgin eserin önsözünde “... Bundan sonra ağırlık verilmesi gereken iş, programlar, ders kitapları ve öğretmen yetiştirme konusunda sürekli bir değerlendirme geliştirme-uygulama-yeniden değerlendirme olmalıdır...”²⁶ diyerek yapılacak çalışmalara yön göstermektedir.

b- İslâm ve Çocuk:²⁷

Prof. Bilgin'in bu çalışması, çocuk konusunda Türkiye'de yazılmış en derli toplu eserlerden birisidir. Çalışma beş bölümden oluşmaktadır:

- a- Yaradılış Açısından Çocuk.
- b- İslâm'ın Çocuğa Verdiği Değer.
- c- Anne-Baba'ların Çocuklarına Karşı Görevleri.
- d- Çocukların Anne-Babalarına Karşı Görevleri.
- e- Çocuk Eğitimi ve Öğretiminin Önemi.

Çocukların eğitimini bilimsel ve dini açıdan ele alan bu eserde İslâmi ve tecrübî bilgileri birleştirdiğini söyleyen²⁸Bilgin, sadece teorik bilgi vermekle kalmamış, yaşanan hayattan örnekler vererek yanlışların düzeltilmesini tavsiye etmiştir.

²⁵ Bkz.: Bilgin, *TDELDD*, s.152-153.

²⁶ Bilgin, *TEDELDD*, s.16.

²⁷ Bkz.: Beyza Bilgin, *İslâm ve Çocuk*, DİB yay., (2.Baskı) Ankara 1981.

²⁸ Bilgin, A.g.e., S.6.

c- Ellibin Yıllık Bir Gün:²⁹

Türkiye'nin Sesi Radyosu'nde "Çocuklar İçin" Programında Prof. Bilgin'in yaptığı konuşmalardan oluşan bu eser, çocuklara dini bilgiler kazandırmada Kur'ânla çalışma konusunda yeni bir yöntem sunmaktadır. Kur'ân'ı Kerim Sûrelerini isimlerinden hareketle inceleyen ve tanıtmayı amaçlayan kitabın "Giriş" bölümünde Kur'ân'ı Kerim'le ve onun nasıl kullanılacağı ile ilgili bilgiler veren Bilgin, son bölümde ise Hatim Duası ile birlikte bir Dua örneği ve dinî terimlerden oluşan küçük bir sözlük koymuştur. Eser, din eğitimi ve öğretimi ile ilgilenenler başta olmak üzere, genç-yaşlı herkesin okuması ve kütüphanesinde bulundurması gereken önemli bir çalışmadır.

d- Beyza Teyze'den Hikayeler (1-4) :³⁰

Dört kitapçıktan oluşan bu çalışma hocanın hikayelerden yararlanarak çocuklara dini öğretim faaliyetlerinin güzel bir örneğidir. Kutsal kitaplarda ve Kur'ân'ı Kerim'de anlatılan hadiseleri hurâfe ve israiliyyat'tan ayırdederek, eğitim bilimi ve din eğitimi biliminin verileri ışığında anlatan Bilgin, İlkokullar için yazdığı ders kitabını tamamlayan bir çalışma olarak takdim ettiği bu kitabında yer yer Kur'ân'la ilgili bilgiler ve akılda kolay kalacak biçimde dini bilgiler vermektedir. Kitap, isminde olduğu gibi bir hikaye kitabı değil, çocukların ve hatta büyüklerin güvenerek okuyacağı, hikaye tekniği kullanılarak ve başta Kur'ân'ı kerim olmak üzere, hadislerden, ansiklopedilerden derlenmiş bir gerçekler kitabıdır. Talim Terbiye Kurulu tarafından 1.3.1988 gün ve 1867 sayılı kararla ilk ve ortaokul öğrencilerine tavsiye edilmiştir.

²⁹ Bkz.: Beyza Bilgin, *Ellibin Yıllık Bir Gün*, Akid yay., Ankara 1992.

³⁰ Bkz.: Beyza Bilgin, *Beyza Teyze'den Hikayeler*, (4 cilt) Gün yay. (2. Baskı) Ankara 1993.

e- Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi:³¹

Din eğitimi bilimi alanında Türkiye'de yazılmış ilk metodolojik eserdir. kitap genelde bir roblemler kitabıdır. Yani, her başlığı, her konusu müstakil çalışmalarla araştırılıp, genişletilecek hususlardır. Din eğitiminin alanını, kavramlarını, sınırlarını ve problemlerini, bu problemlerin çözüm yollarını ayrıntılı olarak tanıtan eser, alan araştırmalarının yapılmasını da teşvik etmektedir.

Çalışmanın asıl amacının "*Türkiye'deki din hayatının bilimsel boyutlarını oluşturmada bir kapı açmak*" olduğunu Prof. Bilgin "*Önsöz*"de belirtmektedir.³² Altı bölümden oluşan kitapta sırasıyla şu konular işlenmiştir:

a- Temel Kavramlar.

b- Din-Öğretim- Eğitim

c- Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi

d- İlgili Bilimler.

e- Örgün Eğitimde Din Eğitim-Öğretimi.

f- Yaygın Eğitim'de Din Eğitim-Öğretimi. Çalışmanın son kısmında Din Eğitimi ile ilgili yabancı kaynakların (Almanca, İngilizce) yanı sıra Kur'ân Kursları ve Vâizlerle ilgili yapılan araştırmaların da bir listesi verilmiştir.

³¹ Bkz.: Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Yeni Çizgi yay., Ankara 1995, Bundan sonraki dipnotlarda kitap EBDE kısaltmasıyla verilecektir.

³² Bilgin, A.g.e. , s.6.

f- Din Öğretimi, Özel Öğretim Yöntemleri:³³

Bilgin'in, Mualla Selçuk'la birlikte hazırladığı bu eser, din öğretimi ve özel öğretim yöntemleri üzerinde durur. Din öğretiminde kavramlar, ilkeler, yöntemler, Araç-gereç, planlama ve uygulamadan bahseder. Kitap yedi bölümden oluşur. Bunlar sırasıyla şöyledir:

- a- Temel Kavramlar.
- b- Ülkemiz Eğitim Sisteminin Genel Görünümü.
- c- Din ve Ahlâk Öğretiminde İlkeler.
- d- Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersinde yöntem ve Teknikler. Yöntem Seçimini Kılavuzlayan İlkeler.
- e- Din ve Ahlâk Öğretiminde Yardımcı Araç ve Gereçler.
- f- Öğretimin Etkinliklerinin Plânlanması ve Uygulanması.
- g- Yaygın Eğitimin Geleneksel Yeri: Cami.

Kitaptaki a,b,c,e bölümlerini Prof. Bilgin yazmıştır. Son kısımda üç ayrı ek vardır. Bu eklerde, Leselerde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi'nin etkinliği ve daha cazip hâle getirilmesi için nelerin yapılması gerektiği üzerine bir araştırma, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Programı ve Dua örnekleri bulunmaktadır.

Prof. Bilgin, kitaba yazdığı "Önsöz" de, "*Din öğretimini ve din görevliliğini kendine meslek edinecekler için hazırlanmış bir kitap*" olarak çalışmayı tanıtmaktadır.³⁴

³³ Bkz.: Beyza Bilgin-Mualla Selçuk, *Din Öğretimi, Özel Öğretim Yöntemleri*, Gün yay., (2.Baskı) Ankara 1995.

³⁴ Bilgin-Selçuk, A.g.e., s.2

g- Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi.³⁵

İlkokul 5. sınıflar için programa uygun olarak hazırlanmış ders kitabıdır.

h- İslâm ve Kadın:³⁶

Henüz basılmamış olan bu çalışmasında Bilgin, sırasıyla şu konuları işlemiştir:

a- Toplum ve Hukuk Sorunu Olarak Kadın.

b- Kadın Haklarının Tarihi Gelişimi.

c- İslâm Öncesi Kadın Hakları.

d- Kur'ân'ı Kerim'de Kadın Hakları.

e- İslâm Toplumlarında Kadın Hakları.

f- Türklerde Kadın Hakları.

g- Cumhuriyetten Önceki Dönem.

h- Cumhuriyet Dönemi.

ı- Toplumsal Sorunlar.

Kadın hakkında yazılmış klasik kitaplardan farklı olarak, Kur'ân'a dayalı bir çalışmadır. Evlilik ve boşanma, miras, şahitlik, örtünme gibi konularda yeni yorumlar sunan bir eserdir.

³⁵ Bkz.: Beyza Bilgin, *Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi-V*, MEB yay., (14. Basılışa Ek), İstanbul 1994.

³⁶ Bkz.; Beyza Bilgin, *İslâm ve Kadın*, Ankara 1995, (Basılmamış)

1- Özel Öğretim Yöntemleri, Din ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi:³⁷

Prof. Bilgin'in, Prof. Saffet Bilhan'la birlikte Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi öğrencileri için hazırladığı bir ders kitabıdır. Temel eğitimdeki din öğretimi yöntemlerini beş bölüm halinde incelemektedir:

- a- Din ve Ahlâk Bilgisi Öğretiminin Amaç, İlke, Yöntem ve Teknikleri.
- b- İnanç ve Öğretimi.
- c- İbadet ve Öğretimi.
- d- Ahlâk Eğitimi.
- e- Yaşamın Temel Değerleri ve Öğretimi.

Prof. Bilgin bunlardan başka, İslâm Gerçeği³⁸ kitabının da bazı bölümlerini yazmıştır. İbnü-l Kelbî'den, Putlar Kitabı (Kitabü-l Esnâm) nın Almanca tercümesini Arapçasıyla karşılaştırarak Türkçe'ye çevirmiştir. ³⁹ Prof. Beyza Bilgin, ünlü soybilimci, hadisci ve tarihçi olan İbnü-l Kelbî'nin bu eserini Rosa Klinke-Rosenberger'in Almanca çevirisi ile Arapça aslını karşılaştırarak çevirenin notları ve "giriş"i ile birlikte Türkçeye tercüme etmiştir.

Arap putçuluğunun kaynağı ve eski dini münasebetler hakkında bilgiler veren kitap Din Psikolojisi ve Dinler tarihi açısından da önemlidir.

³⁷ Bkz. Beyza Bilgin-Saffet Bilhan, *Özel Öğretim Yöntemleri Din ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi*, A.Ü. Açık Öğretim Fakültesi. Yay. Ankara 1987.

³⁸ Bkz.: H. Atay-Y. Nuri Öztürk-B. Bilgin-R. Ayas-A.Güneş H.Elik, *İslâm Gerçeği*, AÜİF yay., Ankara 1995,

³⁹ Bkz.: İbnü-l Kelbî, *Kitabü-l Esnâm*, Çev: Beyza Düşüngen, (Putlar Kitabı) AÜİF yay., No= LXXXIV, Ankara 1969.

2- Prof. Beyza Bilgin'in Makaleleri:

<u>Makale Adı:</u>	<u>Yayınlandığı Yer:</u>	<u>Cilt, sayfa:</u>
<i>Eğitimin Temellerinden Biri</i>	Din Öğretimi Dergisi	S. 33, ss.9-15
<i>Olarak Din Eğitimi</i>	(Bu makele 25-27 Kasım 1991 İzmir 1. Eğitim Kongresinde Tebliğ olarak sunulmuştur.) AÜİF Dergisi	C. XXIV ss. 469-485
<i>Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri</i>	Din Öğretimi Dergisi S.	5, ss.78-82
<i>Din Dersi Öğretmenliği ve Güçlükleri</i>	AÜİF Dergisi	C.26, ss.259-264
<i>Eğitimin İmkânı ve Sınırları Üzerine</i>	Din Öğretimi Dergisi İslâm İlimleri Enst.	S.4, ss. 18-23 C.4, ss.211-218
<i>Dua</i>	Dergisi	S.2, ss.67-71
<i>Yarının Öğretmeni Neleri Bilmelidir? Gelecek On Yıla Bakış</i>	İslâm İlimleri Enst. Dergisi	C.ss.263-267
<i>(Prof. H. Rodenstein'den çeviri)</i>	AÜİF Dergisi	C.14, ss.157-167
<i>İlkokullarda Din Bilgisi</i>	AÜİF Dergisi	C.19, ss.117-122
<i>Dersleri</i>		
<i>İslâm'da Muhtesiplik ve</i>		
<i>Eğitim Yönünden Değeri</i>		
<i>İnanç, İbadet ve Ahlâk</i>	Din Öğretimi Dergisi	S.15 ss.16-23
<i>Öğretimi İlkokul Öğretmenleri İçin</i>		
<i>İslâm Terbiyesi'nde Sevgi</i>	Din Öğr. Dergisi (28 Eylül	S.17 ss.21-30
<i>Prensibi ve Türkiye'deki</i>	-1 Ekim Tarihleri Arasında	
<i>Uygulama</i>	Erlangen Üniversitesi Eğitim Fakültesi tarafından Düzenlenen "Toleransa Giden Yol Kültürel Karşılaşma ve Barış Eğitimi" adlı Forum'da sunulan bildiri.)	
<i>Çocuklarımıza</i>	Din Öğretimi Dergisi	S.26 ss.24-32
<i>Davranışları</i>		
<i>kazandırabiliriz.</i>		
<i>Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi</i>	Din Öğretimi Dergisi	S.39 ss.77-

<i>Özel Öğretim Yöntemleri Üzerine</i>	(Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri Tebliği 8-10 Nisan 1988) Ankara-91 DİB yay.	82- ss.331-336
<i>Tarihi Tecrübemizden Yeni Dünya Düzenine Nasıl Katkı Sağlarız</i>	Din Öğretimi Dergisi	S.39 ss.20-25
<i>Gençlerin Gözü İle Ailede Kuşaklar Arası İletişim</i>	Din Öğretimi Dergisi	S.28 ss.80-100
<i>Öğretmenlik Mesleği</i>	Din Öğretimi Dergisi	S.21ss.13-17
<i>Çocuklarımızın Duyguları ve Duaları</i>	Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi	S.2 ss.69-79.
<i>Ahlâk Terbiyesinde Dini Hikayeler</i>	Din Eğitimi Araş. Dergisi	S.1 ss.51-75.
<i>Üç Aylar ve Kandillerimiz</i>	Arayış Ve İslâm Dergisi	S.2 ss.39-42
<i>Aile Bir Okul Olmalıdır.</i>	Diyanet Aylık Dergi (Röportaj)	S. 12 ss.20-22
<i>Türkiye’de Din Eğitimi</i>	Demokrasi Gündemi Dergisi	S.21 ss.19-24
<i>Münih’te “Türkiye’de İslam” Semineri</i>	Din Öğretimi Dergisi	S.33 ss.16-22
<i>Gençlik ve Din Eğitimi</i>	Din Öğretimi Dergisi	S.12-13ss.11-17.
<i>Okulöncesi Çağı Çocuğunda dini Kavramlar</i>	Din Öğretimi Dergisi	S.8-9 ss.21-30.
<i>Gençler ve Aşırı Hareketler</i>	Din Öğretimi Dergisi	S.11 ss.39-42.
<i>Okulöncesi Çağı Çocuğunda Din Duygusu</i>	Din Öğretimi Dergisi. Okulöncesi Eğitimi Dergisi.	S.7 ss.12-18 S.30,ss.4-13.

<i>Atatürk ve Din</i>	AÜİF Dergisi	C.26 ss.265-274
<i>Almanya Federal Cumhuriyetinde Türk Çocuklarına İslâmî Din Dersi Program Geliştirme Çalışmaları</i>	AÜİF Dergisi	C.30 ss.143-155
<i>Roma'da İlahiyat Eğitiminde İşbirliği Semineri</i>	AÜİF Dergisi	C.32 ss.233-237
<i>İrşad'da Evrensel Sorumluluk</i>	I. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri-Ankara-1996 (Tebliğ)	C.ss.171-179
<i>Liselerde Din Bilgisi Eğitiminin Bugünkü Durumu</i>	50.Yıl AÜİF yay.	ss.273-290
<i>Çocuğun Manevi Eğitimi</i>	Din Öğretimi Dergisi.	S.6 ss.29-38
<i>Evrensel Karşılaşma Hristiyanlar ve Müslümanlar Görüşüyorlar</i>	AÜİF Dergisi	C.34 ss.52-67
<i>Kur'an'ın Anlatım Teknikleri Üzerine</i>	1. Kur'an Sempozyumu (Tebliğ) Ankara-1994	ss.79-87.
<i>İlahiyat Fakültelerinde Din Eğitimi ve Öğretimi</i>	Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlimi Toplantı (tebliğ) İstanbul-1993	ss.76-80
<i>Hepimize İhtiyaç Var</i>	Okulöncesi Eğitimi Dergisi	S.43 ss.7-10
<i>Der Religionsunterricht in der Türkei</i>	CİBEDO	S.6 ss.161-172
<i>Das Verstandnis religöser Erziehung in einem laizistischen Land aun Beispiel der Türkei</i>	Padagogische beitrage zur Kulturbegegnung Band=10 1992 (tebliğ)	ss.190-201
<i>Religöse Erzählungen als Grundlage der Bildung ethischer Werte in der schule</i>	Padagogische Beitrage zur Kulturbegegnung Band=14 1995 (tebliğ)	ss.280-286

<i>Das Prinzip der Liebe in der Islamischen Erziehung und in den Unterrichtswerken der Türkei</i>	Padagogische Beitrage zur Kulturbegegnung (tebliğ) Band=7 1989	ss.36-44
<i>Atatürk ve Türk Kadını</i>	AÜF Dergisi	C.31 ss.85-95
<i>Kültürlerarası Hafta ve V. Nürnberg Forumu</i>	AÜF Dergisi	C.35 ss.61-91

II. BÖLÜM

Prof. Dr. BEYZA BİLGİN'İN DİN EĞİTİMİNDE YENİ YÖNTEM ve KÜLTÜRLERARASI EĞİTİM ÇALIŞMALARI

A- YENİ YÖNTEM

Bu kısımda Beyza Bilgin'in yeni yöntem anlayışı ve bu konudaki uygulamaları esas alınacaktır. Yöntem, kısaca bir amaca ulaşmak için takip edilen yol olarak tanımlanır. Yeni yöntem kavramı ise, bir amaca ulaşmak için takip edilen yeni yol olarak tanımlanabilir.

Beyza Bilgin bir Din Eğitimi Bilimcisidir. Yeni yöntem çalışmaları da din eğitimi alanında yoğunlaşmaktadır. Ancak, yaptığımız araştırmalar Bilgin'in din eğitim alanındaki yeni yöntem çalışmalarını daha özel bir konuda yoğunlaştırdığını göstermiştir. *Bu konu Kur'ân'ı Türkçe anlamından okuyup anlama ve davranış haline getirme alanını kapsamaktadır. Bu itibarla, Bilgin hakkında kullandığımız Din Eğitimin'de Yeni yöntem tabiri, daha çok Kur'ân'ı Türkçesinden okuyup anlama ve davranışa geçirmede yeni yöntem olarak özelleşmektedir.*

Biz çalışmamızda bu uzun tabiri kullanmak yerine sadece Yeni yöntem kavramını ve bazen de Din Eğitiminde Yeni yöntem tabirini kullanacağız. Kur'ân'ı okuyup anlama ve davranışa dönüştürme de din eğitimi alanına dahil olduğu için bu tür bir kullanımın eksiklik olmadığını düşünüyoruz.

Burada üzerinde durulacak temel konular, yeni yöntem nedir? Yeni yöntem niçin gereklidir? ve yeni yöntem konusunda neler yapılmıştır? sorularıdır. Ancak bunlara geçmeden önce yeni yöntem fikrine nasıl geldiğinin ortaya konulmasında yarar vardır.

1- Yeni Yöntem Fikrine Nasıl Gelindi?

Bilgin'in hayatını ve özellikle de akademik hayatını ve çalışmalarını incelediğimizde, ondaki yeni yöntem fikrinin oluşumunun ve uygulamasının seyrini şu şekilde ortaya koymak mümkündür.

Bilgin, sohbetlerinde sık sık dile getirdiği ve bazı eserlerinde yazdığı gibi, orta öğretim dönemlerinden itibaren dini öğrenme sıkıntısı yaşamış ve bunu hissetmiş bir kişidir. Çocukluk yıllarında gittiği Kur'ân Kursunda ve daha sonra ilkokul, ortaokul, lise döneminde hep dini ve Kur'ân'ı anlama sıkıntısı yaşadığını vurgulayan Bilgin ilâhiyat Fakültesine geçmesinin sebebini de bu sıkıntıyı gidermek olarak belirtmektedir.⁴⁰

İlâhiyat Fakültesine geçtikten sonra merak ettiği birçok dini konuyu öğrendiğini söyleyen Bilgin, Kur'ân'ın anlaşılması konusundaki sıkıntının burada da olduğunu müşahade etmiş ve bu konuda bir program geliştirilmesinin, yeni metodlar bulunmasının ne kadar elzem olduğunu anlamıştı.⁴¹

Beyza Bilgin bundan sonraki yıllarda yaptığı akademik çalışmalarda yeni yöntem konusuna ağırlık vermiştir. Doktora tezi olarak hazırladığı "*İslâm'da Eğitimin Temeli Olarak Sevgi*" adlı çalışmasında⁴² İslâm dininin korku ahlakıda dayalı olarak sunulduğunu, bunun da Kur'ân'ın ve İslâm'ın anlaşılmasının neticesinde ortaya çıktığı belirtir. İslâm'ın böyle sunulmasının, sevgi ahlâkının timsali olarak sunulan Hristiyanlık karşısında bir dezavantaj sağladığını ve iyi dini kültür almamış kimseleri etkileyebileceğini söylemektedir. Müslümanların başlangıçta ilme çok önem vererek hayranlık uyandırdıklarını, sonraları

⁴⁰ Bkz: Beyza Bilgin, *İslâm ve Kadın*, Basılmamış Çalışma, Ankara 1995, s. 3, Tartışılan Değerler Açısından Türkiye (Sempozyum 17-18 Haziran 1995), Ankara 1996, s. 112-113.

⁴¹ Bilgin, *İslâm ve Kadın*, s. 4, Tartışılan Değerler..., s. 113.

⁴² Bkz: Beyza Bilgin, *İslâm'da Eğitimin Temeli Olarak Sevgi*, Basılmamış Doktora Tezi, AÜİF, Ankara 1970.

ise yeni çalışmalar yerine eskileri taklit etmeye başlayarak, yeni nesil ve yeni ilmî gelişmelerle din arasındaki bağlantıyı kuramadıklarını belirtir.

Dini tamamen terketmiş olmamak için de dinin kabuğu diyebileceğimiz birtakım görünen kısımlarına bağlandıklarını, bu davranışın Hristiyanlık karşısında İslâm için eksiklik olarak değerlendirildiğini ve sağlam dinî kültürü olmayanlar için olumsuz tesir yaptığını belirtir.⁴³

Bilgin, bütün bunlara karşı çözüm yolunu da şöyle göstermektedir: İslâm dini derinliğine tetkik edilmeli, Peygamber dönemindeki içtenliği ve coşkunluğu ile önümüze konulmalı ve insanları Allah, dolayısı ile insanlık sevgisinde birleştirecek biçimde ortaya konulmalıdır. Çalışmasının amacının da bu olduğunu belirten Bilgin, *"İnsanların zihinlerini otomatikleştiren eğitim sistemleri ile onları günün gerçeklerinden uzak tutan tek taraflı maneviyat eğitimi sistemlerini kucaklayan bütüncü bir eğitim sistemine gidilmedikçe, İslâm'ın istediği dünya çapında bir sevgi ahlâkının gerçekleşmesi ideal olarak kalmaya mahkum olacaktır."*⁴⁴ diyerek eğitim sistemimizde birşeylerin yanlış gittiğini ve düzeltilmesi gerektiğini bu çalışmada ortaya koymuştur. Öte yandan günün değişen şartları, Türkiye'deki inkılaplar, Dünya ile bütünleşme neticesinde çok yönlü etkileşim, insanların ihtiyaçlarının sürekli değişmesi, din bilimlerindeki, özellikle Din Eğitimi Bilimindeki gelişmeler mevcut uygulamaların yetersizliğini ortaya koymuştur.⁴⁵

İletişim alanındaki şaşırtıcı gelişme, kapalı toplum mefhumunu ortadan kaldırmış, yapılan yeni buluş ve keşifler, ders kitaplarındaki bilgileri değiştirdiği gibi, Kur'ân'ı da yeniden yorumlama ihtiyacını gündeme getirmiştir.

---

⁴³ Bilgin, *İslâm'da Eğitimin Temeli Olarak Sevgi*, "Önsöz".

⁴⁴ Bilgin, A.g.e., s. 115.

⁴⁵ Bilgin, *EBDE*, s. 103.

İnsanları bugünle hiç alakası olmayan geçmişin çözümleriyle başbaşa bırakarak, din böyle diyor ne yaparsanız yapın! demek, sorumluluktan kaçmaktır. Buna ilave olarak insanın psikolojik ve biyolojik yapısı ile ilgili bilgiler artmış, eğitimin yaş gruplarına göre farklılık göstermesi bir esas olarak kabul edilmiştir. Bütün bunlar eğitim metodlarının da değişmesini gerekli kılmıştır.

Ülkemizde uzun bir dönem din eğitimi ve öğretimine ara verilmesi, problemleri arttırmış ve uzun süre takip edilen eski metodu da unutturmuştur. Beyza Bilgin bu sebeplere istinâden yeni metod arayışlarına devam etmiş, öncelikle problemlerin tesbit edilmesi için çalışmıştır.

1973 yılında Ankara'daki Liselerin 19 unu ziyaret ederek İdareci, Öğretmen ve Öğrencilerle görüşmüş, Din Eğitimi'nin ve öğretiminin problemlerini belirlemeye çalışmıştır.⁴⁶ Araştırmanın neticesinde elde edilen bilgileri değerlendiren Bilgin, Ortaöğretimin gençler için önemli bir dönüm noktası olduğunu ve bilgiyi öğrenmenin yanında, yenilerini ilave etmenin ve kişilik kazanmanın bu dönemde gerçekleştiğini söyler. Bu nedenle, artık eğitimin amacı ne Ortaçağ'daki gibi, tamamıyla insana dönük ne de Yeniçağ'ın başlarındaki gibi, tamamıyla eşyaya dönüktür. İnsanın ihtiyaçları o kadar çeşitlenmiştir ki, bunları karşılayacak olan herşey bir değerdir. Bu ihtiyaçların karşılanması için sadece Biyoloji, Psikoloji ve Sosyoloji'nin verilerini biraraya getirmek yeterli değildir.⁴⁷

Kişilerin başkasını anlaması, sağlıklı münasebetlerin kurulması sadece bilgi ile mümkün değildir, inanma burada önemli rol oynar diyen Bilgin şöyle devam etmektedir: *"Ahlâki erdemlere bağlılık, bilerek değil yaşayarak ve inanarak mümkündür. Mahkeme de hâkimin, öğrenciyi değerlendirmede öğretmenin, bir jüri üyesinin, çarşı ve pazardaki*

---

⁴⁶ Bkz.: Beyza Bilgin, "Liselerde Din Bilgisi Eğitiminin Bugünkü Durumu", 50. Yıl, AÜİF Yay., Ankara 1973, ss. 273-290.

⁴⁷ Bilgin, A.g.m., s. 288.

saticının, önemli bir karar anında her insanın duyacağı duyguyu genç, ancak ahlâk ve din gibi, aşkın değerler eğitimi ile öğrenecektir."⁴⁸

Ahlâki değer ile bilgi arasındaki sıkı bir münasebet olduğunu belirten Bilgin, bilgili olmakla ahlâklı olmanın bir bütün olması gerektiğini ve eğitimimizde buna yönelmesi gerektiğini, din ve ahlâk eğitiminin bu yüzden gerekli olduğunu ifade ederek, *"Birlik ve beraberliğimizin, milletimizin devamı, sadece, ortak kültürümüzün ve değerlerimizin, yeni bilgilerle çatışmayacak bir biçimde, akıl ile iman alanlarını karşı karşıya getirmeksizin, yan yana, yeni nesillere verilmesiyle mümkün olacaktır."* demektedir.⁴⁹

Prof. Bilgin, daha sonraki yıllarda bu çalışmasını genişleterek Türkiye genelindeki 968 Lise'yi içine alacak bir anket uygulaması yapmıştır.⁵⁰ Din Eğitimi alanındaki ilk alan araştırmasının da örneği olan⁵¹ bu çalışmada Din Dersinin okul programı içindeki mevcut durumu amaca uygunluğu, problemleri ve gelecekteki gelişmesi ele alınmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; Liselerde okutulan din bilgisi derslerinin ortaokullarda ve hatta ilkokullarda okutulması pek fazla aşamadığı, 12-18 yaş grubu gençlerin din ile ilgili ihtiyaçlarına cevap veremediği, yaşanan hayatla ilgili bakış açısı geliştiremediği ve din ile ilgili problemlere çözüm bulduracak bir yardımda bulunamadığı, henüz okulda din dersinin sağlam bir temele oturmadığı ortaya çıkmıştır.⁵² *Öğrencilerin din dersinden beklentilerinin başında, Kur'ân'ı Kerim'in manasını öğrenmek gelmektedir. Bu çalışmada birçok problem alanı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğrenciler, dersin ilgi çekici hâle getirilmesini, insanın varlık sebebi ve vazifeleri, dinin özünün ne olduğu, inanma ve manevî hayatın değeri, dua, Türkiye'de ve dünya'da dinin durumu, ideolojiler ve din,*

---

⁴⁸ Bilgin, A.g.m., s. 289.

⁴⁹ Bilgin, A.g.m., s. 289.

⁵⁰ Bu çalışma Beyza Bilgin'in Doçentlik Tezidir Bkz: Türkiyede Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri, Emel Matbaacılık, Ankara 1980.

⁵¹ Bilgin, A.g.m., s. 148.

⁵² Bilgin, A.g.m., s. 148.

demokrasi, cumhuriyet, lâiklik ve bunların İslâm dini ile karşılaştırılması, faiz, kaza, kader, mezhep vb. gibi konuların işlenmesini istemektedirler.⁵³ Burada tesbit edilen ve konuyu doğrudan ilgilendiren bir hususta Kur'ân'ın okunması ve anlaşılmasıyla ilgilidir.

Öğretmenler ise dersin bir düzene kavuşturulmasını ve din kültürünün genel kültürün bütünlüğü içinde yaygınlaştırılarak her müslüman vatandaşa ulaştırılmasını istemektedirler. Bunun için diğer lâik ülkelerdeki uygulamalardan örnekler vermektedirler.⁵⁴

Velilerin istekleri ise daha değişiktir. Onlara göre bu dersi okuyan bir öğrenci ihtiyacı olduğunda nasıl dua edeceğini bilmeli, ölmüşlerinin ruhuna Yasin okuyabilmelidir.⁵⁵

Bilgin bu çalışmasının "öneriler" bölümünde ise şunları sıralamaktadır: Dersin konuları, amaçları ve Lise öğrencisinin ihtiyaçlarına uygun biçimde geliştirilmeli ve bu amaçlar davranışlarda gözlenecek şekilde açıklıkla yorumlanmalıdır. Bu yapılırken öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşleri alınmalıdır.

Din dersinin saati, dinin toplumdaki yerine ve ona duyulan ihtiyaca göre ayarlanmalıdır. Ders sadece teorik olarak değil, uygulamalı olarak da yapılmalı, orta okulda uygulama tamamlanmalı ve lise öğrencisinden isteğinin dışında uygulamaya katılması beklenmemelidir.

Türkçe anlamlı Kur'ân'ı Kerim, yardımcı ders kitabı haline getirilmeli, özellikle lise çağındaki öğrenciler, onu büyük ölçüde tanımış ve okumuş olmalıdırlar. Okul kitaplıklarında Kur'ân'ı Kerim tercüme ve tefsiri ile, sahih hadis kitapları, dinî hikaye ve romanlar bulunmalıdır.

---

⁵³ Bilgin, A.g.m., s. 149.

⁵⁴ Bilgin, A.g.m., s. 148-149.

⁵⁵ Bilgin, A.g.m., s. 149.

Başta Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere diğer ilgili kişi ve kuruluşlarca kolay kullanımlı, tek ciltlik ve sadece Türkçe mealli Kur'ân'ı Kerimler bastırılarak piyasaya çıkarılmalıdır. Sözkonusu tercümelerin dili sade ve anlaşılır olmalı ve sonunda konu fihristi ve özel isimler fihristi bulunmalıdır.

Ders kitapları çok konuyu kısa olarak işlemek yerine, ihtiyaca göre az konuyu derinliğine incelemeli ve kitap hazırlanırken mutlaka eğitimcilerle işbirliği yapılmalı, muhteva yine branş uzmanlarınca doldurulmalıdır. Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları ile Diyanet İşleri Başkanlığı bu konuda fikir birliğine varmalıdır.

Hizmet içi eğitim kursları sadece konferans dinletmek şeklinden çıkarılmalı ve öğretmenlerin istek ve ihtiyaçlarına göre yapılacak etkinliklerle bu kursları verimli hale getirilmelidir.

Din bilgisi öğretmenleri arasındaki kültür birliği kadar diğer branş öğretmenleri arasındaki kültür birliği de önemlidir ve bu sağlanmalıdır. Öğretmen yetiştiren kurumlar, öğretmeni yetiştirirken maddi değerler ile manevî değerlerin bütünlüğünün bozulmamasına dikkat etmelidirler. Dini din, bilimi bilim olarak değerlendirerek her ikisine de saygı gösterilmesi gerektiği unutulmamalıdır.⁵⁶

2- Beyza Bilgin'e Göre Yeni Yöntem Nedir?

Bilgin, yukarıda da belirtildiği gibi yeni yöntem çalışmalarını Kur'ân'ın okunması ve anlaşılması çalışmalarına hasretmiştir. Yeni yöntem'le ilgili tanım ve çalışmalarını da bu çerçevede yapmıştır.

Bilgin'e göre yeni yöntem insan için olan vahyin işitilmesi, anlaşılması, okunması, üzerinde düşünülmesi ve yaşantımıza yön verebilmesi için insanın gelişme çizgisine uygun yaklaşımları ifade

⁵⁶ Bkz.: Beyza Bilgin, *TDELDD*, s. 152-153, *EBDE*, s. 83-84.

etmektedir. Ona göre vahiy insan içindir. Onun işitilmesi, anlaşılması, üzerinde düşünülmesi ve yaşantımıza yön vermesi gerekir. Vahiy, insanın gelişme çizgisine uygun bir yöntemle, muhtevâ ve araç gereçlerle planlanabiliyor ve bu planlama insanın onları anlamasını kolaylaştırabiliyorsa, bunu yapmak dinî bir görev, bir sorumluluktur.⁵⁷ Bu yönde yapılacak faaliyetler ve ortaya konulan teklifler, geliştirilecek yeni usul ve metodlar yeni yöntemi oluşturmaktadır.

Bugüne kadar Kur'ân'la ilgili çalışmaların hep övgü dolu ve yüzünden okunması ile ilgili kaideler (tecvid) üzerinde yoğunlaştığını belirten Bilgin, Kur'ân'ın anlaşılması için de böyle çalışmaların yapılmasını ve yeni tekniklerin geliştirilmesini ister.⁵⁸

Bilgin'in yeni yöntemle ilgili diğer bir tarifi de şöyledir: Günümüze kadar gelmiş kültür birikiminin üzerinden Kur'ân'a gitmek, gerekli kontrol ve incelemelerden sonra taptaze bir bakış açısı ile günümüze dönmek için yapılacak çalışmalardır.⁵⁹

3- Yeni Yöntem'in Amacı Nedir ve Niçin Gereklidir?

Müslüman-Türk İnsanının bugüne kadar Kur'ân'ı Türkçe anlamı ile okumadığını ve onu ancak âlimlerin anlayabileceği inancına sahip olduğunu belirten Bilgin, bu anlayışın gitgide Kur'ân'ı insanımızdan uzaklaştırdığını, onun Arapça olarak okunmasına teşebbüse dahi bir çok kaide ve kurallar getirildiğini söyler. Bilgin'e göre süslü torbalar içinde raflara kalkan, duvarlara asılan Kur'ân'ın Müslüman-Türk insanı tarafından kendi dilinde okunmasının zamanı gelmiştir.⁶⁰

Arapça bilmeyen kişilerin Türkçe anlamlı Kur'ân'ı okuyarak anlamasını sağlamanın yeni yöntemin asıl amacı olduğunu belirten

---

⁵⁷ Bilgin, EBDE, s. 7.

⁵⁸ Bilgin, "Kur'ân'ın Anlatım Teknikleri Üzerine", 1. Kur'ân Sempozyumu, Ankara 1994, s. 80-81.

⁵⁹ Bilgin, "Bilginin İslâmleştirilmesi", Yeni Asır Gazetesi, 26 Nisan 1996, s. 9.

⁶⁰ Bilgin, "Türkiye 'de Din Eğitimi", Demokrasi Gündemi Dergisi, S. 21, s. 20.

Bilgin, Kur'ân'ın yani onu gönderen Allah'ın haber ve öğütlerinin anlaşılmasında ve bu doğrultuda davranış geliştirilmesinde izlenmiş olan yol ve yöntemleri bulup çıkarmak, onlar yardımı ile dinimizi öğrenmede ve öğretmede yeni kaliteler kazanmak yeni yöntemin amacıdır demektedir.⁶¹

Eskiden yazılmış Arapça ve Osmanlıca kitapları uzun süre Kur'ân'la eşdeğer sayılmış, halk arasında "kitapta yazıyor" ifadesi hep Kur'ân'da yazıyor şeklinde anlaşılmıştır. Dinin aslının öğrenilmesi için Kur'ân'ın anlaşılması şarttır. Bu da yeni yöntem'le mümkün olacaktır.

Her dini kitabın (tefsir, şerh, fıkıh, mev'ize vb.) Kur'ân olmadığı ve bu kitaplardaki hurafe, israiliyyat, yanlış bilgilerin ayıklanması gerektiği konusunda hassasiyet gösteren Bilgin, bunun ancak Kur'ân'daki bilgilerin öğrenilmesiyle mümkün olacağını söyler.⁶² Öte yandan dünyadaki gelişmelere paralel olarak ülkemiz eğitim sisteminde ve özellikle de din eğitimi alanında yenilikler yapılması gerekmektedir. Artık dersin öğrenciye uyması esastır. Günümüz insanının Allah sorusu yeniden zorlaşmıştır, eski usul isbatlar bugünün insanına yetmemektedir.⁶³

Öğretim metodlarındaki değişimi, yönetim şeklinin değişmesi, kontrolün gitgide dışarıdan içeriye koyması, değişen yaşama biçimi ve yeni öğrenme teorileri, yeni yöntemi gerekli kılmaktadır.

Kur'ân Kurslarındaki, İmam-Hatip Liselerindeki ve İlâhiyat Fakültelerindeki metod problemi, ve mezun olanların Kur'ân'ı anlama konusundaki yetersizlikleri yeni yaklaşımların ve yöntemlerin uygulanmasının bir zorunluluk olduğunu ortaya koymuştur.

⁶¹ Bilgin, "Kur'ân'ın Anlatım Teknikleri...", s. 80.

⁶² Bilgin, "Türkiyede Din Eğitimi", s. 21-23.

⁶³ Bilgin, TDELDD, s. 146.

4- Prof. Beyza Bilgin ve Yeni Yöntem Çalışmaları:

Alanın problemlerini yaptığı çalışmalarla belirleyen ve bu problemlerin çözümü için çareler arayan Bilgin'in yeni yöntem'le ilgili olarak yaptığı ve öğrencilerine yaptırdığı çalışmaları şöyle sıralayabiliriz:

1988 yılında Mualla Selçuk tarafından yapılan bir çalışma⁶⁴ da, din derslerinin mecbur edilişinden sonra yapılması gereken hedeflerin belirlenmesi, dinî bilgilerin çocuklarımıza nasıl anlatılabileceğinin yollarını aramak amacına yöneliktir. Bu çalışmada Selçuk, öğrencinin gelişim psikolojisi, öğretimin öğrenciye uydurulması ve hangi konuların hangi yöntemlerle işlenmesinin daha uygun olacağına konularını araştırmış ve yeni yöntem çalışmalarına katkıda bulunmuştur.

Çocuğun gelişimine uygun bir Din Öğretimi Modeli⁶⁵'nin geliştirildiği çalışma neticesinde şu teklifler yapılmaktadır: Çocuklarımızın dinî duygu ve düşünce gelişimlerini gözlem ve alan araştırmalarıyla belirlemeliyiz. Dinin öğretilerini bu gelişme basamaklarına göre nasıl öğretime müsait kılacağımızı araştırmalıyız. Geliştirilen teori ve tavsiyeleri ailelere, öğretmenlere ve çocuk yetiştirme ile uğraşanlara ulaştırmalıyız. Eğiticiler, çocukların hazıroluş düzeyleri hakkında bilgi sahibi olurlarsa, dinî muhtevâyı özenle seçebilirler.⁶⁶

Prof. Bilgin'in yeni yöntem'le ilgili olarak yaptırdığı önemli bir çalışma da 1986 yılında Harun Anay'ın "*Din Öğretmeyi Nasıl Öğrenebilirim?*" adlı Lisans Tezi'dir.⁶⁷ Pittsburg Üniversitesi Din Eğitimi Profesörlerinden M.A. Blanche Carrier'in "*How Shall I Learn to Teach Religion?*" adlı çalışmasının tercümesi ve değerlendirilmesi olan bu tez'de, Amerikada bulunan ve bizdeki Kur'ân Kurslarına benzeyen Pazar

⁶⁴ Bkz: Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, TDV yay. Ankara 1991, (2. Baskı)

⁶⁵ Selçuk, A.g.e., s. 175.

⁶⁶ Selçuk, A.g.e., s. 173-174.

⁶⁷ Bkz.: Harun Anay, *Din Öğretmeyi Nasıl Öğrenebilirim?* Basılmamış Lisans Tezi, AÜİF, Ankara 1987.

Okulları'ndaki din öğretimi ile ilgili yeni metodların gerekliliğine dikkat çekilerek bazı tavsiyelerde bulunmaktadır. Bizdeki Kur'ân öğretimine de katkıda bulunacak mahiyetteki bu teklifleri şöylece sıralayabiliriz. Unutmamak gerekir ki Kur'ân Kurslarında bir metod problemi mevcuttur ve öğrenciler topluma uyum'da güçlük çekmektedirler. Rehber öğretmenlere bu kurumlarda şiddetle ihtiyaç vardır. Eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir. Eğitimin kuralları evrensel olduğu için bizim de bu yeni yöntem arayışlarından haberdar olmamız gerekir.

1- Öğretim metodlarındaki genel değişme ve değişimin sebebi:

Bunun iki sebebi vardır. a) Bugüne kadar yapılan eğitimde çocuğun nasıl olduğu ve nasıl öğrendiği ile ilgili bilgilerden hareket ediyorduk. Eğitimciler, doğruluk derecesi artan deneyler yaptıkça, çocuğun nasıl öğrendiği ile ilgili daha gerçekçi bilgilere yaklaşmaktadırlar. Bu da öğretim metodlarında değişmeyi gerektirmektedir. b) İçinde yaşadığımız toplum değişmekte, buna paralel olarak amaçlarımız ve metodlarımız da değişmektedir. Din öğretimi bu değişimin dışında kalmaz.

2- Değişen Yönetim Şekli: Artık dünyadaki ülkelerin çoğunda Demokrasi vardır. Eskiden Otokrasi yönetiminde vatandaşın din adamlarına, yöneticilere itaat ve gelenekleri devam ettirme beklenirdi. Demokrasi de ise vatandaş iyi ve kötü olanı ayırdedecek ve karşısına çıkacak sorunları nasıl halledeceğini öğrenecek şekilde eğitilmelidir.

3- Değişen yaşama biçimi: Bilimin gelişmesi yeni meşguliyetler ortaya çıkarmış, maddenin ağırlık kazanması ruhî ilgi ve ihtiyaçlar üzerinde düşünmeyi arka plana atmıştır. İletişimdeki hızlı gelişme uzaklığı ve zamanı silmiştir. Bunların neticesinde değer ölçülerimiz ve ideallerimiz de değişmiştir. Değişmeyen bir medeniyette bir nesil için bulunan çözümler sonrakiler içinde geçerli olabilir. Ama değişen bir medeniyette yaşadığımızı göre ve çocuklarımızın ileride hangi

problemlerle karşılaşacaklarını da bilemediğimize göre, onları kendi problemlerin kendileri çözecek şekilde yetiştirmek zorundayız.

4- İç Kontrol İhtiyacı: Artık eğitimde ontrolün dıştan içe kaydığını görüyoruz. Eskiden dışarıdan kontrol edilebilen davranışlar artık çoğulcu toplumda kontrol edilememektedir. Bu yüzden iç kontrole ihtiyaç vardır. Eskiden kanunlara itaati bir görev sayan insanların yerini, şimdilerde doğruluğuna inandığı kanuna itaat eden insanlar almıştır. Artık yeni nesil'in "bunu yapmam, çünkü annem izin vermez", "yaparsam cezalandırılıyorum" demeleri yerine, "bunu yapmak istemiyorum, çünkü iyi bir hareket değil" demelerini istiyoruz. Emir ve yasakları çocuklara ezberleterek problemleri halletmek mümkün değildir. Onlara düşünme, anlama ve ayırdetme kabiliyetlerinin kazandırılarak, hangi davranışın niçin dine uyduğuna veya uymadığına kendilerinin karar verebilmelerini sağlamak gereklidir.

5- Hayat Görüşü İhtiyacı: Çocukların ailede, okulda, sinema ve televizyonda öğrendiklerinin ve bunların telkinlerinin karşısında bocalamamaları için verilen eğitimin (din eğitimi) hayatın gerçeklerine uyması gereklidir. Eski eğitim metodunun bugünün çocuğuna yetmediği bir gerçektir.

6- Yeni Öğrenme Teorileri: Ezberleyerek öğrenmeye nazaran yaşayarak öğrenme daha kalıcıdır. Yeni metodda ezberin ve dinlemenin yerini tartışma, faaliyet ve kendiliğinden ibadet etme alacaktır. Öğretmenlerin ise sadece rehber oldukları anlaşılacaktır.⁶⁸

Ülkemizde hâlen yüzlerce İmam-Hatip Lisesi, sayıları beşbini geçer Kur'ân Kursları ve buralarda okuyan yüzbinlerce öğrenci düşünüldüğünde,⁶⁹ metod değişikliğinin ne kadar elzem olduğu ortaya çıkmaktadır. Buralarda verilen eğitimde, şekille uğraşmanın ağır bastığı,

⁶⁸ Bkz: Harun Anay, *Din Öğretmeyi Nasıl Öğrenebilirim?*, s. 17 vd.

⁶⁹ Bkz.: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1994 yılı İstatistikleri, Ankara 1995, s. 111.

mezun olanların Kur'ân'ı anlamak konusunda hiç bir yeteneklerinin olmadığı, durumun düzeltilmesi için herhangi bir çabanın da bulunmadığı görülmektedir.

Sadece "Dat" harfinin nasıl çıkarılacağını, tecvid kaidelerini öğrenmek için haftalarını harcayan bir Kur'ân Kursu öğrencisi, içinde "Dat" harfi geçen tek kelimenin anlamını bilmeden mezun olmaktadır. Bunlar için harcanan zamanın yarısı Kur'ân'ı anlamak için harcansa durum çok farklı olurdu. Bu problemlerin halledilmesi için yeni yönteme ihtiyaç vardır. Yeni yöntemin birinci basamağı Kur'ân'ı okumaktır. Ama okumak amaç değil sadece asıl amacın bir aracıdır.⁷⁰

Yeni yöntem'le ilgili olarak Prof. Beyza Bilgin'in yaptırdığı diğer bir çalışma M. Zeki Aydın'ın Buldurma Yöntemi ile ilgili yaptığı Doktora Tezi'dir.⁷¹ Bu çalışmada genel öğretim de ve din öğretiminde uzun süredir kullanılmakta olan Buldurma Yöntemi'nin teorik temeli ortaya konulmuş ve uygulamasına örnekler verilmiştir. Beyza Bilgin'den naklen verdiği örneklerden birisi şöyledir:

ÖRNEK

"- Din bilgisi dersi deyince aklınıza neler geliyor? Bunların bana tek tek kelimeler halinde de söyleyebilirsiniz.

Öğrenciler düşünüyorlar, hatırladıkça söylüyorlar, ben de onları not ediyorum. Bazıları hayret edecek kadar çok ve konu ile doğrudan doğruya ilgili kelimeler söyleyebiliyor, bazıları pek az, bazıları ise hiç. Fakat yine de birşeyler söylemek, derse katılmak için çabalyorlar.

Söylenenler genel olarak şunlar: Allah, Müslümanlık, Tanrı, Peygamberin sözleri, Kur'an-ı Kerim, kul olmak, melekler, dinî ödevler,

⁷⁰ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 164.

⁷¹ Bkz.: M. Zeki Aydın, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Buldurma (Sokrates) Yöntemi*, Basılmamış Doktora Tezi, AÜSBE, Ankara 1993.

ahlâk, lâilahe, illâlah, hac, âmin, namaz, oruç, iman, cami, ezan kurban bayramı, şükür, tövbe, abdest almak vb. Bu kelimeler, bundan sonraki konuşmalarımızın (derslerimizin) temelini oluşturacak. Şüphesiz öğrencilerin hepsi, bu kelimelerle ilgili tecrübelerine sahip değildirler. Fakat birlikte konuşma esnasında bunları paylaşacaklardır. Önce bu kelimelerden biri, bence en uygun olanı üzerinde duruyoruz. “Âmin” kelimesi üzerinde.

Soru-cevap usulü ile konuşmamız şöyle sürüyor:

- Ne zaman “Âmin” deriz?
- Duaların sonunda.
- Niçin “Âmin” deriz?
- Duamız kabul olsun diye.
- Duamızı kim kabul edecek?
- Allah!
- Nasıl dua edersiniz?
- Öğrendiğimiz dualar var, onları okuruz.
- Yani ezbere bildiğiniz dualar?
- Evet.
- Bunlar hangileridir, örnekler verir misiniz?
- Ettehiyâtü, elham, kulhu, innâ'teynâ, rabbiyessir vb.
- Hiç kendi kelimelerinizle, içinizden geldiği gibi dua etmez misiniz?
- Ederiz.
- Neler söylersiniz o zaman?
- Tanrım, sen her zaman yanımda ol!
- Bu ne demektir? O'nu yanında görebilir misin?

- Hayır O'nun olduğuna inanıyorum.

Böylece inanma olayına gelmiş bulunuyoruz. Bu noktayı kaçırmamaya çalışarak, öğrencilerin aynı soru ile ilgili cevaplarını almaya devam ediyorum:

- Namazda da dua edilir.

- Nasıl?

- Babaannem güneye döner, namaz kılar, sonra ellerini açıp dua okur.

- Acaba babaannem niçin namaz kılar, sonra ellerini açıp dua okur?

Bu soru zor geliyor, ona düşünmesi için zaman veriyorum, biz diğer öğrencilerle devam ediyoruz. Bir süre sonra heyecanla el kaldırıyor.

- Buldum öğretmenim!

- Söyle bakalım!

- O, Allah'a inanıyor. Allah da ona inansın diye namaz kılıyor.

Bu soruya bu derece uygun ve sade cevabı ilk defa işitiyorum, hayret ve hayranlıkla! Konuşmamız devam ediyor:

- Öğretmenim, yatarken de dua ederiz.

- Nasıl?

- Babaannem öğretti. *"Allah'ım annemi babamı koru"* diye dua ederim,

....

- Sokağa çıkarken de dua ederiz.

- Bunun ne yararı olur?

- O bizi korur.

.....

- Kabristanda da dua ederiz.

- Öğretmenim kabristan ne demek?

- Bu soruya kim cevap vermek ister?

- Ölülerimizin yattığı yerdir öğretmenim.

- Yani mezarlık, öyleyse ben de biliyorum.

- Kabristanda nasıl dua ederiz?

- Benim iki dedem de ölmüş. Mezarlığına gideriz *"Üç kulhu bir elham"* okuruz.

- Niçin okursunuz?

- Mezarlarında rahat uyunlar diye. Orada kuşlar var, onlara da yem götürürüz.

- Kuşlara yem götürmenin dedelere bir faydası olur mu acaba?

Soru yine zor geliyor, düşünecek. Biz diğerleriyle devam ediyoruz:

- Öğretmenim, biz de dedemin mezarına gideriz. Sünnetimde de oraya gitmiştik.

- Orada ne yaptınız?

- Annem bubam içlerinden dua ettiler. Ben dua bilmiyordum. *"Toprağında rahat uyu"* dedim.

- Bütün bunları niye yapıyoruz acaba?

- İnandığımızı kanıtlamak için.

- Sen de söyle!

- Kötü ruhlar etraflarında dolaşmasın diye.

- Başka?

- Ölmeden önce, kötülükler yapıyorlar, şeytana uyuyorlar. Cehenneme gidebilirler. Cehenneme gitmesinler diye dua ediyoruz.

- Bu sırada düşünmekte olan öğrencinin sesi:

- Öğretmenim, ben cevabı buldum.

- Söyle bakalım.

- Kuşlara yemi, iyilik olsun diye veriyoruz.

- Peki bu iyiliğin dedene bir yararı olabilir mi?

- Soru zor geliyor, biraz açıyoruz:

- İyilik nedir acaba?

- Fukaraya para veririz, yaşlılara yardım ederiz. Bunlar iyiliktir.

- İyiliğin ne faydası var?

- Biz de muhtaç olabiliriz, biz de yaşlanacağız.

- Başka?

- Cennete gideriz.

- Ne demek cennete gitmek?

- Tam bilmiyorum, öyle bir inanç var.

Böylece ilerdeki konularımız da belirleniyor. Başka cevapları alıyorum

- İyilik yaparsak, kötülükler silinir.

- İyilik yapınca ruhumuz rahat olur.

- Ne demek ruhumuzun rahat olması?

- Seviniriz.

Yine çok sade yerinde bir cevap. Bunlar büyükleri aşıyor.

- Öğretmenim, biz sağken, iyilik yapınca seviniyoruz. Öldükten sonra artık iyilik yapamayız. Ama biz dedelerimizin adına iyilik yaparsak, onların ruhu sevinebilir.

Dersimiz burada bitiyor.⁷²

Burada N. Yaşar Aşıkoğlu'nun Yeni Yöntem'le ilgili bir çalışmasından da bahsetmeliyiz. Dinî metinlerin (ayet ve hadisler) öğretiminde teori ve uygulamayı içeren bu çalışma kısaca 4M formülü olarak ifade edilmektedir.⁷³ Ayet ve hadislerin anlaşılması ve anlamlarıyla birlikte öğrenilmesi için hazırlık ve uygulama aşamasında yapılması gereken dört temel çalışma şöyle sıralanıyor:

- a- Muhtevâ'nın (İçerik, konu) Belirlenmesi ve Anlatımı.
- b- Maksat'ın (Amaç, hedef) Belirlenmesi ve Gerçekleştirilmesi.
- c- Metod'un (Yöntem) Belirlenmesi ve Uygulanması.
- d- Malzeme'nin (Araç, gereç) Belirlenmesi ve Kullanılması.

Daha sonra bu dört temel esasın ayrıntıları Nebe Sûresi ve Cibrîl hadisi üzerinde uygulanmaktadır.

---

⁷² Bkz.: M. Zeki Aydın, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Buldurma (Sokrates) Yöntemi*, s. 175 vd. Ayrıca bkz: Beyza Bilgin, "İlkokullarda Din Bilgisi Dersleri", AÜİF İslâm İlimleri Enst. Dergisi, C. V. s. 157-166.

⁷³ Bkz: N. Yaşar Aşıkoğlu, "Dinî Metinlerin (ayet ve hadisler) Öğretiminde Yeni Bir Yaklaşım (Teori ve Uygulama)", *Din Öğretimi Dergisi*, S. 38, ss. 35-53.

1. HAZIRLIK AŞAMASI**DİNİ METİNLERİN (Ayat veya Hadisler) ÖĞRETİM KONUSU YAPILMASI**

MUHTEVA (İçerik Konu)	MAKSAT (Amaç-Hedef)	METOD (Yöntem)	MALZEME (Araç-Gereç)
<ul style="list-style-type: none"> - Temel dini kaynakları tarama - Konunun işlenmesi için gerekli malzemeyi hazırlama - Öğrencilerle soru- cevap şeklinde konunun işlenmesi için muhtemel sorular belirleme - Harita v.b. malzemenin yararlanma - Kavramları açıklama - Yaşanan hayattan örnekler belirleme - Metindeki bakış açısı üzerinde düşünme - Konu ile ilgili atasözleri ve deyimler bulma.	<ul style="list-style-type: none"> - Yakın hedefi belirleme - Bu derste öğrenci neler öğrenecek? (Metni tanıma, kişileri öğrenme, zaman ve yer hakkında bilgi edinme, yaşanan hayatla bağ kurma...) - Uzak hedefi belirleme uzun vadede öğrencide davranış değişikliği ne olabilir? - Metinde verilmek istenen bakış açısını kavrama kendi hayatına yön vermede örnek alma - Hayatta karşılaşılan çeşitli durumlar karşısında dini açıdan olumlu tavır belirleme - Dini kavramlara aşina olma.	<ul style="list-style-type: none"> - Metni önceden tanıma - Metindeki konunun mahiyeti ve çerçevesi - Nüzûl veya Vürûd sebebinin araştırılması - Metindeki bakış açısı üzerinde düşünme - Metindeki anafikri belirleme - Metindeki şahısları tanıma - Metinde kimin kime hitap ettiğini belirleme - Belli bir zaman dilimi veya mekandan söz edilip edilmediğini belirleme - Metindeki konuyu güncelleştirmeye ve yaşanan hayatla bağ kurmaya çalışma... - Metindeki temel kavramları belirleme	<ul style="list-style-type: none"> - Kur'ân-ı Kerim ve Meâli - Diğer temel dini kaynaklar - Ansiklopediler - Haritalar - Resimler - Slaydlar - Video kasetleri - Teyp kasetleri - Filmler - Seccade - Rahle - Tesbih.

DİNİ METİNLERİN (Ayet veya Hadisler) ÖĞRETİM KONUSU YAPILMASI			
2. UYGULAMA AŞAMASI			
MUHTEVA (İçerik-Konu)	MAKSAT (Amaç-Hedef)	METOD (Yöntem)	MALZEME (Araç-Gereç)
<p>- Sorularla öğrencilerin bilgilerinin yoklanması konuya hazırlık ve giriş (5 Dakika)</p> <p>- Metni Okuma</p> <p>- Konuya geçiş, Temel kavramlar, şahıslar yer isimleri ve olayın zamanının açıklanması</p> <p>- Konuyu, sebab-i nüzûl, ve sebab-i vurûd, ilgili olaylar, şiirler v.b. ile genişletme (15 Dakika)</p> <p>- Metindeki bakış açısı ve anafikir üzerinde durma konunun bugünkü hayatla ilişkisini kurma canlı hayattan örnekler bulma (10 Dakika)</p> <p>- Özetleme ve temel kavramlarla anafikri vurgulama (5 Dakika)</p> <p>- Sözlü ya da yazılı sorularla öğrencilerin edindikleri bilgilerin yoklama (10 Dakika)</p>	<p>- Soru sorarak öğrencilerdeki ön bilgileri öğrenme</p> <p>- Yanlış bilgileri belirleyerek düzeltme</p> <p>- Öğrenci, seviyesini ölçme</p> <p>- Konuya zemin oluşturan kavramların, yer ve şahıs isimlerinin doğru anlaşılması için gayret etme</p> <p>- Konunun günümüz için sosyo-kültürel ve dini önemini kavratma</p> <p>- Edinilen bilgilerin kalıcı olması için çalışma</p>	<p>- Soru-cevap metodu</p> <p>- Önceki derslerle ve bilgilerle bağ kurma</p> <p>- Poster, resim, harita v.b. gösterme</p> <p>- Doğru bilgileri aktarma</p> <p>- Tekrarlatarak bazı bilgilerin önemini farketme</p> <p>- Metindeki bakış açısı üzerine düşündürme</p> <p>- Öğrencileri konuşturma ve yaşanan hayattan örnekler buldurma</p> <p>- Kısa sorularla öğrencinin edindiği bilgileri iyice hafızasına yerleşmesini sağlama</p>	<p>- Kur'ân-ı Kerim ve meali</p> <p>- Diğer temel dini kaynaklar</p> <p>- Ansiklopediler</p> <p>- Fotoğraflar</p> <p>- Slaytlar</p> <p>- Sesli ve görüntülü araçlar</p> <p>- Hikâyeler</p>

Yukarıda açıklanan hususları örnek üzerinde göstermek konunun daha kolay anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Bilgin'in kendisi yeni yöntem'le ilgili şu çalışmaları yapmıştır.

1- Mukabele: Bilgin'e göre Kur'ân Öğretimi Din Öğretiminin bir parçasıdır. Prof. Beyza Bilgin'in sunduğu Yeni Yöntem çalışmalarının ilki Kur'ân'ın okunması ile ilgilidir. Kur'ân her yerde, her zaman orijinal metninin yanında mutlaka Türkçe meali ile birlikte okunmalıdır. Özellikle Ramazanlarda okunan mukabelelerde bunun uygulanmasını isteyen Bilgin, bu iş için güzel yüzlü, güzel telaffuzlu, kültürlü gençlerin yetiştirilmesi gerektiğini, söyler. Böylece ilk adım atılmış olacağını ve gerekirse Türkçe mealinde, arapça aslı gibi makamla okunmasının denenebileceğini belirtir. İki dilli (Arapça-Türkçe) kolay kullanımlı, ucuz Kur'ân'ı Kerim'lerin hazırlanarak insanlara ulaştırılması önemli bir eksikliği giderecektir. Türkçe Mukabele okunurken soru sorulmamalı, sohbet edilmemeli ve saygı ile dinlenilmelidir.

2- Kelimelerden hareketle Kur'ân'ı anlama yöntemi: (Kur'ân'a Yaklaştırma)

Bu yöntem'de günlük dilde kullanılan ve çocukların zihinlerinde bulunan Arapça asıllı Türkçe kelimelerden hareketle Kur'ân'a yaklaşma ve anlama amaçlanmıştır. Buldurma yönteminden biraz farklıdır.

FATİHA SÛRESİ

Fatih= Özel isim. Fatih Sultan Mehmet.

Açan, fetheden, çağ açan.

Fatiha

Sûresi= Kur'ân'ı açan anahtar bilgiler ve bunları içeren sûre.

Elhamdülillahi...= Elhamdülillah. Elhamdülillah iyiyim.

Allah'a şükür. Allah'a hamdolsun.

Rabbil âlemîn...= Rab, Alem, Ya Rabbi. Alemlerin Rabbi.

Errahmanirrahîm...= Bismillahirrahmanirrahîm

Rahman. Rahîm . Merhametli, Acıyan.

Merhameti ve bağışlaması bol olan.

Mâlikî yevmiddin...= Mâlik, yevm din.

Kat mâlikleri , yevmiye, günlük, din.

Din günün sahibi.

Iyyâke na'budu...= mâbud, âbid, ibadet edilen ve eden.

Yalnız sana ibadet ederiz.

Ve iyyâke nestaîn...= İstiâne , iâne, yardım.

Yalnız senden yardım dileriz.

İhdinâ's Sırât'al Müstakîm= Hidayet, sırat-ı müstakîm,

Sırat Köprüsü, istikâmet , yol.

Bizi doğru yola ilet.

Sırât allezîne en amte aleyhim...= sırat, yol, nimet,

in'âm , leh, aleyh.

Nimet verdiklerinin yoluna.

Gayri'l mağdûbi aleyhim...= gayri, başka, gazap, leh,

aleyh.

Gazaba uğrayanların

ve led-dâllîn... = dalalet , kötülük.

Dalalete düşüp sapmışların yoluna
değil.

ÂMENTÜ DUASI

Amentü billahi... = İman, inanmak, Allah.

Allaha iman ettim, inandım.

ve melâiketihî... = Melek, melâike, melekler.

Meleklerine.

ve kütübihî... = Kitap, kütüphane, kitaplar.

Kitaplarına.

ve rusulihî.. = Resul, peygamber.

Peygamberlerine.

vel yevmi'l âhiri... = yevm, yevmiye, gün âhir, son.

Ahret gününe.

ve bil kaderi... = kader, alın yazısı.

Kadere.

Hayrihi ve şerrihi... = Hayır, şer, iyilik, kötülük.

Hayır ve şerre.

Minellahiteala... = Allahüteala. Yüce Allah.

Allahtan olduğuna.

ve'l ba'sü ba'del mevt... = ba's, bâis, dirilmek, yeniden

dünyaya gelmek.

ba'del yevm. Bu günden sonra

mevt, mevta, ölüm.

Öldükten sonra geri dirilmeye.

Hakkun Eşhedü en lâ

ilâhe illallah ve eşhedü

enne muhammeden abduhu

ve resûlühu...

= Hak, gerçek, doğru.

Kelime-i şahâdet . Anlamı

daha önceden biliniyor.

Bu yöntem belki bütün Kur'ân ayetleri ve sûreleri için kullanılamayabilir. Ama günlük ibadetlerde devamlı okuduğumuz sûre ve duaların anlaşılmasına yardımcı olabilir. Zaten amaç ta budur.

Buldurma yöntemi din dilinin gelişmesini sağladığı gibi, anlamını unutulmuş kullandığımız eski kelimelerin canlanmasını sağlar. Din derslerinde öğrenilen kelimelerin kullanılması ve sûre, dua ezberletilirken rahatlık temin edeceği gibi, sözlük kullanma becerisi ve alışkanlığını geliştirir. ⁷⁴ Aynı yöntem hadislerinin anlaşılması içinde kullanılabilir. ⁷⁵

⁷⁴ Bkz: Beyza Bilgin, Buldurma Yöntemi ile ilgili notlar.

3- K. Kerim Sûrelerinin İsimlerinden hareketle Kur'ân'ı anlama:

Prof. Bilgin " *Ellibin Yıllık Bir Gün*" kitabında sûre isimlerinden hareketle Kur'ân'la nasıl öğretim konusu yapılacağını ve Kur'ân'la nasıl çalışılacağını göstermiştir. Bu, alanında ilk olma özelliğini taşıyan bir çalışmadır. Bu çalışmanın özelliklerini şöyle sarılayabiliriz:

a-Önce sûre'nin isminin ne anlama geldiği, neden bu ismi aldığı, nerede nazil olduğu ve ayet sayısı belirtiliyor.

b- Önemli bölümleri ve ayetleri üzerinde açıklayıcı bilgiler veriliyor.

c- Eğitim açısından alınacak ders ve ibretler sıralanıyor. Araştırılacak konular belirtiliyor ve öğütlerle sûre bitiriliyor.⁷⁶ Sırasıyla bütün sûreler incelendikten sonra bir hatim duası ve küçük bir sözlük ile kitap tamamlanıyor .

b-Masal ve Hikayelerden yararlanarak Kur'ân'ı anlama ve dinî bilgiler öğrenme:

Bilgin'e göre hikaye ve masal en etkili anlatım biçimlerindedir. Hikaye tekniği sayesinde en karmaşık ve zor konular dahi kolayca anlatılır ve hatırdaki kalabilir. Eğer hikaye kutsal kitaplardan kaynaklanıyorsa ve dinî yönü varsa, daha etkili ve tesirli olur. Çünkü böyle hikayeler insanlara öğüt için, peygamberlerle ilgili olayları içerirler. Dinî hikayeler insanlığın menşei ve kaderi ile ilgili birçok zor soruya da cevap verirler. Aynı zamanda bu tür hikayeler iyi, doğru,

---

Basılmamış, trs.

⁷⁵ Bu şekilde bir çalışmayı Hans von Aiberg'de yapmıştır. Bkz: H. von Aiberg, *Arz'dan Arş'a*, Kitsan yay., İstanbul 1987.

⁷⁶ Bkz: Beyza Bilgin, *Ellibin Yıllık Bir Gün*, Akid yay., Ankara 1992.

helâl , güzel, haram vb. değerlerin ilk insandan itibaren varolduğunun belgeleridirler. ⁷⁷

Dinî hikayelerde iyi-kötü, haklı-haksız, dürüst-yalancı, zâlim-âdil gibi karakterler sürekli mücadele halindedirler. Eski insanlara ait bu mücadeleler, yazılı veya sözlü gelenek içinde korunmuş, günümüze kadar ulaşarak insanlığın ortak mirası haline gelmiştir. Hangi dönemde olursa olsun, bu tür hikayeleri okuyanlar veya dinleyenler, onlardan kendi hayatları için yardım sağlayabilirler. ⁷⁸

Kur'ân'ı Kerim'de de birçok hikaye anlatılır. Bu hikayeler, ilâhi kaynağın tebliği, peygamberlerin birbirlerini tamamlamaları ve kutsal kitapların birbirinin devamı olduğu anlayışı ile, ya kısaca anlatılıp hemen öğüde geçilmiş, ya hikayenin farklı bir yönüne dikkat çekilerek uyarıda bulunulmuş, ya da daha önce anlatılmamış yeni bir olay ile tamamlanmıştır. Bunun sebebi, hikayelerin diğer kitaplarda da anlatılmış olması ve buralardan öğrenilebileceği olsa gerektir. ⁷⁹

Prof. Bilgin, dinî hikayelerin örgün ve yaygın eğitimde nasıl öğretim konusu yapılacağı üzerinde dururken şu görüşlere yer veriyor: *“ Halkımız genelde Kur'ân'ı anlamaksızın yüzünden okumayı temel din eğitimi kabul ettiğinden, onda anlatılmış olan hikayelerin orijinal anlatımlarından etkilenerek davranış geliştirilmesi sözkonusu olmamıştır.”* ⁸⁰

Halkımız Kur'ân'ı Kerim'deki hikayeleri ve din bilgilerini, diğer kutsal kitaplardan da yararlanarak hazırlanan “ kıssalar” kitaplarından yaygın eğitim yolu ile öğrenmişler, öğrenmeye de devam etmektedirler. Bu öğretim büyük ölçüde sözlü anlatıma dayalıdır.

⁷⁷ Beyza Bilgin, “ Ahlâk Terbiyesinde Dinî Hikayeler”, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, S. 1, s. 51.

⁷⁸ Bilgin, A.g.m., s. 51.

⁷⁹ Bilgin, A.g.m., s. 51.

⁸⁰ Bilgin, A.g.m., s. 51.

Hikayeler okul, aile ve camideki Din ve Ahlâk öğretiminin vazgeçilmez yardımcılardır. Ama sözlü anlatımla nakledildikleri için hurafe ve bozulmalardan kurtulamamışlardır. Bazı kimseler için dinî hikayeleri (Kutsal kitaplardaki) diğerlerinden ayırdetmek mümkün olmamaktadır.⁸¹ Bu da büyük ölçüde halkımızın Kur'ân'ı anlamadan okumasının bir neticesidir.

Hikaye, masal ve kahramanlık öyküleri dinleyenler üzerinde, özellikle çocukların iradeleri üzerinde derin tesirler yaparlar. Öğretmenler çocukları eğitirken böyle örneklerden yararlanacaklardır. Özellikle Peygamberimizin hayatından örnekler, gazveler bu açıdan yeniden işlenebilir.⁸²

Burada şöyle bir soru akla gelebilir; Acaba Peygamberimizin hayatını, gazvelerini masal-hikaye şeklinde anlatmak onu hafife almak olmaz mı? Burada kastedilen hikaye veya masaldan kasıt aslı olmayan, hurafelerle dolu hadiselerin anlatımı değil, hikaye veya masal'ın yöntem olarak kullanılmasıdır. Kısa ve basit cümlelerin miş'li geçmiş zaman kipinde kullanılarak çocuklara hadiselerin anlatılmasıdır. Bu anlatımda da dikkat edilmesi gereken hususlar vardır: Bir Peygamber varmış şeklinde değilde, peygamber annesini çok severmiş, hiç yalan söylememiş, çocukları da çok severmiş vb. İfadelerle anlatılmalıdır. Bu anlatımın arkasından sorular gelecektir. Annesi kimdir? Peygamber nerede yaşamış? Çocukları kimdir? vb. gibi .

Bilgin'e göre örgün eğitimde hikayelerin plan ve program dahilinde bir teknik olarak kullanılması ihmal edilmiştir. Hikayelerin tesiri kendiliğinden gibi görünürse de, bu aslında bir program ve metod işidir.

---

⁸¹ Beyza Bilgin, "Ahlâk Terbiyesinde Dinî Hikayeler", Din Eğitim Araştırmaları Dergisi, S. 1, s. 53.

⁸² Beyza Bilgin, Mualla Selçuk, *Din Öğretimi*, s. 111.

Öğrenci hikayenin kendisine niçin anlatıldığını, dinlerken neleri düşünmesi gerektiğini bilmelidir. Hikaye konunun veya dersin tamamını doldurmamalı, öğretmen hikayenin önemli bölümleri üzerinde öğrencilerin konuşma ve tartışmalarına zaman ayırmalıdır.⁸³

Öğrenciler hikayelerdeki boşlukları doldurmayı, hikayedeki kahramanların yerine kendilerini koymayı çok severler. Hikayedeki kahramanın yerinde kendileri olsa, ne yapacaklarını düşünürler ve bunu severek başkalarına anlatırlar . Hikayeler anlatılırken önemli olan, onun ana fikrinin öğrenciye verilmesidir. Bu ihtimal edilirse, yan öğeler ön plana çıkabilir ve dikkatleri dağıtarak hikayenin bütünlüğü kaybedilebilir.⁸⁴

Ülkemizde, okullarda din öğretimi dördüncü sınıfta, yani onuncu yaşta başlamaktadır. Hikayelerden öğretim programlarında yararlanma ise ancak sekizinci sınıftadır ve çok ağırlıklı da değildir. Çocukla okuldan önce çevre'den, aileden bazı dinî bilgileri ve hikayeleri kısmen de olsa öğrenmektedirler. Davranışlarımızda ve bunlara yön vermede dinî hikayelerin büyük etkisi vardır. Öyleyse bu hikayeler doğru şekilde öğrenilmeli, yanlışları, düzeltilmeli ve hurafeleri atılmalıdır. Aksi halde yanlış davranışlar ortaya çıkabilir. Öğretmenler okulda öğrencilerin bu konudaki bilgilerini kontrol etmelidirler. Onları eleştirici düşünceye alıştırmalı, doğruyu yanlıştan ayırdetme kabiliyetini kazandırmalıdır.⁸⁵

Prof. Bilgin, yaptığı çalışmalarda, din eğitiminde hikaye ve masallardan yararlanmanın örneklerini de vermiştir. Meselenin hem teorik, hem de pratik yönünü ele alarak işlemiştir. "*Beyza Teyze'den Hikayeler*"⁸⁶ adlı dört kitabında bunu gerçekleştirmiş, özellikle Kur'ân

---

⁸³ Beyza Bilgin, A.g.m., s. 53.

⁸⁴ Bilgin, A.g.m., s. 53.

⁸⁵ Bilgin, A.g.m., s. 54.

⁸⁶Bkz: Beyza Bilgin, *Beyza Teyzedan Hikayeler*, I-IV, Gün Yayıncılık, (2. Baskı), Ankara 1993

kaynaklı hikayeleri Türk çocuklarına hurafe ve israiliyyat'tan arındırmış olarak sunarken, bunların yanında birçok dinî bilgiyi de akıllarında kalacak şekilde aktarmıştır. İlkokul ve Ortaokul seviyesinde verilen din derslerinde hocanın bu kitabı da mutlaka okutulmalı, en azından yardımcı ders kitabı olarak kullanılmalıdır. Kur'ân Kurslarında da aynı yol takip edilmelidir.

c-Düşünen ve öğrenen insan yetiştirmek:

Din eğitiminin görevlerinden birisi de soru soran, hayatın manasını, Allah tasavvurunun menşeiini araştıran insanlar yetiştirmek ve onların bu sorularını sürekli olarak canlı tutmaktır. Önemli olan bu yolun yani düşünme yolunun açılmasıdır. Böyle bir gelişme ise kendi haline bırakılmayınca din eğitimi yoluna girilmiş olur. Bundan sonra ise kişi inandığı dini öğrenmeye başlayacaktır. Bizim için bu İslâm dinidir. Bilgin'in önerdiği Yeni Yöntem çalışmalarından birisi de bu yolla Dinin bütünlüğünü insanlarımıza öğretmektir.

Prof. Beyza Bilgin'in Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi kitabı ile Mualla Selçuk'la birlikte yazdıkları Din Öğretimi, Özel Öğretim Yöntemleri kitabını yeni yöntem çalışmalarının örnekleri olarak kabul edebiliriz. (Metot açısından) Bilgin, yeni yöntemle ilgili Yüksek Lisans ve Doktora derslerinde ödev ve seminer çalışmalarında yaptırmaktadır.

Yeni yöntem'le ilgili olarak Prof. Beyza Bilgin'in görüşlerini şöyle özetleyebiliriz:

a-Kur'ân'ın anlaşılamayacağı düşüncesinin yanlışlığı her fırsatta insanımıza anlatılmalıdır. Herkesin gücü nisbetinde ondan birşeyler anlayabileceği örneklerle gösterilmelidir.

b-Kur'ân'ın kutsallık adına süslü torbaları içinde gitgide müslümanlardan uzaklaşması engellenmeli, ona en güzel saygının okuyarak ve anlayarak gösterilebileceği sık sık vurgulanmalıdır.

c-Yanlışlık ve hurafelerle dolu kitapların kesinlikle Kur'ân olmadığı ve Kur'ân'ı yansıtmadığı belirtilmeli ve bu tür kitaplar kontrole tabi tutularak yayınlanmalıdır.

d-Kolay kullanımlı ve ucuz Kur'ân mealleri hazırlanmalıdır.

e-Kur'ân'ın metni gibi anlamı da, güzel yüzlü, güzel sözlü, yetişmiş kimseler tarafından okunmalı, bunun tekniği geliştirilmelidir.

f-Kur'ân'ın metni gibi anlamı da , güzel yüzlü, güzel sözlü, yetişmiş kimseler tarafından okunmalı, bunun tekniği geliştirilmelidir.

g- Kur'ân kendi yöntemleri ile, önyargısız ve bütüncü bir yaklaşımla okunmalıdır.

h- Kur'ân'ın nasıl okunup anlaşılacağı konusunda gerekirse bir kılavuz kitapçık hazırlanmalıdır.

ı-Değişen şartlar gözönüne alınarak, Yeni yöntemi iyi kavramış insanlar yetiştirilmeli, özellikle ilâhiyat Fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı bu konuda üzerlerine düşeni yapmalıdırlar.

k- Kur'ân'ı "*kalpgözü*" ile okumanın yolları öğretilmelidir.

l-Kur'ân'ın en çok okunduğu yerler olan camiler, K. Kursları, İ. Hatip Liseleri ve İlâhiyat Fakültelerinde bu faaliyet hemen başlatılmalı ve gerekli fikrî değişim sağlanmalıdır.

m-Yeni yöntem için her türlü teknolojik gelişmeden faydalanılmalıdır.

n-Yeni yöntem'in uygulanması için İlâhiyat Fakülteleri ve eğitim uzmanları ile işbirliği yapılmalıdır.

Bu maddeleri daha da çoğaltmak mümkündür. Bu tekliflere katılan başka İlâhiyatçılar da vardır. ⁸⁷ Bütün bunlar varılacak son hedefi ifade etmeyebilirler. Ama şu aşamada öncelikle yapılması gerekenlerdir. Eksikler ve hatalar olursa düzeltilebilir. Kur'ân'ı okumadan ve anlamaya çalışmadan bunu tesbit etmek imkansızdır. Önemli olan başlamak, yolda olmaktır. Gerisi gelecektir.

Günümüzde Kur'ân'ın anlaşılması için gayret göstereni insanların yaptıkları tesfirler, yazdıkları kitap ve makaleler, birkaç ayetin yorumunu alışılmışın dışında yaptı diye kabul görmemektedir. Bu, birkaç ayet için binlerce ayeti de okumamızı engellemiyor mu? İçin de birkaç adet çürük dane var diye bütün üzüm salkımını nasıl atarız?

Prof. Beyza Bilgin, Kur'ân'ın anlaşılması yolunda ülkemizde bir ışık yakmıştır. Öncelikle bu ışığı söndürmemek, sonra da geliştirip büyütmek ve başta Türkiye olmak üzere, bütün müslümanların Kur'ân aydınlığından faydalanmasını sağlamak, sadece Din Eğitimcilerinin değil bütün inananların görevidir.

B- KÜLTÜRLERARASI EĞİTİM:

Beyza Bilgin'in ilgi ve çalışma alanlarından birisi de Kültürlerarası eğitimidir. Kültür ile eğitim ve Din ile kültür arasında çok yakın bir ilişki vardır. Bunun için eğitim ile uğraşan herkes, kültür ile de ilgilenmek durumunda olmuştur. Bu arada kültürün ağırlıklı unsurları arasında yer alan din konusuna da girmiştir. Bir din eğitimi bilimcisi olan Bilgin de, eserlerinde din ile eğitim ve eğitim ile kültür ilişkilerini ele almıştır.

---

⁸⁷ H. Atay, Y.N. Öztürk, M.Zeki Duman bunlar arasındadır.
M. Zeki Duman'ın teklifleri için Bknz: *Nüzulünden Günümüze Kur'an ve Müslümanlar*, Ankara 1996, s. 287 vd.

Çoğulcu toplum kavramının çok işlendiği günümüzde, bu tür toplumlar için kullanılmaya başlanılan “Kültürlerarası Eğitim” faaliyetlerinden uzak kalmamıştır.

Bu kısımda Bilgin’in Kültürlerarası eğitimden ne anladığı, kültürlerarası eğitimin gerekliliği konuları üzerinde durulacak ve bu konuda yaptığı, yaptırdığı çalışmalar anlatılacaktır. Ancak bunlardan önce, Bilgin’in bu konuyla ilgileniş seyrini gözler önüne sermekte yarar vardır.

1- Kültürlerarası Eğitim Fikrine Nasıl Gelindi?

Son yıllarda Avrupa’da yaşayan değişik din ve milletlere mensup kişilerin çoğalmasından dolayı bir “yabancılar eğitimi” problemini ortaya çıkarmıştır. Bunların içerisinde Türkler önemli bir yer tutmaktadır. Artık birçok ülke yabancılar eğitimi için ciddi çalışmalar yapmakta, çözüm yolları aramaktadır.⁸⁸

Prof. Bilgin akademik hayatının ilk yıllarından itibaren bu tür organizasyon ve toplantılara katılan ve fikri açıdan katkıda bulunan birisidir. 1985 yılında Almanya’nın Soest şehrinde yapılan ve Müslüman-Türk öğrenciler için Din Dersi ve bu dersi okutacak öğretmenler için düzenlenen toplantıya katılmıştır.⁸⁹ Bu toplantıda Kültürlerarası eğitim boyutu ağırlıktadır. Nitekim Almanya’da okutulan din dersinin özel görevleri arasında “Müslüman olmayan bir çevrede Müslüman benliğinin gelişmesine yardımcı olmak” ta vardır.⁹⁰

Ayrıca Nürnberg Eğitim Fakültesi Din Eğitimi Profesörlerinden J. Lahnemann tarafından düzenlenen Nürnberg forumlarına katılan Bilgin,

---

⁸⁸ Bilgin, *EBDE*, s.104.

⁸⁹ Bkz: Religiöse Unterweisung für Schüler Islamischen Glaubens, Landesinstituts für Schule und Weiterbildung, Soest 1996, Bilgin, “*Almanya Federal Cumhuriyetinde Türk Çocuklarına İslami Din Dersi Program Geliştirme Çalışmaları*” AÜİF Dergisi, C.30, ss.143-155.

⁹⁰ A.g.e., s.15.

bu forumlarda ele alınan konuların da ağırlıklı olarak kültürlerarası eğitim üzerinde durduğunu görmüştür.⁹¹

1987 yılında ise Kültürlerarası Eğitim faaliyetlerinin asıl kaynağı olan İngiltere-Lancaster'deki farklı dinlere mensup öğrencilere aynı sınıfta din dersi verebilecek öğretmenler yetiştiren koleji ziyaret etmiştir. Vatikan Gregorian Üniversitesi ile Ankara Üniversitesi arasında 1986 yılında imzalanan ve 1990 yılında yenilenen kültürel işbirliği anlaşması çerçevesinde "*Tanış olalım komitesi*" kurulmuştur ve Bilgin bu komitenin üyesidir. Öğretim üyeleri karşılıklı olarak dersler vermişlerdir. Faaliyetlerin ağırlıklı noktasını dinlerarası diyalog ve Müslüman-Hristiyan Eğitiminde İşbirliği konuları oluşturmuştur.⁹²

Öte yandan II. Vatikan Konsilinden sonra oluşturulan Müslümanlarla Diyalog Sekreteryası bugüne kadar birçok toplantı ve faaliyet yapmıştır.⁹³ Yapılan toplantılardan çoğunun konusu kültürlerarası eğitim ile ilgilidir.⁹⁴

Dünyada ve ülkemizde problemlerin çözümü, dini, kültürel farklılıklara rağmen birlik içinde yaşamanın temini için kutsala dönüş çalışmaları ağırlık kazanmıştır. Bu çalışmaların başarılı olmasının şartı, insanların önce kendi kültürlerini ve dinlerini sonra da diğer kültür ve dinleri tanımasına bağlıdır. Kültürlerarası eğitim bunu sağlamak için önemli katkılarda bulunacaktır.

Bütün bu gelişmeleri gören ve Türkiye için böyle bir eğitimin gerekli olduğuna ve aynı zamanda tarihi tecrübeleri itibarıyla Türk toplumunun bu konuda önemli katkılarının olacağına inanan Bilgin, 1988

⁹¹ Nürnberg forumları 3 yılda bir yapılmaktadır. Bugüne kadar "*Kültür Karşılaşması, Türkler-Almanlar, Müslümanlar-Hristiyanlar*" "*Toleransa giden yol-İslam ve Hristiyanlık*", "*Eğitimde Dünya Ahlakı Projesi*", "*Pedagojik Zorunluluk Olarak Dinlerin Yeniden Önem Kazanışı*" konuları işlenmiştir. Bu yıl 6. sı düzenlenecek olan forumun konusu "*Dinlerarası Eğitim 2000-Dini ve Kültürel Karşılaşmanın Geleceği*" olacaktır. Dikkat edilirse konular kültürlerarası eğitim ağırlıklıdır.

⁹² Bilgin, "*Roma'da İlahiyat Eğitiminde İşbirliği Semineri*," AÜİF Dergisi, C.32, ss.233-237.

⁹³ Bu faaliyetler için Bkz: A. İsmail Güngör, *Vatikan Misyon ve Dilalog*, Ankara 1997, s.200-210.

⁹⁴ Güngör, A.g.e., s.209-210.

yılından buyana Lisansüstü Programlarda “Kültürlerarası Eğitim” dersini okutmakta, öğrencileri ile birlikte çalışmalar yapmaktadır. İlerleyen bölümlerde bu çalışmaların ayrıntılarına değinilecektir.

2- Kültürlerarası Eğitim Ne Demektir? Böyle bir Eğitime Niçin İhtiyaç Vardır?

Kültürlerarası eğitimi, farklı kültür ve inançlara sahip insanların karşılıklı olarak birbirlerini tanıyıp, birarada nasıl daha mutlu yaşayabileceklerini araştırıp, çözüm önerileri getiren yeni bir bilim dalı olarak tarif edebiliriz.

Kültürlerarası eğitimin kültürleri birbirine tanıtıcı özelliği vardır. Böyle bir eğitimin hedefi ise bireylerin çok kültürlü ortamda uyum içinde yaşayabilmesini sağlamaktır. Kültürlerarası eğitimin ilgi alanları hoşgörü, dayanışma ve evrensel değerlerdir.

Kültürlerarası eğitimi bu konuda bir kitap yazan Hasan Coşkun “Kültürlerarası eğitim, kültürel bakımdan varolan veya olabilecek gerginlikleri, önyargıları azaltmak, bir ülkede ya da bir bölgede yaşayan değişik insan topluluklarının ortak yaşama tam olarak katılmalarını sağlamak amacıyla düzenlenen eğitim şeklidir” diye tarif etmektedir.⁹⁵

Prof. Bilgin Kültürlerarası eğitimin ülkemiz için bir zorunluluk olduğunu belirterek, artık içe kapanma ve yeni düşmanlıklar geliştirme döneminden, tanıma, anlaşma, saygı, karşılıklı gelenekleri geliştirmek ve korumak için ortaklaşa izlenecek yollar dönemine geçilmesi gerektiğini söyler.⁹⁶ Kültürlerarası eğitim dersinde farklı din ve kültürleri öğrencilerimle birlikte incelemeye çalışıyorum diyen Bilgin, öğrencilerin bu alanda dünyada yapılan çalışmaları tanımalarını istediğini söylemektedir.⁹⁷

⁹⁵ Bkz: Hasan Coşkun, *Eğitim Teknolojisi Açısından Kültürlerarası Eğitim*, Ankara 1996, s.5.

⁹⁶ Bilgin, “Kültürlerarası Eğitim”, *Yeni Asır Gazetesi*, s.11

⁹⁷ Bilgin, A.g.m.

Prof. Bilgin'e göre artık dünya küçülmüş, sanki bütün evler, insanlar birbirine komşu olmuştur. Ama tek tek insanların dünyaları alabildiğine büyümüştür. Son yıllarda bütün dünyada savaşlardan çekilen acılar, insanların barışa olan özlemlerini artırmıştır. Pek çok bölgede ulusal veya uluslararası barışa yönelik çareler arayıcı toplantılar yapılmaktadır. Bunları farketmek ve eğitim yolu ile nasıl bir katkıda bulunabileceği üzerinde kafa yorup denemeler yapmak, bütün eğitim sistemlerinin ve dinlerin görevidir.⁹⁸

Gelişen teknoloji, çok amaçlı ve çok kültürlü toplum yapısı insanların, kültürlerin birbirlerini tanımalarını zorunlu hale getirmiştir. Günümüzde farklı kültür ve dine mensup insanlar adeta iç içe yaşamaktadırlar. 21. yüzyıla girilirken Türkiye, kültürel, ekonomik, siyasi, bilimsel ve askeri bakımdan dünya ile daha sıkı bir diyalog içine girmektedir.

İlişkide bulunduğumuz insanlarla anlaşabilmek, onları anlayabilmek, davranışlarına yön veren değerleri iyi tanımakla mümkündür. Bu ise, insanın karşısındakinin dini, ahlâk ve kültürü hakkında bilgili olması ile mümkündür. Bunun için kültürlerarası eğitime ihtiyaç vardır.

Kültürlerarası eğitimde öncelikle herkesin kendi kültürünü ve dinini öğrenmesi esastır. Çünkü, kendi dinini bilmeyen ve ona saygı duymayan birisi, başkalarının dinini ve bundan esinlenen davranışlarını anlamada güçlük çekecektir.⁹⁹

Kültürlerarası eğitim belki de en çok Türkiye'yi ilgilendirmektedir. Yurtdışına en çok işçi gönderen ülkelerden biri olan Türkiye'nin halen yirmialtı (26) ülkede 3.305.303 vatandaşı bulunmakta ve bunların

---

⁹⁸ Bilgin, *EBDE*, s.105.

⁹⁹ Cemal Tosun, "*Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimine Genel Bir Bakış*", Tartışılan Değerler Açısından Türkiye, Ankara 1996, s.98.

718.501 ini okul çağındaki çocuklar oluşturmaktadır. Bu insanlara kendi kültürlerini öğretmek kimliklerini koruyup geliştirmeleri açısından önemli olduğu gibi, içinde yaşadıkları toplumun kültürel değerlerini tanıyıp saygı duymalarını ve mutlu yaşamalarını sağlamak için eğitsel adımlar atmak zorunludur. Bu rakamlar kültürlerarası eğitimin ülkemiz açısından ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Ayrıca aşağıdaki sebepler bu önemi daha da arttırmaktadır.

a- Türkiye'nin Doğu ile Batı arasında bir köprü konumunda bulunması.

b- Anadolu'da tarih sürecinde oluşan çok kültürlü toplum modellerinin ¹⁰⁰ bulunması.

c- Batı Trakya, Balkanlar, Kıbrıs ve Komşu Ülkelerdeki Osmanlı mirası.

d- Yurtdışına yapılan insan gücü ihracı.

e- GAP'tan dolayı Türkiye'ye Doğu Avrupa ve Asya ile Afrika'nın fakir ülkelerinden gelecek insan göçü.

f- Türk Cumhuriyetleri ile yürütülen yoğun ilişkiler.

g- Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesi ve Avrupa Birliği'nin üyesi olmak için büyük çaba harcaması.¹⁰¹

Dünyadaki haksızlıkların, kötülüklerin, ölümlerin önüne geçilmesinde bugüne kadar yapılmış bütün organizasyonlar başarılı oldukları söylenemez. Dünya'daki haksızlıkların, kötülüklerin, ölümlerin önüne geçilmesinde bugüne kadar yapılmış bütün organizasyonlar başarısız olmuşlardır. Bu tür yanlışlıkların giderilmesi için Dünya'da

¹⁰⁰ Yazarın kullandığı Mozaik kelimesine katılmadığımızı ve bu kelimeyi milli bütünlük açısından tehlikeli bulduğumuzu hatırlatmalıyız.

¹⁰¹ Hasan Coşkun, A.g.e., s.33.

kutsal'a dönüş sözkonusudur. Bu dönüşte'de en büyük rolü dini değerler oynamaktadır. Dinin iyi öğretilmesi sözkonusu olduğunda kaliteli bir eğitim gündeme gelir. Türkiye böyle bir organizasyonda aktif rol oynamalı, tarihten gelen tecrübelerinin ışığında, Kültürlerarası Eğitim'e önem vermelidir.

Sık sık gündeme gelen Dinlerarası Diyalog'un da Kültürlerarası Eğitimle ilişkisi vardır. Diyalog olursa Kültürlerarası Eğitim Kolaylaşır. Kültürlerarası Eğitim olursa Diyalog daha mümkün hale gelir.

Kültürlerarası Eğitimin amaçlarından biri olarak kabul edebileceğimiz Diyalogun tarihi temellerine ve tecrübesine sahibiz. Hıfı-ı Fudûl¹⁰² Medine anlaşması¹⁰³, Veda Hutbesi¹⁰⁴, Habeşistana Hicret, Kur'ân'ı Kerim'in Ehl-i Kitaba ayrı bir yer vermesi¹⁰⁵ Selçuklu ve Osmanlıdan gelen tecrübe hareket noktası olarak alınabilir.

Diyalog için savunma anlayışından ve üstünlük tartışmalarından vazgeçmek, birbirimizi kabullenmek, birbirimizi anlamak, birlikte yaşamak ve paylaşmak gerekir.¹⁰⁶ Müslümanlar tarihi tecrübeleri gereği diyalog faaliyetlerinden hep şüphe etmişler ve misyonerliğin bu adla sürdürüleceği endişesini sürekli taşımışlardır.¹⁰⁷

II. Vatikan Konsilinden sonra oluşturulan Müslümanlarla Diyalog Sekreteryası bugüne kadar birçok toplantı ve faaliyet yapmış¹⁰⁸ tır. Hristiyanlar adına bu toplantılara katılanların eski ve tecrübeli misyonerler oluşu, papalık genelgelerindeki ifadeler¹⁰⁹ müslümanların

¹⁰² Bkz: M. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, Çev: Salih Tuğ, İstanbul 1993, (5. Baskı) 1/52-53 M. Âsım Köksal, *İslâm Tarihi*, C. 8, s. 173-179.

¹⁰³ Hamidullah, A.g.e., 1/188-213

¹⁰⁴ Hamidullah, A.g.e., 1/276.

¹⁰⁵ Bkz: Maide 5/82, Âl-i İmran 3/64.

¹⁰⁶ M. Borrmans, *Müslümanlarla Hristiyanlar Arasında Diyaloga Yönelişler*, Çev: E. Mehmet Ümit, İstanbul 1988, ss. 36-40, W. M. Watt, *Modern Dünya'da İslâm Vahyi*, Çev: M. Aydın, Ankara 1982, s. 165-166.

¹⁰⁷ Bkz: A. İsmail Güngör, *Vatikan Misyon ve Diyalog*, Ankara 1997, s. 176 vd.

¹⁰⁸ A. İsmail Güngör, A.g.e., 188 vd.

¹⁰⁹ Güngör, s. 178, Diyalog faaliyetleri için Ayrıca bkz: Abdurrahman Küçük, "Dinlerarası Diyalog Üzerine Bazı Düşünceler", *Din Öğretimi*, Dergisi, s. 27, s. 27 vd.

diyalog faaliyetlerini ihtiyatla karşılamaalarında haklılık payı olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Fakat aynı durum bizim için de geçerlidir. Tehlike onlar için de sözkonusudur. Üstelik bize göre bizim anlatacağımız doğrular daha çoktur.

Prof. Beyza Bilgin'e göre insanlar her ne kadar ayrı yaşasalar, ayrı kültür, din ve dil'e sahip olsalar da onlar aynı aileye mensupturlar ve aynı özden yaratılmışlardır. İlahî dinler de gerçekte birbirinin tamamlayıcısıdır. Özellikle Kitabı, Peygamberi ve ahiret inancı olan üç büyük din (Müslümanlık-Hristiyanlık ve Yahudilik) ve bunların mensupları aynı dünya'da komşular olarak, bazen de içiçe yaşamak zorundadırlar.

Kur'ân'ı Kerime baktığımızda da ehl-i kitab'a özel bir yer verildiği ve onlarla ilişkilerinin anlatıldığını görüyoruz. Peygamberimiz döneminde ehl-i kitap olan Hristiyan ve Yahudilerle yapılan Medine anlaşması kültürlerarası ilişkilerin nasıl olması gerektiğine dair güzel bir örnektir. İlk hicretin Hristiyanların yaşadığı bir ülkeye (Habeşistan) yapılması ayrıca dikkate değerdir.

Millet olarak tarihimizde de çok kültürlülük vardır. Osmanlı dönemindeki durum ve hâlen ülkemizdeki durum (Mardin-Hatay örnekleri) çok kültürlü, çok dinli bir yaşayışın bizim için yeni bir şey olmadığını gösterir.

Prof. Bilgin'e göre farklı din ve kültürlere mensup insanların birbirlerini tanımaları düşmanlıkların ortadan kalkması ve sağlıklı ilişkilerin devamı için gençlerin bilgilendirilmeleri gerekir. Bu da kültürlerarası eğitimle mümkün olur. Bilgin Kültürlerarası Eğitim faaliyetlerini Almanya ve İngiltere'de tanıdığını ve oradaki

vatandaşlarımızın durumu, eğitim problemleri açısından ülkemizde de böyle bir çalışmanın gereğine inandığını söylemektedir.

Prof. Bilgin'e göre, Kültürlerarası eğitimin ülkemiz açısından diğer bir önemli yanı da şudur: Ülkemizde aynı dine inanmalarına rağmen mezhep, tarikat ayrılıkları giderek artmakta, dini cemaatler arasında, dindar ve dindar olmayanlar arasında gitgide uçurumlar büyümektedir. Bunlar, aynı kültürün alt bölümlerini oluşturmalarına rağmen kendi aralarında çekişmeye sebep olabilecek farklılıklara sahiptirler. Bunların birbirini tanınması, anlaması ve aynı hedefe gitmekte olduklarını farketmeleri için de Kültürlerarası eğitim gereklidir. Herkes kendi inancını, kültürünü , ananesini devam ettirecek ama birlik içinde olmak kaydıyla, Millî ve dinî bütünlüğümüzü zedelededen. Bunu sağlamak için de Kültürlerarası Eğitim ülkemiz açısından ihtiyacıdır.

Bilgin'in Kültürlerarası Eğitim çalışmalarını Yeni Yöntem çalışmalarının bir bölümü olarak kabul edebiliriz. Çok dinli ve çok kültürlü bir hayat yaşanırken, karşılıklı etkileşim kaçınılmazdır. Bunun sağlıklı olabilmesi için de Kültürlerarası Eğitim gereklidir.

Bu konuyu değerlendiren Prof. Bilgin; Dinlerin birbirlerine karşı nasıl davranacağı da ayrı bir konudur. Gerçekliğine inanılan dinin, yani İslâm'ın tek din, ama yine de dünyadaki dinlerden biri olduğu bilinecektir, dedikten sonra, *"Her din, bağlılarına göre en doğru dindir. Bu duyguya saygı gösterilecektir. Kişi kendi dinine beklediği anlayış ve saygıyı ancak bu yolla sağlayabilir. "* ölçüsünü bizlere hatırlatmaktadır.¹¹⁰

Karşılıklı dilayog olmayınca içe kapanma ve savunma ortaya çıkacak, anlaşmazlıklar ve belki de düşmanlıklar iyice artacaktır. Halbuki diyalog ve birbirimizi tanıma, hem saygıyı getirecek hem de

¹¹⁰ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi* S.17

bizleri kültürümüzü ve dinimizi araştırmaya sevk edecektir. Biz kendimize göre en son ve en mükemmel dinin mensuplarıyız. Büyük bir kültür mirasına sahibiz. O halde yabancı din ve kültürlerle karşılaşmadan, kaynaşmadan korkmamalıyız. Anlatacağımız ve kabul görececek çok şeyimiz vardır. Avrupa ile bütünleşmeye çalıştığımız şu günlerde bu konu daha da önem kazanmıştır. Kendi içimize kapanarak dünyaya ayak uydurmak mümkün değildir. Yabancı kültürlerin istilasından korkmak, inanç konularında tereddüt göstermek, fikri planda hazırlıksızlığımızı gösterir. Bizim kuşkulandığımız her husus diğer din ve kültürler için de geçerlidir.

Dinlerarası ve Kültürlerarası eğitimde her ne kadar başka kültürler ve dinler araştırılıyor gibi görünse de aslında araştırılan ve öğrenilen herkesin kendi dini ve kültürüdür. Mukayese yapmak için önce kendi kültür ve dinimizi öğrenmek zorundayız. Bu da ancak, eğitimle mümkündür. Türkiye, Osmanlı İmparatorluğunun ve daha önceki Türk tarihinden gelen, çok uluslu, hatta çok dinli yönetim tecrübelerine sahiptir. Bazı Avrupa ülkeleri çok uluslu yaşam tecrübesine sahiptirler ama, çok dinli yaşam tecrübesine ancak son yıllarda ulaşmışlardır.¹¹¹

Türkler, Osmanlı döneminde farklı dinleri yanyana, barış içinde yönetirken, Avrupa onların yaşamına dahi müsaade etmiyordu. İspanya ve Avrupa'nın diğer yerlerinden birçok Yahudi'nin Türkiye'ye göç etmeleri, hatta Osmanlı toprakları üzerinde kurulan birçok devletin halen Hristiyan kültürünü muhafaza etmesi bunun en güzel kanıtıdır.¹¹²

Hristiyan dünyası Türkler'in bu başarısını bilmemektedir. Bugün Avrupa'da çok kültürlü ve çok dinli bir toplum oluşmuştur. Bütün

---

¹¹¹ Bkz. Beyza Bilgin "*Tarihi Tecrübemizden Yeni Dünya Düzenine Nasıl Katkı Sağlarız,*" Din Öğretimi Dergisi, S.39, s.24.

¹¹² Beyza Bilgin, A.g.m., s.24.

yöneticiler ve aydınlar birlikte huzur içinde yaşamının çare ve çözümlerini aramaktadır. Türkiye, bu tecrübelerini kullanmaktan geri durmakta ve insiyatifi bu alanda çok yeni olan ülkelere kaptırmaktadır.¹¹³Uluslararası faaliyetlere sadece temsilci göndermek, Türkiye gibi büyük bir ülke için yeterli değildir. Türkiye bu organizasyonları bizzat kendisi düzenlemeli ve insiyatifi ele almalıdır. Birlikte yaşamının yollarını arayan Avrupalılara bu konuda yol göstermelidir.¹¹⁴

Dünyanın neresinde olursa olsun yapılan kötü bir davranış veya savaş dolaylı yoldan da olsa bizi etkiliyor. Çernobil faciası gibi. Aynı şekilde iyi bir davranış da bizi yaşadığımız bölge neresi olursa olsun etkiliyor. Teknik bir buluş, yeni bir ilaç vb. gibi. Bugüne kadar dünyada barış ve huzuru temin etmek üzere birçok askeri, ekonomik, siyasî hukukî teşkilatlar kurulmuş, fakat hiçbirisi beklenen barış ve huzuru sağlamamıştır. Birleşmiş Milletler, Nato, vb. kuruluşlar ile insan Hakları Evrensel Beyannamesi, Paris Şartı, Helsinki Nihai Senedi gibi çalışmalar insanların ezilmesini, öldürülmesini, sömürülmesini engelleyememişlerdir. Askeri ve ekonomik bakımdan güçlü olan ülkeler her zaman haklı çıkmışlar ve bu teşkilatları istedikleri gibi kullanmışlardır.

Bugün en gelişmiş ülkelerde dahi bir eğitim problemi vardır. Çünkü iyi insan yetiştirme sözkonusudur. Medeni bildiğimiz birçok ülke insanı ve yöneticileri menfaatleri sözkonusu olduğunda taraflı davranabiliyor, haksızlık ve zulme göz yumabiliyor. Bunun önüne geçilebilmesinin tek çaresi o insanlara iyi eğitim verebilmektir.

Günümüzde şu gerçek iyice anlaşılmaya başladı; Vicdanları hesaba katmayan hiçbir çözüm önerisi kalıcı olamaz. Her türlü kötülüğü ve iyiliği düşünen, planlayan ve uygulayan insan olduğuna

---

¹¹³ Beyza Bilgin, A.g.m., s.24.

¹¹⁴ Beyza Bilgin, A.g.m., s.24.

göre, onun da bir vicdanı bulunduğu gerçeğinden hareketle, direkt vicdanlara hitap ederek birşeyler yapılabilir. Vicdan sizkonusu olunca dini inanç ve duygular kendiliğinden işe karışıyor. O halde, her insana kendi dinini ve inanç esaslarını iyi öğretebilirsek, bugüne kadar başarılamayan barış ve huzuru gerçekleştirebiliriz. Bu da ancak iyi bir eğitimle, din eğitimi ile mümkün olacaktır.

Hangi din ve inanç olursa olsun, üzerinde anlaşılabilir ortak noktalarımız vardır.¹¹⁵Avrupa'da yaşayan birçok ülkeye dağılmış milyonlarca vatandaşımızı düşünürsek böyle bir eğitim ve diyaloga en çok bizim ihtiyacımız vardır. Bu gerçeği gören Prof. Beyza Bilgin, Türkiye'de "*Dinlerarası ve Kültürlerarası Eğitim*"i başlatmıştır.

Geniş bir anlayışla düşünecek olursak, İslâm'ın nazarında bütün insanların bir olduğu, hepsinin bir tek çiftten (Adem ile Havva'dan) yaratıldığı ve bütün insanların "*kul*"olarak eşit olduğu gerçeğiyle karşılaşırız.¹¹⁶Kur'ân'ı Kerim'e göre insan zayıf fakat iradeli yaratıktır. İnsan kendi davranışları yolu ile yine insana emanet edilmiştir. İnsan emanet ve hilâfet yetkisine sahip olmakla birlikte, bu yetkileri sınırsız değildir. Emanet'e sahip olduğu ölçüde insan değer kazanır, itibarı artar. Ama insan kendisine verilmiş bu yetkileri dikkatle kullanmalı ve sınırı aşmamalıdır. Allah, insana güvenmiştir. O halde biz de insana güvenmeli ve bu doğrultuda çalışmalarımızı devam ettirmeliyiz.¹¹⁷

Her ne kadar insanlar, ayrı devlet, ayrı kültür ve ayrı milletler halinde yaşasalar da, büyük dinlere göre onların hepsi bir aile gibidirler, aynı özden yaratılmışlardır. Bu sebeple, bir insan tarafından bulunan bir iyilik aracı ilaç veya alet, bütün insanlara iyi

¹¹⁵ Bknz= Hans Küng, Karl-Josef Kuschel, *Evrensel Bir Ahlâk'a Doğru*, Çev: N.Y. Aşıkoğlu, C Tosun, R. Doğan, Ankara 1995 ss.31-64, Hüseyin Atay, "*Müslümanın Günlüğü-1*," AÜİF Dergisi, S.XXXV, s.17-19.

¹¹⁶ İsmail R. Farukî, *İbrahimî Dinlerin Diyalogu*, Çev: M. Kardeşhan İstanbul 1993, S.144.

¹¹⁷ Beyza Bilgin, "*İnsana Emanet Edilen Haklar*", Evrensel Bir Ahlâka Doğru, Ankara 1996, S.117-119.

gelmekte ve bütün insanlar tarafından kullanılabilir. Bunun tam aksi de mümkündür. Allah isteseydi, bütün insanları tek bir millet halinde yaratabilirdi. ¹¹⁸Acaba niçin yaratmamıştır? Yaraticı bütün insanların bir olmasını istememekte midir? Elbette istemektedir, bunun için gerekli yolu da göstermiştir. Fakat Allah, insanların birliğe zorla değil, kendi anlayış ve iradeleri ile gelmelerini istemektedir. ¹¹⁹

Ayrılık ve farklılıklara rağmen asgarî müşterekler üzerinde anlaşılabilir. Bunun için iman ve ibadet konularında tartışılmamalıdır. Hangi millet ve dinden olursak olalım, emaneti yüklenen kişiler olarak, canlı cansız bütün yaratıkların haklarını korumada yardımlaşmak mecburiyetindeyiz. Buna yönelik birçok anlaşma, beyanneme imzalanmış, belirli günler, haftalar belirlenmiş ama istenilen başarı elde edilememiştir. Bunun sebebi, bu uyarıların arkasındaki manevi dayanakların unutulmasıdır. Duyguları içten kavrayan manevi değerler unutulunca, kavramlar ve kaideler kolayca çığnenebilen yapay faaliyetler haline gelebilmektedir. Şimdi bu manevi dayanakların yeniden işe koşulmasının zamanı gelmiştir. Bunu tek tek dinler ve cemaatler halinde değil, hep birlikte ortak prensiplerde anlaşarak yapmalıyız. ¹²⁰Türkiye'nin Osmanlı'dan gelen böyle bir tecrübesi zaten vardır.

3- Prof. Beyza Bilgin'in Kültürlerarası Eğitim Çalışmaları:

Prof. Beyza Bilgin'in, akademik çalışmalarının ilk yıllarından itibaren batı dünyası ve oralardaki gelişmelerle (Özellikle Almanya) yakın ilişki içinde olması, ülkemizdeki eğitim ve din eğitimi açısından bir şans olmuştur. Hoca, iyi dil bilmesi ve Avrupa'daki din eğitimcileri ile yakından tanışması neticesinde, alanı ile ilgili en son fikir ve

¹¹⁸ Beyza Bilgin, A.g.m., S.119, Ayrıca Bknz: Maide 5/48, En'an 6/149.

¹¹⁹ Beyza Bilgin, A.g.m., S.120-124.

¹²⁰ Beyza Bilgin, A.g.m. ss.120-124.

gelişmeleri Türkiye'ye taşımıştır. Halen, Yüksek Lisans ve Doktora programlarında “Kültürlerarası eğitim” dersi yer almaktadır.

Prof. Bilgin, Almanya'da düzenlenen Nürnberg Forumları'na ve benzeri bilimsel toplantılara katılmaktadır.¹²¹ Avrupa'dan aldığı davetler daha çok Kültürlerarası Eğitim konusunda olmaktadır.

Bu toplantılarda yaptığı konuşma ve sunduğu tebliğlerle Avrupadaki din eğitimcileri arasında büyük takdir ve saygınlık kazanmıştır. Bu, hem ülkemiz, hem de İlahiyat Fakültelerimiz için gurur verici bir hadisedir. Kültürlerarası eğitim alanında Ankara İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim dalında, Prof. Beyza Bilgin, başkanlığında ciddi çalışmalar yapılmaktadır.

Bu çalışmaları şöyle özetleyebiliriz:

Din Eğitimi Anabilim dalı Araştırma Görevlileri olan Cemal Tosun ve N. Yaşar Aşıkoğlu 1988-89 yıllarında Almanya'ya giderek, burada bulunan Türk çocuklarının yaygın ve örgün eğitimdeki problemleri ile ilgili araştırmalar yapmışlardır.¹²²

¹²¹ Nürnberg Forum, Almanya'daki Erlangen Üniversitesine bağlı Nürnberg Eğitim Fakültesi Din Eğitimi Profesörü Johannes Laennemann tarafından üç yılda bir düzenlenmektedir. Beyza Bilgin'in katıldığı bazı uluslararası toplantılar şunlardır:

- a- 28 Eylül - 1 Ekim 1988, “3. Nürnberg Forumu”, Almanya.
- b- 16-18 Ekim 1991, “Türkiye'de İslâm Semineri”, Münih-Almany.
- c- 21 Eylül-1 Ekim 1994, “5.Nürnberg Forumu”, ve Marl-Hüls'te yapılan “Kültürlerarası Hafta”, Almanya
- d- 15-16 Nisan 1996, “Batı Avrupa'da İslâm Eğitimi Sempozyumu”, Amsterdam- Hollanda.
- e- 4-5 Mayıs 1996, “Türk-Alman İlişkilerinde Tabulaştırılan Faktör Din, Sempozyumu”, Bonn-Almanya.
- f- 16-19 Mayıs 1996, “Müslümanlıkta ve Hristiyanlıkta Tefsir Bilimi ve Sorunları Sempozyumu”, Marburg- Almanya.
- g- 16-21 Haziran 1992, “Evrensel Karşılaşma-Müslümanlar ve HristiyanlarGörüşüyorlar”, Marl-Almanya.
- h- 10-13 Mayıs 1989, “Müslüman ve Hristiyan İlahiyat Eğitiminde İşbirliği Semineri”, Roma-İtalya

¹²² Bkz: Cemal Tosun, *Din ve Kimlik*, TDV yay., Ankara 1993, N. Yaşar Aşıkoğlu, *Almanya'da Temel Eğitimdeki Türk Çocuklarının Din Eğitimi*, TDV yay., Ankara 1993.

Prof. Beyza Bilgin Kùltùrlerarası Eğitim ile ilgili Fakùlte dergilerinde ve Yeni Asır gazetesinde çeşitli makaleler yazmıştır. Bunlardan bazıları şoyledir:

- Barış içinde Bir Avrupa için Görüşler.

- Evrensel Karşılaşma Hristiyanlar ve Müslùmanlar Görüşüyorlar.

- Dũnya Barışı İçin Birlikte Dua.

- Türk-Alman İlişkileri ve Din Faktörü

- Kateşizm ve Sekülerizm.

- Dört Ortak İlke.

- Kùltùrlerarası Eğitim.

- Musevi Cemaatinin Yılbaşı Günü.

- Ortak Kutsal.

- Yılbaşı.

- Paskalya.

- Bayramlar.

- Avrupa'ya Bir Ruh Vermek.

- Avrupa Birliği ve Barış.

- Hoşgörü İçin Bilgi.

- Kùltùrlerarası Hafta ve V. Nùrnberg Forumu.

Bu yazılardan bazı pasajlar aktarmak yararlı olur sanıyorum:

“Hepimiz son yıllarda bir sözü tekrar edip duruyoruz, “Dünya küçüldü” diyoruz ve bunu sık sık tekrar ediyoruz. Ulaşım ve iletişimdeki imkanlar açısından dünya sembolik olarak küçülmüş olabilir, fakat bu küçülme tek tek insanların dünyasını son derece büyüt müştür ve insanlar henüz bu büyüklükle nasıl başa çıkabileceklerini öğrenmiş değildirler. İnsanlara öğretilen hep düşmanlarla ve düşmanlıklarla nasıl başa çıkılacağıdır. Fakat düstlarla ve dostluklarla başa çıkmak da son derece zordur. ve onun da öğrenilmesi gereklidir.

Tanışamamak dışlamaya, dışlama taassuba ve husumete yol açabilmekte, bunlarda birleşerek milletlere ve hatta bir milletin içindeki farklı anlayışlara çok kötü yol göstericiler olabilmekte, hayat ve gelişmeleri eğgelledebilmektedirler. Oysa millet içi ve milletler arası tanışma karşılıklı saygı ile faydalanmaya, bir dünya yaklamasına, dostane rekabet içinde enerji verici gelişmelere yol açabilir.”

23 Nisan Bayramı-Yeni Asır.

“Bayramlar, ayrı dinden müminlerin de birbirlerini tanımalarında en güzel imkanlardır. İnsanlar birbirlerinin bayramlarını izlediklerinde, hem birbirlerini daha iyi tanımakta, hem kendi bayramlarının anlamını daha iyi kavramaya başlamaktadırlar.”

Bayramlar-Yeni Asır

“Yahudiler, Hristiyanlar, Müslümanlar ve diğerleri, bizler hepimiz kimleriz? İnançlarımıza göre insan olmakta birleşiyoruz; bizleri yaratana aitiz, Onun için çalışıyoruz... Amacımız birbirlerimize zarar vermek olamaz. Bizim ruhumuz vardır. Avrupa'ya vereceğimiz ruh, ruhlarımızı birleştirmekle oluşacak ruhtur. Ruhumuz deyip duruyoruz, ruh kimindir? Ruh,y “Ruhundan Veren” indin, yani Allah'ındır.”

Avrupa'ya Bir Ruh Vermek-Y. Asır

Lisansüstü programlarda yer alan Kültürlerarası Eğitim dersinde Bilgin'in yaptırdığı bazı seminer ve ödevlerin konuları şöyledir:

- *Tolerans*. (Mehmet Yaşar-1997)

- "*Katolik kilisesinde kateşizm*" konulu metnin tercümesi ve değerlendirmesi. (Ömer Korkmaz - 1996)

- "*Evrensel Bir Ahlaka Doğru*" ve "*Hristiyan Tanrıbilimine Giriş*" kitaplarının Hristiyan-Müslüman Diyaloğu Açısından Ele Alınması. (Osman Eğri-1995)

- "*Müslümanlarla Hristiyanlar Arasında Diyaloğa Yönelişler*" isimli kitabın özet ve değerlendirmesi. (Salih Aydemir-1994)

Kültürlerarası Eğitim Faaliyetleri çerçevesinde Hans Küng ve Karl-Josef Kuschel'in birlikte yazdıkları kitabı "*Evrensel Bir Ahlaka Doğru*" adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir.¹²³ Kitabın "*Takdim*" ve "*Sonuç*" bölümlerini Beyza Bilgin yazmış, tercümeleri yapan Cemal Tosun ve N. Yaşar Aşıkoğlu birer değerlendirme makalesiyle konuya katkıda bulunmuşlardır.

Kitapta bir Dünya Ahlâkı Projesinden bahsedilmekte ve bunun ayrıntılarına girilmektedir. Kültürler ve Dinlerarası eğitim açısından son derece önemli olan bu kitaptaki görüşleri şöylece özetleyebiliriz: Daha önce 1893 yılında Şikago'da "*1. Dünya Dinleri Parlamentosu*"nun toplandığını ve bu toplantıya Müslümanlardan katılan olmadığını söylemiştik. Kitabın yazarları Hans Küng ve K.J. Kuschel, dinlerin ortaklaşa paylaştıkları ahlâkî değerlerden hakeketle, her dinden temsilcilerle birlikte bir "*Dünya Ahlâkı Beyannamesi*" hazırladıklarını belirtmişlerdir. Bu düzenlemelerini 1993 yılında yine

---

¹²³ Eserin Orijinal İsmi "*Erklärung Zum Weltethos Die Deklaration des Parlamentes der Weltreligionen*", München 1993, dir. Türkçeye "*Evrensel Bir Ahlaka Doğru*" ismiyle N.Y. Aşıkoğlu, Cemal Tosun ve R. Doğan tarafından tercüme edilmiştir. Gün yay., Ankara 1995.

Şikago'da yapılan "2. Dünya Dinleri Parlamentosu"na sunmuşlar ve isteğe bağlı olarak imzaya açmışlardır.

Yaklaşık 6500 delegenin katıldığı bu toplantıda imzaya açılan sözkonusu beyanname "Evrensel bir Ahlâka Doğru İlk Döküman" olarak büyük çoğunluk tarafından imzalanmıştır. İmza sahipleri arasında Müslümanlar da vardır. Fakat Türkiye'den kimse bulunmamaktadır.¹²⁴

Sözkonusu beyannamede, modern çağın sonunda ortaya çıkan buhranları aşmakta, tek tek dinlerin ve geleneksel ahlâk disiplinlerinin faaliyette bulunmasının yetmeyeceği, dinlerin ve ahlâk disiplinlerinin ortaklaşa çalışmalarının ve anlaşmalarının acil bir ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır. Dünya ahlâkı değişik din ve kültürlerdeki asgari müştereklerdir. (On emir gibi)¹²⁵Bu müştereklerin farkına varmak için çalışılmalıdır. Artık Dünya'nın birçok kentinde çok dinli ve çok kültürlü bir yaşam sözkonusudur. Böyle bir ortamda barış içinde nasıl yaşanabileceği sorusunun acilen cevaplandırılması gerekmektedir.

*Modernizm'in başarısı büyük ölçüde, Asya ve Afrikadan elde edilen kazanca dayanmaktaydı. Batı büyük işler başarmıştır, fakat bunların hepsi yeterince faydalı olmamıştır; Bilim yapmıştır ama varılan sonuçların yanlış kullanılması için gerekli hikmetten yoksun kalmıştır. Endüstri yapmıştır, fakat çevreyi hesaplamamıştır. Teknoloji yapmıştır, fakat riskleri kontrol edecek manevi enerjiden yoksun kalmıştır.*¹²⁶

Karşılıklı görevlerin öne çıkarılmasında ve problemlerin çözülmesinde, dinlerin vczgeçilemeyecek katkıları sözkonusudur. Politika ile din, bilim ve maneviyat arasında işbirliği günümüz

¹²⁴ Bknz: H. Küng, K.J. Kuschel, A.g.e., S.XX-XXI.

¹²⁵ Bknz: Hüseyin Atay, "Müslümanın Günlüğü-1", AÜİF Dergisi, S.XXXV, s.17-19

¹²⁶ H. Küng, K.J. Kuschel, A.g.e., SS.XIV-XVI.

dünyasında kaçınılmazdır. Bu beyannamede, Batı düşüncesini diğer dinlere empoze etmek gibi bir düşünce sözkonusu değildir. Barışa bir türlü kavuşamayan dünya, ancak dinler ve kültürler arasında varılacak bir uzlaşma ile huzura kavuşacaktır. Hans Küng'e ait şu sözler amacı çok iyi açıklamaktadır: *“Dinler arasında barış olmadan, milletler arasında barış olamaz. Dinler arasında diyalog olmadan, dinler arasında barış olamaz. Dinlerde temel araştırmalar olmadan, dinler arasında diyalog olamaz.”*¹²⁷

Dünya Ahlâk'ı denilince kastedilen; ne bir dünya ideolojisi, ne yeni bir din, ne de mevcut dinlerin karışımıdır. Bunların uygulanabilirlik şansları da zaten yoktur. Amaç, dinlerde ahlâki açıdan ortak olan ilkelerin belirlenmesi ve herkesin bu ilkelere göre davranmaya davet edilmesidir. Bu beyanname daha öncekiler gibi (İnsan Hakları vb.) bir sonuç noktasını değil, bir başlangıç noktasını oluşturacaktır.¹²⁸

Dinler yalnız başlarına dünyanın ekonomik, politik ve ekolojik sorunlarını çözemezler. Fakat onlar; politik ve ekonomik programların, hukuki düzenlemelerin tek başlarına başaramayacakları bir hususta başarılı olabilirler: İnsanın iç düzenini, düşüncesini, kalbini değiştirmeyi, kötü yoldan döndürmeyi başarabilirler. Dünyamızda ekonomik, ekolojik ve sosyal reformlara ne kadar ihtiyaç varsa, manevi yenilenmeye de en az bunlar kadar ihtiyaç vardır. Dünya ahlâkı projesinde temel olarak ele alınan dört kural vardır. Bunları şöylece sıralayabiliriz:

a- Hiç kimse öldürülmemelidir.

b- Hırsızlık yapılmamalıdır.

¹²⁷ H. Küng K.J. Kuschel, A.g.e., s.1-2.

¹²⁸ Hans Küng, K.J. Kuschel, A.g.e., S.3-4.

c- Yalan söylenmemelidir.

d- Zina yapılmamalıdır.¹²⁹

Görüldüğü gibi dört hususta İslâm'ın şiddetle yasakladığı konulardır.¹³⁰ Aynı şekilde diğer dinlerde de yasaklanmıştır. Fakat böyle asgari müştereklerde birleşebilmek ve bunları hayata geçirebilmek için bilinçlerin değişmesi şarttır.¹³¹

Kitapta daha sonra Dünya ahlâkı projesinin nasıl hazırlandığına dair geniş bilgiler verilmekte ve katkıda bulunanlar sıralanmaktadır. Böyle bir beyannamede nelerden kaçınılması gerektiği ve nelerin dahil edilmesi gerektiği anlatılmış ve bütün dinlerde ortak kabul gören bir temel prensibe örnekler verilmiştir. "*Her insan insanca muamele görmelidir*" prensibine dair Konfüçyüs, Rabbi Hillel, Caynizm, Budizm, Hinduizm, İslâm ve Hristiyanlıkta aynı ifadelerin olduğunu görüyoruz.¹³²

Kitabın mütercimlerinden birisi olan Cemal Tosun'un yazdığı değerlendirme makalesi önemli noktalara dikkat çekiyor. Dünyanın birçok yerinde zulme ve haksızlığa uğrayanların başında, müslümanların geldiğini belirten Tosun, Dünya ahlâkı projesini kendi meselemiz gibi algılamamız ve gereken katkıyı sağlamamız gerekir demektedir. Daha önce kabul edilmiş birçok sözleşme ve beyannamenin ahlâki yönden desteklenmesi gereken beyannameler midir? Yoksa, onları uygulayacak olanlar mı? sorusunu sormakta ve kanaatimce ikincilerin desteklenmesi gerekir cevabını vermektedir.¹³³

¹²⁹ Hans Küng, K.J. Kuschel, A.g.e., SS.17-31

¹³⁰ Bknz: İsra 17/32, Bakara 2/188, Maide 5/32, Kâf 50/18.

¹³¹ Hans Küng, K.J. Kuschel, A.g.e., s.29.

¹³² Hans Küng, K.J. Kuschel, A.g.e., ss.37-64.

¹³³ Bknz: Cemal Tosun, "*Dünya Ahlâkı, Beyannamesi'nin Tarihi, Anlamı ve Metodları Hakkında Düşünceler*", Evrensel Bir Ahlâka Doğru, s.72.

Dünya ahlâkı projesini bütün insanların kendi dinlerini ve ahlâk ilkelerini tanıması bakımından lüzumlu gören Tosun, böyle bir projenin yaptırım gücü hakkında tededdütlerini ifade etmektedir. Ahlâk konusunu bütün insanların zihninde canlı tutmak için ve vicdanlarına hitap etmek için dinin öğretilmesi şarttır, bunun da yolu eğitimidir diyen Tosun, ancak böyle bir eğitimden sonra diyalog gerçekleşebilir görüşünü savunmaktadır. Dünya ahlâkı projesine Müslüman-Türk bilginlerin büyük katkıda bulunabileceklerini belirten Tosun, böyle çalışmalardan uzak kalmamalıyız ve değerlerimizi sorgularken yıkmak şeklinde bir tavırdan kaçınılmasını ve gerekirse aslına uygun olarak geliştirilmesini tavsiye etmektedir.¹³⁴

Kitabın diğer bir mütercimi olan N.Yaşar Aşıkoğlu da *"İnancın Gücü Üzerine Düşünceler"* makalesinde özellikle din adamları ve dini liderlerin böyle projelere sahip çıkmaları ve katkıda bulunmaları gerektiğini belirtmiştir.¹³⁵

Kitapta ortaya konulan fikirlerin, projelerin din eğitimi ile yakın ilişkisi vardır. Nitekim V. Nürnberg Forumu'nda Dünya ahlâkı projesi ve din eğitiminde uygulanabilirliği tartışılmıştır. Prof. Beyza Bilgin bu Forum'a *"Okulda Ahlâki Değerlerin Oluşturulmasında Dini Hikayelerden Yararlanma"* tebliği ile katılmıştır.¹³⁶

Görülüyor ki dünya bir arayış, bir yöneliş içindedir. Bunun için projeler üretilmekte, teklifler yapılmaktadır. Biz böyle organizasyonların içinde de olsak, dışında da olsak, bu tür organizasyonlar yapılmaya devam edecektir. Ama, içinde olduğumuzda katkımız sözkonusu olabilir, kendi değerlerimizi ortaya koyup kabul görmesini sağlayabiliriz. Dışarıda kaldığımızda ise, söz

¹³⁴ Cemal Tosun, A.g.m., ss.74-77.

¹³⁵ N. Yaşar Aşıkoğlu, *"İnancın Gücü Üzerine Düşünceler"*, Evrensel Bir Ahlâka Doğru, ss.109-115.

¹³⁶ Beyza Bilgin, *"Religiöse Erzählungen als Grundlage der Bildung Ethischer Werte in der Schule"*, Pädagogische Beiträge Zur Kulturbegegnung, Band 14, Hrsg.:J. Laehnemann, Hamburg 1995. SS. 280-286.

hakkımız olmayacağı gibi, katkımız da olmayacaktır. Bu ise gerek dini ve gerekse milli kültürümüz açısından kabul edilemez bir durumdur.

Türk aydınının en büyük sıkıntısı, bir taraftan birşeylerin kötü gittiğini görmek, diğer yandan bu gidişe nasıl mani olunacağını bilememek ve bunun neticesinde ideolojik mevzilere sığınmak olmuştur.¹³⁷ Özellikle eğitim ve din eğitimi açısından da aynı hatalar yapılmıştır. Ne çözüm üretilmiş, ne de dışarıda üretilen çözümler ithal edilebilmiştir. Madem çözüm üretmiyoruz, üretilenleri alıp kendimize uyarlayabiliriz.

Prof. Beyza Bilgin, hem çözüm üreten, hem de üretilenleri iyi, takip ederek Türkiye'ye transfer edip uyarlayan bir bilim adamıdır. Sadece bu bile ülkemiz için yeni bir yöntem ve çözümdür. Dinler arası ve Kültürlerarası eğitim ülkemize birşeyler kazandıracaksa (ki bu kesindir), bunda en büyük pay Beyza Bilgin'e ait olacaktır.

---

¹³⁷ Durmuş Hocaoğlu, "Sekülerizm, Laisizm ve Türk Laisizmi," Türkiye Günlüğü Dergisi, Temmuz-Ağustos 1994, s.53.

III. BÖLÜM

Prof. BEYZA BİLGİN'İN EĞİTİM ve DİN EĞİTİMİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ:

A.Eğitim ve Eğitim Bilimi:

Eğitimin birçok tanımı yapılmıştır. ¹³⁸Prof. Bilgin değişik tanımları yapılan eğitim için "*İnsan'da istenilen yönde davranış geliştirme faaliyetidir.*"¹³⁹ "*Biyolojik insandan kültür insanına geçmektir.*," "*İnsanı insan yapmaktır.*" ifadelerini kullanmaktadır. Ona göre eğitimin tarifindeki "*istenilen yön*" den, kasıt, insandaki iyi yanların geliştirilmesidir. Menfi yöndeki davranışlar eğitimin içine girmez.¹⁴⁰

İnsan üzerinde değişikliğe neden olan etkiler eğitimin sınırları içinde düşünülebilir. Tek başına etki de sözkonusu değildir. Çünkü her etki, karşı etkiyi doğurur. Bu sebeple eğitime "*etkileşim*" demek te mümkündür. Etki-tepki şeklinde konuyu ele almak çok geniş bir alanı kapsayacağından, sadece olumlu, planlı ve kasıtlı etkileri ele alarak değerlendiririz ve buna eğitim deriz.¹⁴¹

Bilgin'in üzerinde durduğu diğer bir eğitim tarifi de şöyledir: "*Eğitim, insanı bütün kabiliyetleri ile geliştirme ve onu toplumun bir üyesi yapma yolundaki amaçlı ve planlı etkilemelerdir.*"¹⁴² Her bilim yanılma ihtimali ne kadar çok olursa olsun kendisi için geçerlilik sağlamak durumundadır. Böyle bir genel geçerlilik, gerçeğe yaklaşılmasının işaretidir. Eğitim de kendisi için böyle genel

¹³⁸ Türkiye'de Son Yıllarda Genel Kabul Gören Tanım Şudur: "*Eğitim bireyin davranışında kendi yaşantısı yolu ile ve kasıtlı olarak istedik değişme meydana getirme sürecidir.*" Bu tarif için bkz: Selahattin Ertürk, *Eğitimde Program Geliştirme*, (5. Baskı) Ankara 1986, S.12

¹³⁹ Bilgin-Selçuk, *Din Öğretimi, Özel Öğretim Yöntemleri*, s.26.

¹⁴⁰ A.g.e., s.26.

¹⁴¹ A.g.e., s.26.

¹⁴² Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s.38.

geçerlilikler ve temel kavramlar bulmak için çalışır. Eğitim biliminin amaç ve görevi, eğitim olayını bütünlüğü içinde araştırmaktır.¹⁴³

Eğitimcinin, eğitilen üzerinde nasıl etkili olması gerektiği, bu etkinin sınırı, eğitimin amaçlarının neler olduğu, kısaca amaçlar, etkiler ve araçlar ve insan hayatındaki tüm kurallar eğitim bilimi tarafından araştırılmak durumundadır. Eğitim alanının bu kadar geniş olmasından dolayı, eğitimin müstakil bir bilim olamayacağını ileri sürenler olmuş, fakat diğer bilimlere ait bölümlerin bir araya gelmesi olayının kendisi eğitimi özel bir alan haline getirmiştir. Eğitim bilimi bu alanı başka bir bilimin ele almadığı şekilde, kendine özgü bir bakış açısı ile inceler ve bunun için yeni bir alanı oluşturur.¹⁴⁴

“Eğitim bilimi, tarih boyunca birikmiş insan tecrübesinin sistemleştirilmesi ile deneysel araştırmaların sonuçlarından çıkarılmış, genel geçerliliği olan kuralların belirlenmesi ve bu ikisinin birbirine bağlanması ile meydana gelir.”¹⁴⁵ Eğitim bilimi araştırmalarının iki yönlü olduğunu belirten Bilgin, bunları şöyle açıklamaktadır:

1- Eğitim bilimi, yetişkin insanın, yetişmekte olan insanın gelişme ve olgunlaşmasına yönelik kasıtlı etkilemelerini inceler.

2- Yetişmekte olan insanın gelişme basamaklarını inceler. Bu durum, eğitim biliminde iki ayrı yöntemi ortaya çıkarır. Bunlardan biri yukarıdan aşağıya, yani dedüktif, tümden gelimci, nazarî, diğeri ise aşağıdan yukarıya, yani indüktif, tümevarımcı, deneysel çalışarak bilgi toplayacaktır.¹⁴⁶

Prof. Bilgin'e göre, sadece aşağıdan gelen bilgiler eğitimin başarısı için kafi değildir. Eğitimin hedefleri gözönüne alınarak

---

¹⁴³ A.g.e., ss.40.

¹⁴⁴ Bkz. Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*,S .41,

¹⁴⁵ Bilgin, A.g.e., s.41.

¹⁴⁶ Bkz. Bilgin, A.g.e., S.41-42.

yapılacak çalışmalar gerçekçi olur. Hem felsefi (nazari) hem de tecrübi (deneysel) olan eğitimde önemli olan felsefi yan ile tecrübi yanı geçerli ilişkilerle birbirine yaklaştırmak ve eğitim bilimine yön veren felsefe ve zihniyet ile, eğitim araştırmalarından elde edilen bulguların, metodların, araç ve gereçlerin doğru ve uyumlu kullanılabilmesidir.¹⁴⁷

Bilgin, eğitimin iki hedefi olduğunu söyler: Sosyalleştirme ve Dinamizm. Uygulamada ise eğitimi maddi ve manevi olarak ayırmak mümkün değildir. İnsan bir bütündür ve onun vicdanını davranışlarından, imanını da amelinden ayıramayız. Belki teorik olarak düşünülünce şöyle söylenebilir: Her bilim kendi sorduğu soruya cevap verir, diğer soruları görmezlikten gelir. Deneysel araştırmaların sonuçları insana sadece tesbit ettiklerini bildirir. Yani değerleri bildirir, fakat değer verilmesi gerekenler konusunda birşey söylemezler.

Eğitim bilimi için de bu geçerlidir. Bu sebeple eğitim biliminin yanında bir eğitim felsefesi'nin bulunması lazımdır. Eğitim felsefesi yeni bulguların ışığında, mevcut değerleri yeniden gözden geçirerek, öze uygun düzenlemeler yaparak, teklifler getirir.¹⁴⁸

Bilgin'e göre tohumlardaki öz, nasıl yeni araştırma ve uygulamalarla, daha kaliteli ürünler veriyorsa, yeni bulgulara dayalı yorum ve tavsiyeler, metodlar da toplumdaki özü, daha etkin şekilde fertlerde açığa çıkarabilir. Bunun için öncelikle toplumun kültürünün ve değer hükümlerinin, hurafesiyle, yerel araştırmalarla, bütüncü bir yaklaşımla tesbit edilmesi gerekir. Deneysel araştırmalardan elde edilecek tavsiye ve sonuçların fertlerin vicdanına nasıl ulaştırılacağı ve bunlardan nasıl faydalanılacağı bilinmelidir.¹⁴⁹

¹⁴⁷ Bkz.; Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s.42.

¹⁴⁸ Bkz.: Beyza Bilgin, "Çocuğun Manevi Eğitimi," *Din Öğretimi Dergisi*, S.,s.32-33.

¹⁴⁹ Bilgin, A.g.m., s.33-34.

Bütün bunları yaparken önemli bir hususa dikkatimizi çeken Bilgin, "Hangi yeniyi, ne amaçla, nasıl eskisinin yerine veya yanına koyabileceğini, koyması gerektiğini fert bilmelidir ki, onu alıştırmak bir itaat değil, benimseme olsun."¹⁵⁰ demektedir. Hoca'ya göre tek yönlü (manevi yönsüz) eğitim anlayışının doğuracağı birçok sakınca vardır. Özellikle hızlı değişme ve gelişme içinde olan ülkelerde, bu değişmelere ayak uydurabilecek kişilerin yetiştirilmesi hedeflenirken, onların bu hızlı değişme ve gelişmelerden doğacak problemlerden etkilenmeyecek şekilde donatılıp, geliştirilmeleri de ihmal edilmemelidir.¹⁵¹ Bu şekilde davranılmadığı takdirde ne tür tehlikelerin başgöstereceğini şöyle belirtmektedir: "Aksi halde değerlerde meydana gelecek sarsıntı ve dağılma sonucu neye inanacaklarını, ne için mücadele edeceklerini tayin edemeyerek tereddüde düşen bireyler, birlikte düşünme ve hareket etme güçlerini kaybedebilirler. Yüzyılların ihmalini, hamle yaparak aşmakta olan Türkiye gibi bir ülkede, birleştirici eğitimin önemi daha çok hissedilmektedir."¹⁵² Bilgin Eğitim Bilimi araştırmalarının mahiyeti ve hedeflerini açıkladıktan sonra, Bilgin, eğitimde üç boyuttan bahseder:

1- Toplumsal boyut: Çocuğu (veya ferdi) belli bir toplumun kişisi yapma faaliyetidir.

2- Kişisel boyut: Çocuğa (veya ferde), içinde var olan kabiliyetler ölçüsünde ve doğrultusunda gelişmesi için yardım etmektir.

3- Toplumsal ve kişisel boyut kişilere ve toplumlara göre değişmesine rağmen, aralarında sıkı bir ilişki vardır. İnsanların zevkleri, renkleri, inançları farklı olabilir, fakat bu farklılıklara uyum sağlayacak potansiyele sahip olmak açısından ortak yapıya

¹⁵⁰ Bilgin, A.g.m.,s.33-34,

¹⁵¹ Bkz.: Beyza Bilgin, TDELDD, s.21, EBDE, s.31.

¹⁵² Beyza Bilgin, TDELDD,s21.

sahiptirler. Bu da eğitimin evrensel boyutudur. Din potansiyeli eğitimin her üç boyutunda da mevcuttur.¹⁵³

Bilgin'e göre eğitim tek yanlı bir olay değil, çift yanlı bir olaydır. Yani bir eğiten bir de eğitilen vardır. Böyle kabul edilmediği takdirde başarı sözkonusu olamaz. Eğitimin imkânı bir vâkıa'dır, sınırları ise tartışılabilir.¹⁵⁴

B- Din Eğitimi ve Din Eğitimi Bilimi:

Türkiye'de Din Eğitimi Anabilim Dalının kurucularından olan Bilgin'in, Din Eğitimi ve Din Eğitimi Bilimi ile ilgili görüşleri önem arzeder. Prof. Bilgin'e göre, Din eğitimi ilâhiyatın bir yan disiplini olarak düşünülebileceği gibi eğitimin de bir yan disiplini olarak düşünülebilir.¹⁵⁵ Din eğitimi, hayatın bütünü ile ilgilenen çok boyutlu bir problem alanı olarak ta düşünülebilir. Din eğitimi pratikte ise bir okul görevi, cami görevi ve aile görevi olarak düşünülebilir. Din eğitimi, din kültürünün verilmesi, din kişiliğinin kazandırılması olarak ta tarif edilebilir.¹⁵⁶ Bu kavramların üzerinde birer vakıa olarak durulur ve Din nedir? Din Eğitimi nedir? Din dersinin dini ne olmalıdır? Sorularına cevap aranırsa, teorik ve pratik düşüncelerin ve uygulamanın açıklığa kavuşmamış yönleri ve bunların çözümü ihtiyacı ile karşılaşılır¹⁵⁷ diyen Bilgin, Din Eğitiminin bir bilim olduğu ve bunun yeterince açıklığa kavuşturulmadığına dikkat çekerek Din Eğitimi Biliminin çalışma alanını da şöyle açıklar:

Bütün kutsal kitaplar ve Kur'ân insan davranışını yönlendiren öğüt ve tavsiyelerle doludur. Bu öğütler, kural ve ilkeler insanın

¹⁵³ Bkz.: Beyza Bilgin, "Eğitimin Temellerinden Biri Olarak Din Eğitimi", Din Öğretimi Dergisi, S.33,s.9-10.

¹⁵⁴ Bkz.: Beyza Bilgin, "Eğitimin İmkânı ve Sınırları Üzerine," AÜİF İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi, C.IV ss.211-218

¹⁵⁵ Bkz.: Beyza Bilgin, *Eğitim Bilini ve Din Eğitimi*, s.42.

¹⁵⁶ Bkz.: Beyza Bilgin, "Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri", AÜİF Dergisi, C.XXIV, s.474.

¹⁵⁷ Bkz.: Bilgin, *EBDE*, S.42.

Tanrı'ya, Tanrı'nın insana yönelişinin, Tanrı insan ilişkisinin insan tarafından anlaşılışının tecrübeleridir. Bunlar, inananlar için büyük değer taşır. İnsanın var oluşu ile ilgili sorunun (menfi de olsa) cevabıdır. İnsan bu sorunun peşindedir ve onu cevaplandırmaya çalışmaktadır.

İlk çağlardan beri bu soruya verilen cevaplar muhafaza edilmiş ve bir sonraki döneme aktarılmıştır. *"Bütün bunlar, ancak müstakil bir çalışma alanı ile tesbit edilir, değerlendirilir ve eğitim konusu yapılabilir. Bu çalışma alanı Din Eğitimi Bilimi'dir"*¹⁵⁸ Din eğitimi çalışmalarının Eğitim ve Din Bilimlerinin imkânlarından faydalanması bir sorumluluktur. İşte bu sorumluluk eğitim bilimleri ile din bilimlerini (İlâhiyat), kendilerine has başkalıklarına dokunmadan birbirine yaklaştırmış ve işbirliğine sokmuştur. Bu çalışmaların sonucunda ise ortaya *"Din Eğitimi Bilimi"* çıkmıştır.¹⁵⁹

Din eğitimi bilimi, dinin mahiyetine uygun olarak insan varlığının bütünü ile ilgilenir, onun hayatını, hayatın bütünlüğü içindeki yeri ile ele alır, insanla insan olarak ilgilenir. *"Din Eğitimi Bilimi, Tanrı'yı, insanın menşei, yeryüzündeki manası ve geleceği (kaderi) ile ilgili bir problem olarak öğretime müsait kılmaya çalışır. Bu amaçla metodlar arar, onları dener, geliştirir."*¹⁶⁰

Din eğitimi bilimi dinin asıl sorusu olan Allah sorusunu bilinçli olarak sorar ve bu soru sorma işini daima canlı tutarak, verilen cevapların daima bilgi üstü, bilgiyi alan fakat onu aşan bir mana taşımalarını sağlar. Bu aşkınlık insan varlığının imkânlarını da aşkınlatacaktır. Bilgiyi aşan her düşünce de yeni bilgi alanlarının

¹⁵⁸ Bkz.: Bilgin, A.g.e., s.42-43.

¹⁵⁹ Bkz.: Bilgin, "Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri", AÜİF Dergisi, C.XXIV, s.474-475, EBDE, s.12.

¹⁶⁰ Bilgin, EBDE, s.43.

açılmasına yol açar. İnanma da bilgiyi aşar ve bilgiye kendi kendini aşma imkânı sağlar.¹⁶¹

Türkiye’de de Batı’da olduğu gibi eğitim bilimleri ile din bilimleri arasındaki ilişkinin kolay kurulamadığını söyleyen Bilgin, buna sebep olarak , program geliştirme çabalarının ve öğretmenlik meslek dersleri uygulamalarının yavaş gitmiş olması, din öğretiminin genel, mesleki ve yüksek öğretimden uzun bir süre uzak kalmasını gösterir.¹⁶²

Bilgin’e göre ilâhiyat bilimlerinin tamamının amacı Kur’ân ayetlerinin doğru okunup anlaşılması ve uygulanmasıdır. Dinin tarihi seyir içindeki işleyişini araştırarak, bugünkü din öğretimine bilimsel katkıları yapmak, islâm inancının ve onun hayatı yorumlayışının, yaşayış biçimleri ile ilgili tavsiyelerinin günümüz dünyasının gerçekleri ve ihtiyaçları ile birlikte nasıl anlaşılacağı ve uygulanacağı konusunda bilgi vermek ve hızlı değişim yaşayan dünyadaki yenilikleri günü gününe izleyerek çalışmak ilâhiyatın görevidir.¹⁶³

Günümüzde genişleyen ve karmaşıklaşan toplumların yanı sıra öğrenilecek şeyler de çoğalmış, bilgi birikimi, kuşatılması imkânsız hale gelmiştir. Yaşamın değişik alanları, değişik branşların konusu olmuştur. Yeni ihtiyaçlar yeni problemler doğurmakta, her problem de yeni araştırmaları gerektirmektedir. Bir “*arama hareketi*”olan ilâhiyat, kendisi bir bilim olmayan dini inancın, bilimsel yöntem ve araçlardan yararlanarak nasıl daha iyi anlaşılacağı, başkalarına anlatılabileceği, ortaya çıkan problemlerin çözümüne ne gibi katkılarda bulunacağını, Kur’ân öğütlerinden kaynaklanan her türlü uygulamanın teorisini geliştirerek, uygulamaya rehberlik yapar.¹⁶⁴

---

¹⁶¹ Bkz.: Bilgin, *EBDE*, s.43.

¹⁶² Bkz. Bilgin, *EBDE*, s.12.

¹⁶³ Bkz.: Beyza Bilgin, *EBDE*, s.12-13.

¹⁶⁴ Bkz.: Bilgin, *A.g.e.*, s.13.

Din eğitimi ve öğretimi ilâhiyattan gelen açıklayıcı yorum ve prensip kararları olmadan sağlıklı çalışamaz ve etkili de olamaz. İlâhiyat araştırmalarına sadece okulların değil camilerdeki öğretimin de ihtiyacı vardır.¹⁶⁵

Bilgin'e göre din eğitimi ve öğretiminde üzerinde devamlı çalışılması gereken iki alan vardır:

1- Öğrencinin kişiliği. Bununla ilgili bilgiler eğitim bilimleri ve insanı inceleyen diğer bilimlerden alınacak.

2- Dinin öğretisi. Bununla ilgili bilgiler de ilâhiyattan gelecektir.¹⁶⁶

Toplum içinde yaşayan insanların davranışlarında dinin mutlaka etkisi vardır. O halde birbirimizle iyi diyalog kurabilmek için nelerden etkilendiğimizi bilmemiz gerekir. *Hiç bir çocuk veya genç, hayatın dini bir yorumunun var olduğu gerçeğinden haberli kılınmadıkça, tam bir eğitim görmüş sayılamaz.* Din eğitimi sadece bir kültürlenme de değildir, bundan daha fazla birşeydir.¹⁶⁷ Bu ifadeleriyle Bilgin Din Eğitiminin bir gereklilik olduğunu vurgulamaktadır.

Bilgin, eğitimin ve özellikle de din eğitiminin partilerüstü bir tutumla, eğitim felsefesi açısından ele alınarak temellendirilmesini ve bu konuda araştırmalar yapılmasını da istemektedir.¹⁶⁸

1- Kur'ânda Eğitim:

Bilgin'e göre, toplumda mevcut temel kararlar üzerinde düşünülmesi, her şeyden önce kişilerin düşünür hale getirilmesi ile mümkündür. Ancak düşünen insanlar, gerçekten görüp, anlayabilir ve

¹⁶⁵ Bkz.: Bilgin, A.g.e, s.13.

¹⁶⁶ Bkz.: Bilgin, A.g.e., s.7.

¹⁶⁷ Bkz.: Beyza Bilgin, "Eğitimin Temellerinden Biri Olarak Din Eğitimi", Din Öğretimi Dergisi, S.33,s.10.

¹⁶⁸ Bkz. Bilgin, TDELDD, s.21.

eleştiride bulunabilirler. Bunun için de eğitime ihtiyaç vardır. Kur'ân'ı Kerim'de insanların uyarılmasının istendiği en önemli noktalardan birisi budur.

İnsanların çoğu baktığı halde görmeyen, davranışta bulunduğu halde düşünmeyen kimselerdir. Din öğretiminin en önemli görevlerinden biri, insanların gördüklerini gerçekten gören, düşünen, anlayan ve eleştirdikten sonra kabul veya reddeden seviyeye ulaştırmaktır. İslâm felsefesinde insanların anlama gayesi olmaksızın bakışlarına "başgözü" ile bakış, anlamak amacı ile bakışlarına ise "kalpgözü" ile bakış denilmiştir. Kur'ân'ı Kerim'de "kalpgözü" ile bakış seviyesinde olmayan ve "başgözü" ile bakışla yetinenler kınanmıştır.¹⁶⁹

Yine Kur'ân'ı Kerim'de bakmak ve görmek fiillerinden başka, inananlar, diri olanlar, akıl sahipleri, işitenler, bilenler gibi tabirler kullanılır ve ayetlerin ancak bu tür insanları etkileyebileceğinden bahsedilir.¹⁷⁰

Kur'ân'da eğitimin amacı olarak, başgözünün yardımı ile kalpgözünün elde edeceği gerçek bilgiye yönelmek öğütlenir. Genelde anlaşmazlıkların ve bölünmelerin temelinde görüşlere bağlı kalmanın, heveslere kapılmanın ve neticede kalpgözünün körelmesinin yattığı hatırlatılır. Akıl ve duygunun birleştirilerek eşyaya bakılması istenir.¹⁷¹ Beyza Bilgin yapılacak Din Eğitiminin bu doğrultuda olmasını istemektedir. Anlamak ve davranış geliştirmek esas alınmalıdır.

2- Din Eğitimi Ne Zaman Başlamalıdır?

Eğitimci ve ruhbilimcilerden bazıları, din eğitiminin erken çağda başlamasını gereksiz görürler. Diğer bir kısım ise, din eğitiminin

¹⁶⁹ Bkz.: A'raf 7/179, Yusuf 12/105, Râd 13/16, Bilgin, *EBDE*, s.31-32

¹⁷⁰ Bkz.: Necm 53/30, Furkan 25-43.

¹⁷¹ Bkz.: Gaşıye 88/17-20.

doğumdan itibaren başlayabileceğini, bunun tıpkı çocuğa gıda vermek gibi olduğunu belirtirler.

Din eğitimini gereksiz görenlerin başında J.J. Rousseau (1712-1778) gelmektedir. Rousseau "Emil"adlı kitabında¹⁷² hayali olarak yetiştirip terbiye ettiği çocuğundan bahseder. Toplumdan uzak ve tabiatla başbaşa yetiştirilen Emil'e Allah, ruh, din gibi kavramlardan hiç bahsedilmemiş, Emil onbeş yaşına geldiğinde bile, bir ruhu olduğundan habersizdi ve bu konularda hiç soru sormamıştı. Rousseau'ya göre Emil onsekiz yaşına geldiğinde de aynı durumda olacaktı.

Rousseau'nun bu görüşünü destekleyenler olduğu gibi, ona karşı çıkanlar da olmuştur. Çünkü Emil, kasıtlı olarak toplumdan uzaklaştırılmış ve çevrenin etkilerinden korunmuştur. Her çocuğu bu şekilde tecrit etmek mümkün olmayacağına göre, Rousseau'nun bu tezini kabul etmekte mümkün değildir. Normal şartlarda yetişen bir çocuğun (Aile, çevre, okul, basın-yayın vb.) Allah ve ruh kavramlarını duymaması, merak etmemesi imkansızdır.¹⁷³ Günümüz eğitim-öğretimindeki ilke ve metodlar açısından da böyle bir durum gerçekçi olamaz.

Rousseau'nun görüşlerine karşı çıkan G. Girard (1765-1850)¹⁷⁴ "Anadilinde Düzenli Öğretim" isimli kitabında, genç ve güzel hanımı ölen Sintenis adındaki genç babanın, küçük oğlunu alarak bir çiftlik evinde, insanlardan uzak, tabiatla başbaşa yaşamını anlatır. Babası tarafından çiftliğe götürülen çocuk 10 yaşına geldiği halde, Allah adını hiç duymamış, ama babası onu bir gün güneş'e karşı dua ederken bulmuştur. Girard bu olayı değerlendirirken; Çocuğu suni olarak toplumdan uzak yetiştirmekle, inanmayacağı garanti edilemez

¹⁷² Bknz: J.J. Rousseau, *Emile*, Ter: H.Z. Ülken, A.R.Ülgener, S. Güzey, İstanbul 1961. (5. Baskı)

¹⁷³ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara 1995, s.120.

¹⁷⁴ Asıl adı Jean-Baptiste Girard olan İsviçre'li eğitimci. Ayrıntılı bilgi için Bknz: Ana Britannica, İstanbul 1992 IX/466.

demektedir. Bakım görmeyen ve geliştirilmeyen duyguların körelmesi mümkün olduğu gibi, sapması da mümkündür, doğruluk, iyilik, güzellik duygularının geliştirilip, işlendiği taktirde fazilet olacağını belirten Girard, bu duygular geliştirilip işlemezse çıkarıcılığa dönüşeceğini, normal bir toplum hayatında yaşayan çocuğun Allah ve din kavramlarını doğru ve iyi kavramlarından daha önce hissedebileceğini belirtir.¹⁷⁵ Yukarıda Din Eğitiminin ne zaman başlaması gerektiği ile ilgili eğitimcilerin görüşlerini inceleyen Bilgin bu konudaki kendi yorumlarını ise şu hususlarda yoğunlaştırmaktadır.

Çocuklar inançla ilgili, Allah'la ilgili bilgileri büyüklerinden kelimeler yolu ile almakta, yorumlarını da yine büyükleriyle yapmak istemektedirler. Gelişme devam ettikçe maddi düşünceden manevi düşünceye, oyun hayatından gerçek hayata, cansızdan canlıya, masal dünyasından gerçek dünyaya yönelirler. Oyunla gerçek hayatı, oyuncakla canlıları, masallarla gerçekleri farketmeye başlasalar bile, oyun oynamaya, oyuncaklarını konuşurmaya, masal dinlemeye devam ederler. Onlar dünya-ahiret, Allah-insan benzerliğini de kavrarlar ama inanmayı sürdürürler.¹⁷⁶

Eğer bu kavramlar çocuğa hiç verilmemişse, duyguları geliştirilmemiş, köreltilmişse, iptidailiğini koruyacak ve istenmeyen yönde sapmalar olabilecektir. Topkı, iyi, doğru, güzel duygularında oldu gibi, din duygusunun da eğitilmesi gerekmektedir. Tabiata uygun düşen, bu eğitimin zamanında verilmesidir. Aksi taktirde çocuğun bazı duyguları geliştirilmemiş olacaktır.¹⁷⁷ Bilgin, Din Eğitiminin nasıl yapılması gerektiği konusunda ise şu görüşleri belirtmektedir.

Acaba bu eğitimi nasıl yapacağız? Diye soran Bilgin, bu sorunun cevabını da şöyle veriyor; Kaide şudur: Gıdayı çocuğa

¹⁷⁵ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara 1995, s.121, Ayrıca Bknz: "Okulöncesi Çağı Çocuğunda Din Duygusu", *Din öğr. Dergisi*, S.30,55. 12-19.

¹⁷⁶ Bilgin, A.g.e., s.122-123.

¹⁷⁷ Bilgin, A.g.e., s.124.

acıktığında ve hazmedebileceği kadar vermek. Çünkü gıdasızkalınca hayat devam etmez. Din öğretimini de çocuğa alabileceği ve nazik aklının kaldırabileceği kadar vermek gerekir.

Konu ile ilgili yaygın dini tavsiye şu hadisi şeriftir: “*İnsanlarla akıl seviyelerine göre konuşun.*”¹⁷⁸ İnsanların bilgi seviyelerinin, yeni bilgilere hazır olma durumunun belirlenmesi için tecrübe ve araştırma gereklidir. Bunun için din duygusu, onu karşılayacak muhteva, ve bu muhtevanın yaşlara göre verilmiş biçimi ile ilgili alan araştırmalarımız yoktur. Kişisel tecrübeler olmakla birlikte bunlar sistemleştirilmiş ve genelleştirilmiş değildir.¹⁷⁹

Din duygusunun işlenmesi ve karşılanması bakımından en zor ve önemli dönem, bu duygunun uyandığını gösteren ilk soruların geldiği dönem, yani okulöncesi dönemdir. Bu çağda çocukların sorularının ciddiye alınması, doğru, sade ve tek anlamlı kelimelerle cevap verilmesi ilke edinilmelidir. Çocuğu adam yerine saymayarak basit ve mübalağalı davranışlarla ve ifadelerle sorularını cevaplamak yanlış bir davranıştır. Çocuklar adamdırlar, sadece cüsseleri bizlerden küçük ve tecrübeleri daha azdır.¹⁸⁰

Bilgin'e göre bu konuda dikkat edilmesi gereken ince nokta şudur: Çocuğa sorduğu kadar cevap verilecek, çocuk bilgi yağmuruna tutulmayacaktır. Erken ve zamansız verilen bilgilerin, çocukların ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkileri olabilir. Gerekenden fazla bilgi, anlamadıkları bir dille konuşmak, sorularına hiç cevap vermemek veya yanlış cevaplarla geçiştirmek gibi davranışların çocuklar üzerinde olumsuz tesirler yapabileceğini unutmamak gerekir.

---

¹⁷⁸ Keşfü-l Hafâ , H. No: 592.

¹⁷⁹ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara 1995, s. 124. Ayrıca,

Bknz: “Okul Çağı Çocuğunda Din Duygusu” , Din Öğr. Dergisi, S. 30, s. 12-19.

¹⁸⁰ Beyza Bilgin, A.g.e. , s. 124.

Cevapların ne ve nasıl olması gerektiği konusunda araştırmalar yapılması ve teoriler geliştirilmesi gerekir. ¹⁸¹

Prof. Bilgin, din eğitimine hazırlık için üç noktanın önemli olduğunu söylemektedir. 1- Anne-Baba veya bunların yerini tutacak yakın kişilerle olumlu, sevgiye dayalı bir ilişkinin olması. Bu sevgi ve güven duygusundan, yakın kişilerin verici , öğretici, bilici, affedici ve her türlü yardıma hazır olma sıfatlarından, bu sıfatların gerçek sahibi olan Allah fikrine geçmek kolaylıkla mümkün olacaktır. 2- Çocuklara yavaş yavaş küçük dua, ilahi şükür cümlelerinin öğretilmesi. 3- Anne-Baba veya onların yerini tutan kişilerin davranışlarında çocuğun, kutsalı, din duygusunu hissetmesi. Çocuk üzüntüyü, nasıl ağlayan ve üzölen kişilerin yüzünde görüp hissediyorsa ve öğreniyorsa, aynı şekilde dua ve ibadet esnasındaki dini duyguyu, Tanrı'ya yönelişi, kutsalı da görecek, duyacak ve öğrenecektir. ¹⁸²

Çocuklar evde veya camide, büyüklerin yanında bulduklarında, onların hareketlerini taklit ederler. Bu taklit esnasında büyüklerin yüzlerindeki ve davranışlarındaki ciddiyeti, saygıyı, başkalığı farkedeceklerdir. Böyle bir tecrübeyi yakın çevresinden almayan çocuğa, okulda ne kadar iyi teorik ders verilirse verilsin bu eksikliği gideremez. Okul vereceği bilgileri, dini hikaye, peygamberin hayatı, tarihi bilgiler vb. ancak bu temel tecrübeler üzerine bina edecektir. ¹⁸³

Duygular doğuştandır ama gelişmeleri ve beslenmeleri dışarıdandır. Sevginin verasetle geçtiği söylenir, ama bu sevginin yönlendirilip eğitilmesi gerekir. Annesini taklit eden ve bebeğiyle oynayan kız çocuğu bakım içgüdüünü kazanır ve insan sevgisine hazırlanır. İbadetinde de taklitten duyguya geçer. Büyüklerin

¹⁸¹ Beyza Bilgin, A.g.e. s. 124.

¹⁸² Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara 1995, s. 124-125, Ayrıca

Bknz. "Okul Öncesi Çağı Çocuğuda Din Duygusu", *Din Öğr. Dergisi*, S. 30 , ss. y-13.

¹⁸³ Beyza Bilgin, A.g.e. , s. 125.

doğruluk, iyilik, temizlik gibi konulardaki davranışları başlangıçta çocuklar tarafından hep taklit edilir, giderek benimsenir ve çocukların kendi duyguları haline gelir. Hatta çocuklar büyüklerinden aldıkları ölçü ile büyükleri taklit etmeye başlarlar. Değerlerin korunması, insanlığın ilerlemesi ve yücelmesi için mutlaka gereklidir. ¹⁸⁴

Okulöncesi çağda alınan eğitim sonucunda edinilen bilgi ve yargılar, daha sonraki eğitim-öğretime kıyasla o derece baskındır ki, onunla kıyaslanamaz. Bu durum okulöncesi eğitimin, okulun geriye doğru bir uzantısı olması gerektiği şeklinde anlaşılmalıdır. Belki ilköğretimdeki amaca ve metoda hazırlayıcı erken bir yardım olarak düşünülebilir. ¹⁸⁵

Çocuklar ilk üç yaşta daha çok bakım ve gözetime muhtaçtırlar. 4-6 yaş grubu ise sözle öğretime açık, her gördüğünü fotoğraf makinası gibi kaydeden ve kendine göre değerlendiren bir kabiliyete sahiptir. Okulöncesi çağdaki bir çocuk dördüncü yaş'a kadar evinde yeterli bir kültür ortamı buluyorsa, kendisiyle ilgileniliyor ve sorularına cevap bulabiliyorsa, bu çocuğun anaokuluna ihtiyacı olmayacaktır. Fakat böyle bir ortam mevcut değilse, sokağın zararlı etkilerine çocuk korumasızsa anaokulu onun için kurtarıcı olabilir. ¹⁸⁶

Okulöncesi eğitim okul ve ev arasında bir "geçiş dönemi" dir. Bu dönemde sözlü ve oyunla öğretim esastır. Bu dönemde çocuğun genel öğretim yeteneği, öğrenme isteğinin uyanması, zihinsel faaliyete hazırlanma gibi özellikler kazanması gerekir. Oyunla ve söyleşerek öğrenmede, boyama, katlama, yapıştırma, kesme, takıp-çıkarma, dizme ve inşa etme, şarkı ve şiir söyleme, masallar , taklit vb. Faaliyetlerde büyük imkanlar vardır. ¹⁸⁷

---

¹⁸⁴ Beyza Bilgin, A.g.e., s. 125.

¹⁸⁵ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi* , Ankara 1995, s. 125.

¹⁸⁶ Beyza Bilgin, A.g. e. , s. 126.

¹⁸⁷ Beyza Bilgin, A.g.e. s. 126.

Okulöncesi eğitimde, ilkokuldakine benzer bir din dersi ve branş öğretmeni olmasa da, dolaylı yolla din ile ilgili faaliyetler vardır. Konular belki bilinçli olarak mevcut değildir, fakat günlük yaşayışın içinde ismi ne olursa olsun din ile ilgili kavramlar mevcuttur. Bu mevcudiyet, öğretmenleri ve öğrencileri kendiliğinden din ile alakalı konulara çekmektedir. Bilgin, okulöncesi öğretimin amaçlarını şöyle özetliyor:

- 1- Konuşmaya teşvik ve konuşma eğitimi,
- 2- Sosyal davranışa ve toplumsallaşmaya teşvik,
- 3- Düşünme ve sorma yeteneğinin geliştirilmesi,
- 4- Eşyaya ilgi uyandırma ve keşfederek öğrenmeye teşvik,
- 5- Başarılı olmak ve kabul edilme yolu ile kendine güveni teşvik etmek.¹⁸⁸

Bu faaliyetler gerçekleştirilirken, din eğitimi ile ilgili konular kendiliğinden doğacaktır. Çünkü öğretimin muhtevası, çocukların yaşadığı çevreden ve tecrübelerinden alınmaktadır. Öğrenciler cennet, cehennem, oruç, kurban, bayram gibi kavramlardan haberdirlirler.

Bilinçli öğretmenler, çocukların bu eğilimini rahatlıkla yönlendirebilirler. Kur'ân dan ve Peygamberimizin hayatından seçilmiş, anlayabilecekleri hikayeleri anlatabilirler. Boyama ve temsil gibi faaliyetlerde bayramlarla ilişki kurabilirler.

Şarkıların arasına küçük, söylenmesi kolay ilahileri katarlar. Bütün bunlar yapılırken dikkat edilecek nokta, gerçeklerin çocukları

---

¹⁸⁸ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara 1995, s. 126-127.

sıkmadan, mübalağalı ve küçültücü olmadan, sade ve duygulu bir dille anlatılmasıdır. ¹⁸⁹

Okul öncesi eğitimde ailelerle işbirliği esastır. Çıkabilecek problemlerde okul ve aile birlikte çalışmalı ve özellikle dini konularda birbirlerine yardımcı olmalıdırlar. Dini gün ve kandillerde çocuklara yönelik eğlenceler ve onların evdeki yaşantılarını okulda anlatmaları çok faydalı olur. ¹⁹⁰

3- Din Eğitiminde Hedef Tasarılar:

Prof. Bilgin Din eğitiminde hedef tasarıların şart olduğunu belirterek, önemli olan ara hedefleri üst hedeflere yöneltebilmek ve bu hedefleri birbirine bağlayabilmektir demektedir. ¹⁹¹ Eğitim bilimi, eğitimin hedefini ve bu hedefe varıracak ara hedefleri öyle belirlemek durumundadır ki, onlar birbirini tamamlayabilsinler ve ara hedefleri aşarak uzak hedefe varabilsinler.

Bilgin'e göre eğitimden iki yönlü bir görev beklenmektedir:

1- Toplumdaki mevcut değerler ve hukuk düzenini yeni nesle tanıtmak, benimsetmek.

2- Yeni yetişen nesli bu düzene itaatkar kılmakla birlikte yeni değerler üretmeye, benlik geliştirmeye ve topluma seviye kazandırmak için çalışmaya teşvik etmek.

Sonuçta hem itaat hem de özgürlük gibi birbiriyle çelişen iki durum ortaya çıkmış gözüküyor. Ama bu çelişki gibi görünen durumun bizi, eğitim-öğretim faaliyetlerini toplumun tümü için geçerli olacak

---

¹⁸⁹ Bknz: Bilgin , A. g.e. , s. 127

¹⁹⁰ Bknz: Bilgin, A.g.e. , s. 127-128.

¹⁹¹ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 8,41

ölçülere dayandırmak, grupların hedef tasarılarına bağlı olmaktan kurtarmaya zorlamaktadır. ¹⁹²

Öncelikle bir insanın eğitimi için gerekli olanın ne olduğunu belirlemek zorundayız. Eğitim ve öğretimin hedef tasarıları, tek başına felsefe, din veya eğitim biliminin önerilerinden çıkarılamaz. Deneysel araştırmaların sonuçlarından da tek başına hedef tasarılar çıkarılamaz. Ama her halükarda hedef tasarıların hazırlanması şarttır.

193

Günümüzün çok amaçlı toplumunda da hedef tasarılar, benimsenen hayat görüşünden büyük ölçüde etkilenir. Hayat görüşleri ise bilim öncesi veya bilim üstü temel kararlara dayanır. Bunlar genelde, insan niçin dünyaya gelmiştir? ne olacaktır? gibi sorulara, dinî-felsefî -antropolojik cevaplardır. Bundan dolayı hedef tasarılar hazırlanırken toplumda kabul görmüş temel zihniyet mutlaka etkili olacaktır. Yapılması gereken iş ise, bu temel kararları birbirleriyle karşılaştırmak, üzerinde düşünmek ve toplumu ve bu konuda bilinçli hale getirmektedir. ¹⁹⁴

Bilgin, uzak hedefin yetişkinler tarafından, değerleri bütünüyle kavrayıcı, ileriye yönelik, hamleci bir anlayışla belirlenebileceğini, ara hedeflerin ise, deneysel bilimlerin sonuçlarından gelen teklif ve öneriler dikkate alınarak, yeni yetişen neslin gelişme basamaklarına göre belirlenmesi gerektiğini söyler. ¹⁹⁵

Din dersinde sadece metod bilgisinin olması ve muhtevanın aktarılması kafi değildir diyen Bilgin, esas olan ara hedefleri, uzak hedeflere yöneltebilmek ve hedefler arasındaki uyumu

---

¹⁹² Bilgin, A.g.e., s. 31.

¹⁹³ Bilgin, A.g.e., s.31

¹⁹⁴ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 31.

¹⁹⁵ Bilgin, A.g.e., s.31.

sağlayabilmektir diyerek ¹⁹⁶ öncelikle insanın eğitimi için gerekli olanın ne olduğunu belirlemenin ve sonra hedefleri iyi tesbit etmenin önemine dikkat çekmektedir.

4- Din Eğitiminde Nakil ve Gelenek:

Prof. Bilgin'e göre, eğitim ve özellikle de din eğitimi-öğretimi tamamı ile kendisini kuşatan gelenekler içinde gerçekleştiğinden, onların din eğitimi ve öğretiminde önemli bir yeri vardır. Gelenekler hayatın içinde daima tazeliklerini korurlar ve etkilerini günümüzde de sürdürmektedirler. Hatta dinî kaynaklı geleneklerin kaldırılmak istendiği, dine bağlılığın tenkit edildiği hallerde dahi nakil ve gelenekler sözkonusudur. ¹⁹⁷

Nakil ve gelenekler sadece uyulmak istendiğinde değil, karşı çıkılıp, kaldırılmak istendiğinde de bilinmek ve anlaşılacak durumdadırlar. Bu nedenle nakilleri ve onlara bağlı gelenekleri tanımak, onların gerçekte ne dediğini, ne demek istediğini anlamak, din eğitiminin temelidir. ¹⁹⁸

Kur'ân'ı Kerim ayetleri her çağ insanına hitap etmektedir. İslâm'ın evrenselliğinin anlamı da budur. Bu ayetler, insanlara, onların tarih içindeki anlaşılış ve uygulanışı ile, yani nakil ve geleneklerle aktarılmaktadır. İnsanın zaman içinde gerçeği anlaması ve yorumlaması değiştiğinden, vahiylerin daima yeniden yorumlanması gerekmektedir. Her nesil de geçmişteki bu birikimden kendi anlayışına göre pay almaktadır. ¹⁹⁹

Bilgin'e göre; *"Müslümanlar geleneklerini daima yeniden tanıyıp keşfetmek, neyi ne için yaptıklarını anlayıp, yorumlamak ve bugüne*

¹⁹⁶ Bilgin, A.g.e., s. 7,8.

¹⁹⁷ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 14.

¹⁹⁸ Bilgin, A.g.e., s.15.

¹⁹⁹ Bilgin, A.g.e., s. 14.

*taşımak durumundadırlar.” Bugüne taşınan sözkonusu yorumlar ise yarın için tarihi birer tecrübe olacaklardır.*²⁰⁰Yeni nesiller, gelenekleri irdelemeden, onları kendileri için kullanılır hale getirmeden, devraldıkları gibi saklamakla problemlerini çözemezler. Gelenekleri görmezlikten gelerek te problemlerine çözüm bulamazlar. Buradaki ince nokta, nakillerin bağlayıcılığı ve tarihi oluşu, yani Allah’ın sözlerinin değişmezliği ile onların zaman içindeki yorum ve uygulama biçimlerinin değişebilirliğinin birbiri ile nasıl bağdaştırılacağıdır? Diye soran Bilgin, Çünkü Allah’ın sözleri insanı sorumlu tuttuğu gibi, onun yorumları olan nakiller ve bunların uygulaması olan gelenekler de sorumlu tutmaktadır. Bu önemli bir problemdir ve ancak inançla yaşanan hayat içinde, karşılaşılabilecek tecrübelerden hareketle aşılır, hazır ve değişmez formüllerle değil, demektir.²⁰¹

Bilgin’in gelenek’le ilgili görüşünü şöyle bir formülle özetlemek mümkündür:

GELEN+EK= GELENEK

GELEN= Önceki nesillerden bize aktarılanlar.

EK= Bizim, gereksiz olanları

atarak ihtiyaçlarımıza göre

yapacağımız yeni ilaveler.

Hoca’ya göre bulunan çözümlerin dondurulmaması, her neslin yeni araştırmalarla kendi ihtiyaç ve özelliklerini bu çözümlere katması gerekir. Böylece devamlı gelişme sayesinde ancak yaşanan hayatla

²⁰⁰ Bilgin, A.g.e., s. 14.

²⁰¹ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 14.

birlikte yaşayan ve gelişen bir din eğitim ve öğretimi geleneği kurulabilir.²⁰²

5- Din Eğitimi ve Dil:

Dil kültürün ve eğitimin en önemli unsunlarından biridir. Din eğitimi alanında da dilin özel bir yeri vardır. Bilgin sürekli olarak din dilinin geliştirilmesini ister. Günümüzde otomatizm'in artması, sloganlarla anlaşma, gerçeklerin derinliğine araştırılma zahmetine katlanılmaması dil ile iletişimi zayıflatmıştır. Ayrıca din öğretiminde, öğretim dilinin, sadece açıklayıcı ve bildirici mi yoksa inandırıcı ve sevdirci mi olması gerektiği tartışılmaktadır. Din öğretiminin aynı zamanda dini koruması istendiğinden, inandırıcılık olmadan başarılı olmak mümkün değildir.²⁰³

Dini korumanın sözkonusu olmadığını savunanlara göre ise, öğretimin sırf açıklayıcı ve bildirici olması yeterlidir. Aslında bu iki görüşün de sınırını belirlemek kolay değildir. Bilgin'e göre din öğretiminde matematik veya tabiat bilgisi derslerinde olduğu anlamda bir açıklayıcılık sözkonusu değildir. Öğreticinin içtenlik ve samimiyetle konuşması, etkili olabilir. İnanç konularında ne en iyi nakledenler, ne de âdetlere sıkı sıkıya bağlı olanlar değil, samimi olanlar etkili olabilmektedirler. Samimi olmayanlar öğretimi çekilmez ve sıkıcı hale getirmektedirler.²⁰⁴

Bilgin, din alanındaki iletişim güçlüğü'nün sebeplerini şöyle sıralamaktadır: Türkiye'de din eğitimi ve ilâhiyat alanında yeterli araştırmaların yapılmaması, özgürlük-özgür düşünce gibi kavramların din eğitimine ters düştüğü şeklindeki yanlış anlayış, din eğitiminin ailelerde de temkinle karşılanması ve din ile ilgili çok az konuşulması

²⁰² Bilgin, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Lliselerde Din Dersleri*, s. 74.

²⁰³ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara 1995, s. 57.

²⁰⁴ Beyza Bilgin, A.g.e., s. 57.

ile dildeki sürekli değişme ve kavram kargaşası böyle bir güçlüğü doğurmuştur.²⁰⁵

Dinî alandaki kitap ve kaynakların dilinin çok eskimiş olması da bu konudaki güçlüğü artırmıştır. Bu güçlük, sürekli aynı çevrede yaşayanlar için belki daha az hissedilebilir, fakat çevre değiştirme halinde şiddetle hissedilmektedir. Almanya ve burada yaşayan vatandaşlarımız buna örnektir.²⁰⁶

Bilgin'e göre Din eğitimi ve öğretimi çalışmalarına dil çalışmaları da mutlaka eklenmelidir. Dini anlama, büyük ölçüde kişilerin dil yeteneğine, kavram ve kelimeleri doğru anlamalarına bağlıdır. Din açısından dil yeteneğini geliştirmeye öğretimin her kademesi için ihtiyaç vardır. Okul öncesi ve okul döneminde bunun karşılanması önemli bir görevdir.²⁰⁷

Dil öğrenimi konuşma ile birlikte oluşur ve bunun yolu da yine konuşmadan geçer. Çocuklar din ile ilgili konularda da konuşmalı, buna alıştırmalıdır. Böyle çalışmalar yapılırken dilde yerleşmiş ve kalıplaşmış geleneksel dinî kavram ve terimleri değiştirmek sözkonusu değildir. Fakat bu tür kavram ve terimler konuşulan ve anlaşılan dile çevrilebilir. Öğrenciler dinî tasavvur, duygu ve tutumlarıyla davranışlarını kendi kelimeleri ile ifade edebilmeyi öğrenmelidirler. Bu konudaki dinî şiir, ilâhi , hikaye vb. leri gibi din dilini aksettiren metinler iyi seçildikleri takdirde faydalı olabilirler.²⁰⁸

Dil sosyolojisinin tesbitlerine göre, çocuğun yakın çevresi ile iletişimi sonucu kazandığı ilk konuşma şekli ve kavram bilgisi, onun ileriki hayatında büyük rol oynamaktadır. Konu ile ilgili hadis-i şerifte

---

²⁰⁵ Bilgin, A.g.e., s. 57.

²⁰⁶ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve D in Eğitimi*, s. 57.

²⁰⁷ Bilgin, A.g.e., s. 57.

²⁰⁸ Bilgin, A.g.e., s. 58.

“Çocuk inancını kelimelerle ifade edinceye kadar o , fıtrat üzeredir”²⁰⁹

Bu demektir ki, çocuk yaratılış olarak dini öğrenmeye müsaittir. Fakat bu din hangi dindir? Bunu belirleyecek olan da, çocuğun yakın çevresindeki kişilerin dili ve konuşma biçimidir. Hoca şöyle bir sonuca varıyor: Dil öğrenimi tamamlanıncaya kadar çocukların dini belirlenmiş sayılmaz.²¹⁰

Dil konusunda okula da görevler düşmektedir. Okul dile bağlı engelleri ortadan kaldırmakla görevlidir. Fakat dil konusundaki problemlerin çözülmesi ve ihtiyaçların giderilmesiyle herşeyin halledildiği ve başarı sorununun çözüleceğini de söylemek zordur.²¹¹

6- Din Eğitimi Biliminin Görevleri

Tam anlamıyla bir insanlık eğitimi olan din eğitimi, gitgide güçleşen Tanrı inancı ve Allah'ın varlığının isbatı, Allah'ı ve insanı sevmek, hizmet etmek, bunlara hazırlayıcı ibadetlerin anlamı vb. soruların manasını sormak ve bu soruları canlı tutmakla görevlidir. Günümüzde iman daha çok insancılıktaki aranmakta, dindarlar ise insana yeterince önem vermedikleri için eleştirilmektedirler. Bunun neticesinde insanlar dinin gerçek anlamda ortaya çıkarılması için yeni arayışlara yönelmişlerdir. Bu konuda din eğitimine de önemli görevler düşmektedir.²¹² Bilgin din eğitimi biliminin görevlerini şöyle sıralamaktadır:

1- Din eğitimi, hayatın manasını aramaya ve anlamaya çağırarak, bu arayışı da canlı tutacaktır. Bu belli bir dinin öğretisi olmayacak, hatta bunun için dinî inanç dahi gerekmeyecektir. Önemli olan düşünce yolunun açılması, bu alanda bir gelişmenin sağlanmasıdır. Böyle bir gelişmenin kendi haline bırakılmadığı andan

---

²⁰⁹ Müslim, I/1.

²¹⁰ Bilgin, A.g.e., s. 58.

²¹¹ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 58.

²¹² Beyza Bilgin, *EBDE*, s. 44.

itibaren de din eğitimi yoluna girilmiş olacak, bu safhadan sonra belli bir dinin eğitimi sözkonusu olacaktır.

2- Din eğitiminin asıl başladığı zaman, kendisi üzerinde düşünmenin, kendi dışına taşmanın başlamadığı zamandır. Böyle bir geçiş olmadıkça yapılan iş faydacılıktan ibaret olacaktır. Din eğitimi bencilliğin irdelenmesi, başkasını düşünmeye ve toplumsal sorumluluğu yüklenmeye hazır olmaya geçişi sağlamalı, kısaca “güzel ahlâk” kazandırmalıdır.²¹³

3- Din eğitimi gelenekleri irdelemek ve onlarla yakından ilgilenmek durumundadır. Allah tasavvurunun menşeyini araştıran insan, bu konu ile ilgili ilk tecrübesini, imanına veya inkarına aracılık etmiş ilk etkiyi hatırlar. Din eğitimi Allah kimdir? Sorusunun ve bu sorunun cevabının tarihi gelişimi üzerinde durmak, Allah tasavvurunun oluşmasını etkileyen gelenek, nakil ve kişisel tecrübenin rolünü araştırmak durumundadır.

4- Din eğitimi farklı yorum ve yönelişleri alanının dışında bırakamaz. Din eğitimi ancak inanılan dinin eğitimi olarak mümkündür. Yani müslüman için müslümanlık eğitimi, hristiyan için hristiyanlık eğitimidir. Ama yorumlar da gözardı edilemez. Çünkü din eğitimi dini ancak yorumlayarak öğretim konusu yapar. Yorumların tesbiti din eğitimi açısından önemlidir. Her kişiye göre yorum değişebilir. Allah kavramı her dine, her mezhebe göre farklılaşabilir. Din eğitimi bilimi bu farklılıkları ayıklayarak, sistemleştirmek, öğretime müsait hale getirmekle görevlidir.

5- Her tür din eğitimini, deneme-yanılma, elyordamı gibi uygulamalardan kurtarmak, kendi başına bırakmamak ve fikir kısırlılığını önlemek için çalışmak din eğitiminin görevleri arasındadır. Din eğitimi zorunlu olarak sosyal bir eğitimidir . Öğretim konusu

---

²¹³ Bilgin, *EBDE*, s. 45.

yapılacak malzeme ve yorumlar kişisel tecrübeler değil, çoğunlukla geçerlik kazanmış, gelenekleşmiş olanlardır. Yani din eğitimi kişisel bir iş değil bir cemaat işidir. Bu açıdan cami eğitimi ve yaygın eğitim de önemlidir. Eğer din eğitiminde düzensizlik sözkonusu ise bunda caminin de rolü var demektir.²¹⁴ Dinin her çağın insanı için, özünden birşey kaybetmeksizin yorumlanması, derece derece yaşama imkanları ile insanların bütününe içine alması bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç din eğitiminin ilâhiyat ve diğer bilimlerle yakın teması ve birlikte çalışması ile karşılanabilir.

6- Din eğitimi, teknik gelişmeleri ve mevcut bilimleri iman ile ilişkilendirmek durumundadır. Her yeni gelişme dinî açıdan yorumlanarak, uygulamaya öneride bulunacaktır. Böyle geniş bir boyut kazanan din eğitiminin tek fakülte veya enstitü içinde başarılı olması düşünülemez. Çok yönlü hayatın hızla artan problemleri, din eğitiminin ilgili fakülte, enstitü, bakanlık ve kurumlarla iyi bir diyalog içinde çalışmasıyla çözülebilir.

Eğer böyle bir diyalog ve koordinasyon olmazsa bu, sadece birlikte hareketten doğacak gücü engellemekle kalmaz, gerçeğe uymayan eksik karar ve uygulamaların ortaya çıkmasıyla problemi daha da güçleştirir. Gerçeklere uymayan bir eğitim-öğretim ve eğitim-öğretimi benimseyen insanlar, birlikte yaşadıkları diğer kişilerle sağlıklı ilişkiler kuramaz ve kendi zihinlerindeki dünya haricinde hiçbir gerçeği kabul etmezler.²¹⁵ Prof. Bilgin burada çok önemli bir noktaya değinerek şöyle demektedir: “ *Din eğitimi bilimi, din eğitim ve öğretimini meslek edineceklere, vahiylerin nasıl sosyal açıdan etkili bir biçimde öğretim konusu yapılabileceği konusunda tavsiyelerde bulunacak, örnekler geliştirecektir. Yalnızca tarih ve nakil bilgisi ile yetinen, hal ve gelecekle karşılaşma konusunda ise az gelişmişlik*

---

²¹⁴ Bilgin, *EBDE*, s. 45-46.

²¹⁵ Bilgin, *EBDE*, s. 47.

gösteren bir öğretmen, bir din görevlisi veya bir ilâhiyatçı bu tutumunu sürdürdükçe ne huzurlu olabilecek ne huzur verebilecektir.”²¹⁶

7- Din eğitimi öğretim kademelerine (Temel eğitim, ortaöğretim vb.) ve öğretimin değişik hedeflerine göre farklılaşmak durumundadır. Öğrenilmesi gereken ortak hedefler olduğu kadar okulların hedefi ve öğrencilerin seviyesine göre seçilebilecek özel konular vardır. Bunun içinde şu hususların belirlenmesi bir ihtiyaçtır: Dersin ve öğretimin, okulun özel durumu ve din için önemi, din dersinin haldeki ve geçmişteki organizasyon biçimleri, ortak problemleri, din eğitiminin temel problemleri ve bunların çağın teorileri ile ilgisi, din eğitiminin metodları, çocuk-genç ve yetişkine dönük irşad, bölgelere göre dini yaşama biçimleri ve özellikleri. Bu çalışmalar yapılırsa din eğitiminin geleceğe dönük önerilerde bulunması mümkün olacaktır.²¹⁷

8- Din eğitimi biliminin diğer bir görevi de, teori-pratik bütünleşmesine, yani meslek uygulamalarına aracı olmaktır. Böyle bir uygulama öğrenilen teorik bilgilerin, karmaşık bir sonuca cevap verecek şekilde kullanılması anlamındadır. Son derece gerekli bir faaliyettir. Yalnız öğretmenler için değil, her türlü faaliyet alanı için gereklidir. Alanın özelliklerine uygun davranış kazanma, dinî hükümlerin pratikte değerlendirilmesi bir sanat olarak öğrenilebilir. Bu tür bir öğrenime ihtiyaç duymamak sorumsuzluk olur. Yaşanan hayatın dinle ilgili problemleri diğer problemlerden (edebiyat metni, matematik problemi) daha az karmaşık değildir. Bu problemlerin çözülmesi için de konusuna uygun bilgi ve metodlar gereklidir.

Dinî hükümlerin eğitim-öğretimdeki önemleri tanınmalı, bu hükümlere yaşanan hayatın gerçekleri içinde bakılabilmelidir. Bunun başarılması için ise eğitim teknolojisinden yararlanarak, öğretim sanatının inceliklerinden istifade edilecektir. Sürekli öğrenme prensip

---

²¹⁶ Bilgin, *EBDE*, s. 47.

²¹⁷ Bilgin, *EBDE*, s. 47.

olacak ve dinî bilinç daima yeni bilgilere yönelik, açık ve esnek olacaktır. ²¹⁸

9- Eğitime muhtaç ve eğitilebilir bir varlık olan insan, birçok bilimin bu arada din eğitiminin, hem kurucusu hem konusudur. Bu açıdan insanın bütünlüğünün gözden uzaklaşmaması, bilimsel araştırma sonuçlarının birbiri ile ilişkilendirilmesi için bilimler arası işbirliği gereklidir. Dinin eğitim açısından incelenmesi ve eğitici davranışta dinin yeri yeterince araştırılıp bir eğitim teolojisi oluşmuş değildir. Böyle bir faaliyet için ortam da müsait değildir. Ama boşluğu doldurmak için bilimler arası işbirliğine her zamankinden daha çok ihtiyaç vardır. Görüldüğü gibi din eğitimi, hayatın manasını aramaya ve anlamaya çağıran ve bu arayışı canlı tutan, kendisi üzerinde düşünmeyi sağlayan, gelenekleri irdeleyen, farklı yorumları göz önünde bulunduran her türü teknik gelişmeyi din ile irtibatlandıran, teori-pratik bütünlüğüne önem veren ve insanı bütün olarak ele alan bir eğitim olmalıdır.

Din Eğitimi Bilimi bütün deneysel araştırmaların sonuçlarına açıktır ve açık olmak durumundadır. Çünkü din, insanla ilgili bütün alanlara girmiş durumdadır. Eğitim biliminin bunlar arasında özel bir yeri vardır. Din eğitimi bilimi, eğitim bilimlerinin deneysel araştırma sonuçlarını alıp kullanırken onları yorumları ile birlikte değil, nötr olarak alacak ve ihtiyaçları doğrultusunda yorumu kendisi yapacaktır. Bu sonuçları yaygınlaştırmak için yapılacak faaliyetler süreklilik kazanmalı, bunu da din eğitimi bilimi sağlamalıdır. ²¹⁹

7- Din Eğitiminde Cami ve Okul

Bilgin, okulun ilerleme ve kalkınma aracı olduğunu belirterek, okulun hem seviyeyi yükseltmek hem de seçici olmak görevi vardır

---

²¹⁸ Bilgin, *EBDE*, s. 48.

²¹⁹ Bilgin, *EBDE*, s. 48-49,

demektedir. Her öğrencinin kabiliyetine uygun biçimde yönlendirilmesini ve fırsat eşitliğinden yararlandırılmasını ister. Ana sınıflarından itibaren tedbirler bu yönde alınmalıdır. Bütün gayretlere rağmen yine de farklılıklar olacaktır diyen Bilgin, seçiciliğin hayatın bir gerçeği olduğunu ve buradan kaynaklandığını belirtir.²²⁰

Toplumdaki farklı ihtiyaçlar ve hizmet alanları düşünülünce, bu alanlarda çalışacak kişilerin bulunması kaçınılmazdır. Önemli olan seçiciliğin âdil şekilde işlemesi, herkesin önünün açık tutulmasıdır. Öğrencilerin, velilerin ve yönetimin güçlendirilerek, herkesin kabiliyetine göre en üst düzeye erişebilmesi için imkân sağlanması, hiç kimsenin toplum dışına itilmemesi okulun görevleri arasındadır.²²¹

Bütün dinlerde olduğu gibi İslâmiyette de camiler ve mescitler dinî eğitim ve öğretimin yapıldığı yerlerdir. Tarih boyunca bu fonksiyonunu yerine getiren cami ve mescitler bugün de aynı işlevi görmektedirler. Bilgin'e göre okullar ve camilerdeki din öğretimi ayrı ayrı kuruluşlara bağlı olmalarına rağmen aynı amaca yöneliktirler. Buralardaki faaliyetler birbirinin aynı değil ama zıddı da değildir. Belki birbirini tamamlamaktadırlar.²²²

Okuldaki öğrenci de camideki cemaat de aynı çevreden gelen, aynı şartlardan etkilenen insanlardır. Bu nedenle birbirine benzerler ve birbirine yakın görüşler, peşin hükümler taşırlar. Aynı benzerlik cami ve okuldaki öğretimin amacında da vardır.²²³

Bilgin'e göre okul ve cami arasındaki görünüşte bir ayrılık sözkonusu olsa da, öğretimin amaçlarının bölünebilir ve bölüşülebilir olduğu gözönüne alınırsa bu ayrılık ortadan kalkacaktır . Ancak öğretimin duygusal ve zihinsel amaçlarının ayrılamayacağı

²²⁰ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 85.

²²¹ Bilgin, A.g.e., s. 85.

²²² Bilgin, A.g.e., s., 61.

²²³ Bilgin, A.g.e., s. 61.

unutulmamalıdır. Cami ve okulu bu açıdan değerlendirmek daha doğru bir yaklaşım olur. ²²⁴

Okulda da, camide de zorlama sözkonusu değildir. Zira zorlamanın sonucuna nasıl güvenilecektir? Gerçek davranış ile sahtesi nasıl ayırdedilecektir? Zaten dinde esas olan da tebliğ'dir. Zorlama konusunda kimseye yetki verilmemiştir. Prof. Bilgin önemli bir noktaya değinerek şöyle diyor: Çevre-okul-cami üçlüsünün öğretim amaçlarının birliği yetişen nesil üzerinde çok etkilidir. Öğretimin muhtevası açısından da bu gereklidir. Okulda, Kur'ân'ın ayetleri dersle ve dinle ilgili metinler olarak, camide ise bağlayıcı ve kutsal vahiyler olarak verilemez. Her iki yerde de ders, inanılan dinin dersidir ve böyle işlenmelidir. ²²⁵

Cami ve okul arasındaki ayrılık belki her iki kurumun hitabettiği topluluğun ilgi alanlarında olabilir. Okula gelen çocuklar çok değişik eğilimlere sahip ailelerden gelmekte, camiye ise İslâm dinini davranışlarına yön verici olarak kabul etmiş kişiler gelmektedir. Cami cemaati bu bakımdan bir örneklik gösterir. Bu durum cami çalışmaları açısından iki imkânı ortaya koyar:

1- Camiye toplanan insanlar, inancı değişik derecelerde de olsa yaşayan kimselerdir.

2- Camideki görevli bu durumdan faydalanarak, cemaatin iç ve toplumsal yaşantılarını etkileyip davranış geliştirmelerine katkıda bulunma imkanına sahiptir. Cami ve imkânlarıyla din bilgilerini, cemaat terbiyesi ile birlikte yaşatarak öğretir. ²²⁶

---

²²⁴ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 61.

²²⁵ Bilgin, A.g.e., s. 62.

²²⁶ Bilgin, A.g.e., s. 62.

Okulda ise uygulamalı öğretim (Dua, namaz vb.) onun eleştirici olması gereken amacını gerçekleştirmesini (inancın) güçleştirebilir. Zaten bu konular okulun görevi de değildir.²²⁷

Aslında yetişmekte olan neslin din ile ilgili görüş ve davranışlarını en çok etkileyen ne okul, ne de camidir, diyen Bilgin, onların daha çok cami dışı bazı faaliyetlerden etkilendiklerini söyler. Bu tür faaliyetlerin yöntemlerinde baskı ve inandırıcılık hakimdir. Hürriyeti esas alan bir din eğitimi ve öğretimi, sınırlı imkânlarla sahiptir, ama gerçek hayata daha yakındır. Çünkü baskılar er geç ortadan kalkacak ve öğrenci gerçek hayatla yüzyüze geldiğinde hazırlıksız yakalanacaktır diyen Bilgin, okul ve cami hakkında şu değerlendirmeyi yapar: “ *Bu sebeple öğretmenin daima sınıftan dışarı bakması ve baktırması, verilen bilgilerin yaşanan gerçek hayat içinde değerlendirilmesi gereklidir. Öğrenci için bu bir ihtiyaçtır. Öğretmen bunu yapmasa da öğrenci yapacak ve büyük ihtimalle yardım gördüğü başka kişilerin etkisi ile yanlış yapacaktır.*

Cami eğitiminin de aynı şekilde, camiden dışarı bakması gereklidir. İçinde yaşanan hayatın gerçekleri gözönüne alınmadan verilecek bilgilerin ve öğütlerin , yüzyıllar öncesinin yorumlarının, bugünün dindarına yeteceğini düşünmek, sadece gerçekleri görmemek için gözlerini kapamak olabilir. “²²⁸

8- Din Dersi ve Teorisi

Prof. Bilgin, tahsil hayatı boyunca hiç din dersi okumamıştır. Ama bunun eksikliğini her zaman hissetmiş , ilâhiyat Fakültesine geçişinden sonra bu eksikliğin bilimsel metodlarla, hurafeden arınmış

²²⁷ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 62-63.

²²⁸ Bilgin, A.g.e., s. 63.

dinin öğretilmesi esasına dayalı bir din dersi ile giderilmesinin teorisini ve pratiğini geliştirmeye çalışmıştır.²²⁹

Bilgin din dersi problemi ile talebelik yıllarından itibaren ilgilenmiştir. *“Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri”* kitabının önsözünde konu ile ilgili olarak şöyle demektedir: *“1973 yılında , liselerde okunan din bilgisi dersinin durumunu araştırmak amacı ile Ankara liselerinin 19 unu ziyaret etmişim. Değişik semtlerden seçtiğim bu liselerin idareci, öğretmen ve öğrencilerinden, sohbet yolu ile topladığım bilgiler göstermiştir ki, Türkiye’de din eğitim ve öğretimi bir değil bir çok, tek yönlü değil, çok yönlü araştırmalara konu olacak derecede önemli bir problemdir.”*²³⁰

Bilgin’in 1973 yılında yaptığı araştırma ve daha sonra Türkiye genelindeki 970 lise’de uygulanan anket çalışması sırasında din dersleri seçmeli idi. Bunun Türkiye gibi bir ülke için normal olmadığını belirten Bilgin, *“Vicdan özgürlüğünden asıl yararlanması gereken başka dine bağlı ailelerin çocukları için zaten problem yoktur. Onlar, din ile ilgili eğitimlerini, kendi cemaat teşkilâtı içinde almaktadırlar. Alıp alamadıklarının kontrolünün de yine bu teşkilât tarafından yapıldığı bilinmektedir. Müslüman-Türk çocuklarının, bağlı oldukları din ile ilgili eğitim görüp görmedikleri ise hiç bir şekilde kontrol edilmemektedir.”*²³¹ diyor. Birçok okulda sırf yöneticilerin istemediği için din dersinin okutulmadığını ve branş öğretmenin bu yüzden tayin edilemediğini belirten Bilgin, *“Bütün bu durumlara göz mü yumulacaktır? Bu durumlar, ilgilenmeye değmeyecek kadar basit meseleler midir? Türkiye’nin böyle bir lükse tahammülü var mıdır?”* diye sormaktadır.²³²

²²⁹ Bilgin, *TDELDD*, s. 11.

²³⁰ Beyza Bilgin, *TDELDD*, s. 11.

²³¹ Bilgin, *TDELDD*, s.13.

²³² Bkz: Beyza Bilgin, *TDELDD*, s. 13.

Türkiye bu konuda acı tecrübeler yaşamıştır. Bir görevlinin, yasak kitapları toplarken Kur'ân'ı Kerim'i de yasak kitaplarla birlikte toplaması, onun henüz daha Kur'ân'ı Kerim'i dahi tanımadığını göstermektedir. Artık uyanma vakti gelmiştir, hatta geçmektedir. Karşılıklı ilişkilerimizin saygı ve güven esasına dayanması, ancak birbirimizi tanımakla mümkündür. Bu tanıma, yüzyüze tanışmak değil, ortak kültür değerlerimizi tanımaktır.²³³

Din bilgisi dersinin amacını da Bilgin şöyle özetlemektedir: Bu dersin amacı, kişinin ve toplumun dinî ihtiyaçlarını karşılamanın yanında, dini, ideoloji ve hurafelere alet olmaktan korumak özüne uygun biçimde yaygınlaştırarak, bu suretle vatandaşlar arasında birlik ve beraberliği sağlamaktır. Böyle düşünüldüğünde temel dinî bilgilerin herkes tarafından öğrenilmesi şarttır. Bu noktada inanmak ve ibadet etmenin ayrı bir konu olduğunu belirtmek gerekir. Müslüman-Türk toplumu içinde yaşayacak ve hizmetleriyle ona katkıda bulunacak kişinin, hertürlü ilişkide bulunacağı kişileri ve onların davranışlarına yön veren inanç esaslarını tanıması gerekir.

Din dersinin bu tanımada katkısı büyük olacaktır. Diğer din ve inançlara sahip olan insanları tanımak din dersleri sayesinde mümkün olacaktır. Din dersi programlarında diğer dinlere de yer verilmektedir. Din dersinin bu yolla Kültürlerarası Eğitim'e katkısı da sözkonusudur.

234

Bilgin, din dersinin genel eğitim içindeki yerini doldurması ve kendisinden beklenenleri gerçekleştirilmesi için şu teklifleri sunmaktadır:

1- Dersin konu ve amaçları öğrencilerin seviyelerine göre (yaş gruplarının ihtiyaçları) düzenlenmeli ve bunların nasıl davranışa

---

²³³ Bilgin, *TDELDD*, s. 13.

²³⁴ Bilgin, *TDELDD*, s.13

dönüştürüleceği ile öğretmen tarafından nasıl gözleneceği açıklıkla yorumlanmalı.

2- Din dersi programın içinde yer alarak mutlaka branş öğretmeni tarafından okutulmalı.

3- Ders saati, dinin toplumdaki etkinliğine ve ona duyulan ihtiyaca göre düzenlenmeli ve artırılmalıdır.

4- Yazılı yoklama öğretmenin takdirine bırakılmalıdır. Diğer saati az olan derslerde de böyle olmalıdır.

5- Ders sadece teorik olarak işlenmekten kurtarılmalı, uygun mekân ve zamanlarda gözlem, araştırma, uygulama yapılabilmelidir.

6- Namaz surelerinin ezberlenmesi, namaz, abdest gibi uygulamalar temel eğitimde tamamlanmalı ve lise döneminde öğrenciden isteği dışında bu hareketler beklenmemelidir.

7- Kullanımı kolay, ucuz fiyatlı Türkçe Kur'ân'ı Kerim mealleri yardımcı ders kitabı olmalı ve özellikle lise döneminde öğrenciler onu iyice okuyup tanımalıdırlar.

8- Okul kitaplıklarında K. Kerim tefsirleri, mealleri ve güvenilir hadis kitapları, dinî hikaye ve romanlar bulundurulmalıdır.

9- Başta Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere ilgili kuruluşlar, sadece Türkçe meali içine alan tek ciltlik, kolay kullanımlı, ucuz Kur'ân'ı Kerimler bastırmalı ve her bölgeye ulaştırmalıdırlar.

10- Ders kitapları çok konuyu sathi incelemek yerine, belli ve önemli konuları derinliğine inceleyecek şekilde yazılmalı ve bu kitaplar hazırlanırken mutlaka eğitimciler ve branş uzmanları birlikte çalışmalı, acele edilmemelidir.

11- Hizmet içi eğitim kursları sadece dinlemek şeklinde değilde, daha aktif ve bölgesel olarak düzenlenmelidir.

12- Sadece din dersi öğretmenleri arasında değil de, bütün öğretmenler arasında Kültür birliğinin sağlanması için çalışmalar yapılmalıdır. Öğretmen yetiştiren kurumların maddî -manevî değerlerin bütünlüğüne dikkat etmeleri, dini din, bilimi bilim olarak öğretmek her ikisine de saygı gösterecek öğretmenler yetiştirmeleri gerekir.²³⁵

Bilgin'in ülkemizde yaptığı en önemli hizmetlerden birisi de, din dersi'nin teorisi üzerinde çalışmalar yapmasıdır. Ona göre; *" Din dersi'nin teorisi, çok amaçlı toplumun, onun bir uzantısı olan okulun ve dinin amaçlarının birlikte düşünülüp değerlendirilmesi ile geliştirilebilir. Başka bir ifade ile, böyle bir teori için devletin eğitim felsefesinin (uzak hedef), okullarının genel amacının ve dinin özel amacının birbirini zedelemeyecek biçimde bir araya getirilmesi gereklidir".*²³⁶

Bilgin'e göre Din dersinin okulun öğretim teorisi içindeki yeri açısından da şu soruların üzerinde durulması gereklidir:

1- Din dersi, okulun genel öğretimindeki amacına ulaşmasında hangi katkıda bulunabilir?

2- Bu katkı ne ölçüde gereklidir veya kaçınılmazdır?

Birinci soruyu ele alalım: Toplumun çok amaçlı özelliğini görmezden gelmek veya ideolojik olarak yıpratmak gibi uygulamalar okulun görevi ile bağdaşmaz. Okulun dinî bir tavır takınması da düşünülemez, böyle bir tavır takınmaya yetkisi de yoktur. Çok amaçlı toplumun okulunda öğrencilerin bütünü ile gerçekle karşılaşmasını hedef alan bir öğretim sözkonusu olmalıdır. İdeolojik amaçlı bir öğretim değil. Bu bütünlük içerisinde okul öğrencilere, İslâm dininin

²³⁵ Bkz: Beyza Bilgin, *EBDE*, s.83-84, *TDELDD*, s. 152-153.

²³⁶ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s.86.

getirdiği dünya görüşüne ait temel ilkeleri tanıtılmalı, dinî açıdan gerçeğin nasıl yorumlandığına dair bilgi sunmalıdır.

Okul din ile ilgili sorular yoktur Şeklinde davranamayacağı gibi, bu tür soruları kendiliğinden veya Din dersi haricindeki branŐlar yolu ile de cevaplandırılmaz. Din dersi, okulda, dinin toplumda sahip olduğu yer ve değere uygun biĀimde temsil edilmelidir.²³⁷

Acaba Din dersinin katkısı ne derecede gereklidir? Sorusuna gelince: Dinin genel eğitimdeki yerini gözönüne aldığımızda ve okulun böyle bir disiplini ihmal etmesinin, görevini tam olarak yapmamıŐ olacağı sonucunu doğuracağından bu konuda üç amaĀ ileri sürülebilir:

1- İnsanî amaĀ.

2- Kültürel amaĀ.

3- Toplumsal amaĀ.

İnsanî amaĀ; Genel eğitimin insanı, bütün kabiliyetleri ile bir bütün olarak ele alıp yetiştirme görevinden kaynaklanır. Hayatı yorumlamak ve bunlarla yaşamına bir anlam kazandırmak insanın ihtiyaĀıdır. Bu ihtiyaĀın karşılanması, doyurulması ve geliştirilmesi lazımdır. Öyleyse İslâm dininden bu anlamda gelen cevaplar inanan kişilere aktarılmak durumundadır.²³⁸

Kültürel amaĀ; Kültürümüzü büyük lĀde ektilemiŐ olan İslâm dinini, yeni yetişen nesle tanıtılmak durumundayız. Kültürümüzün her alanında (edebiyat, musikî, davranışlarımız, konuşma) dinî izler bulmak mümkündür. Bunları anlamak iĀin de dini bilmeye ihtiyaĀ

²³⁷ Bilgin, A.g.e., s. 86.

²³⁸ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s.86, Ayrıca Bkz: *Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Ankara 1980, s.53.

vardır. Diğer derslerin anlaşılmasına da Din dersi yardımcı olabilir. Din dersi öğretmeni bu ilişkiyi kurmalıdır.²³⁹

Toplumsal amaç; İçinde yaşadığımız toplumun davranışlarını tanımak ve bu topluma karşı davranışlarımıza dikkat etmek durumundayız. İslâm ahlâkı yolu ile de bu topluma yaklaşabilmeliyiz. Her türlü ilişkimizde, karşımızdaki insanları ve onların davranışlarına yön veren inançları tanımak durumunda olduğumuzu unutmamalıyız. Sadece kendi dinimizi değil, toplumda yaşayan diğer insanların inanç ve dinlerini de tanımalıyız. Bu da din dersi sayesinde mümkün olacaktır.²⁴⁰

Din dersi okula, onun eleştirici özelliği açısından da yardımcı olabilir. Değişik sorulara, değişik görüş ve ideolojilerin getirdiği yorumların yanında, dinin de bu konulardaki yorumunun ortaya konması, değişik görüş ve ideolojilerin yorumlarının da eleştirilmesi sözkonusu olacaktır. Yeni yetişenlerin ufkunun açılması, düşünmelerinin sağlanması açısından bu önemlidir.²⁴¹

Okulun genel amacı ile dinin özel amacının uzlaştırılması, ilâhiyat araştırmaları yapan ve bunların sonuçlarına göre görüş geliştiren kuruluşların okula katkı yapmaları bir zorunluluktur.²⁴²Devletin, toplumdaki etkin kuruluşlar ile birlikte çalışması ve onları eğitime katılmaktan alıkoymaması tarafsızlık özelliğini zedelemeyebilir. Bunun aksi olursa tarafsızlığı zedelenmiş olur.²⁴³

Bilgin'e göre Eğitim-öğretim faaliyetlerinin iki yönlü amacı vardır:

²³⁹ Bilgin, *Eğitim Bilimi...*, s.87, *Türkiye 'de Din...*, s.53.

²⁴⁰ Bilgin, *Eğitim Bilimi...*, s.87, *Türkiyede Din...*, s.53.

²⁴¹ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi...*, s.87, *Türkiye 'de Din Eğitimi...*, s.53-54.

²⁴² Bilgin, *Eğitim Bilimi...*, s.87.

²⁴³ Bilgin, *Türkiye 'de Din Eğitimi...*, s.54.

1- İnsana, sahip olduğu bütün kabiliyetleri ile birlikte, gelişebileceği bir ortam sağlamak.

2- İçinde yaşadığı topluma uyum sağlayacak iyi bir vatandaş olarak yetişmelerini sağlamak.

Eskiden Türk tarihi, İslâm tarihi ile özdeşleşmiş olarak öğretilirdi. Önce İslâm tarihi, peygamberler tarihi ve arkasından Selçuklu-Osmanlı tarihi öğretiliyordu. Özellikle Osmanlı tarihi, bir din tarihi olarak öğretilmeye elverişliydi. Çünkü devletin değerler sistemi, siyasi ve sosyal yapısı buna uygundu. Böyle bütüncü bir yaklaşım ve yorum, eğitim-öğretimi de etkilemiş, hemen hemen her branş, bu yorumu öğrencilere vermek durumunda olmuştur. Bu öğretim ve eğitime “*Dinî*” diyoruz.²⁴⁴

Eğitim-öğretim faaliyeti bir devlet görevi olupta, mecburi hale getirilince, vatandaşlar çocuklarını devlet okullarına göndereceklerdi. Din bu okullarda sadece derslerden biri idi.

Din dersinin yanında başka derslerde yer alıyordu. Dinin dışındaki dersler, dinin getirmiş olduğu değerlere ve hayat görüşüne bağlı olmak çabasında değillerdi. Onlar sadece olanı belirler ve deneysel araştırmaların sonuçlarına dayanırlar. İşte din dersi ile diğer branşların zihinde birleştirilmesi kolay olmamış, sıkıntı ve problemler devam etmiştir, günümüzde de devam etmektedir. Din öğretiminde metod meselesi devam etmektedir. Lâiklik prensibinin benimsenmesi ile, dinin öğretimi meselesi de yeni boyutlar kazanmıştır.²⁴⁵

Devlet okullarının açılması ile birlikte din öğretimin dört merhaleden geçtiğini görürüz:

²⁴⁴ Beyza Bilgin, “*Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Özel Öğretim Yöntemleri Üzerine*”, *Din Öğretimi Dergisi*, s. 30, s. 78.

²⁴⁵ Beyza Bilgin, “*Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Özel Öğretim Yöntemleri Üzerine*”, *Din Öğretimi Dergisi*, s. 30, s. 78-79, *Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri*, (8-10 Nisan 1988), Ankara 1991, s. 331-336

- 1- Okullarda mecburî dersler arasında din dersi.
- 2- Din dersinin okullardan uzaklaştırılması.
- 3- Okullarda isteğe bağlı din dersi.
- 4- Okullarda mecburî dersler arasında din dersi.

1982 yılında yapılan değişiklikle din dersinin ismi de değiştirilmiş ve “ *Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi*” olmuştur. Bu durum, ahlâk dersinin din dersi ile birleştirilmesi ve din dersinin mecburî olmasının bir sonucu idi.²⁴⁶

Din dersinin mecburî olması birdenbire ortaya çıkmış bir sonuç değildir. Daha önceki yıllarda lâikliğin değişik yorumları arasında teklif edildiği gibi, 1976 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde , Türkiye genelindeki liselerin tümünde görev yapan öğretmenlerin (din dersi) anket neticeleri de problemleri ortaya koymuş, Atay’ın raporu ile birlikte bu çalışma* mecburiyette etkili olmuştur.²⁴⁷

Prof. Bilgin, 12 Eylül ihtilâlinde sonra din derslerinin mecburî olması konusunda, Millî Güvenlik Konseyi’nde yaptığı konuşmalarla en büyük rolü oynayan insanlardan birisidir. O bu konuyu hiçbir yerde anlatmamış ve yazmamıştır ama, din dersinin mecburî oluşunda en büyük pay sahibidir.

Türkiye’nin nüfusunun tamamına yakınının müslüman olması ve azınlıkların kendilerine ait cemaat okullarının bulunması mecburi din dersi uygulamasını kolaylaştırmıştır. Artık din dersi de diğer dersler gibi, öğretimdeki genel hedefin gerçekleşmesine katkıda

²⁴⁶ Bilgin, A.g.m., *Din Öğretimi Dergisi*, S. 30, s. 79.

²⁴⁷ Bilgin, A.g.m., s. 79. Ayrıca Bkz: Bilgin, “ *Münih’te Türkiye’de İslâm Semineri*” , *Din Öğretimi Dergisi*, s. 33, s. 19-20.

* Bkz: Beyza Bilgin, *Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Emel Matbaacılık, Ankara 1980.

bulunabilecektir. Burada problem, üç hedefin uzlaştırılması ve mecburi din dersine yer açılmasıdır. Yani Devletin eğitim politikasının, okulun bu politikaya göre belirlenen görevinin ve Din dersinin özel hedefinin uzlaştırılmasıdır.²⁴⁸

Bilgin'e göre din dersinin özel hedefi, İslâm dininin hedefidir. Yani vahyin insanlara ulaştırılarak, onlarda davranış geliştirilmesidir. Din dersinin genel öğretim prensiplerine ve hedeflerine göre düzenlenmesi gerekir. Genel öğretimde din dersi ne sadece dinden hareketle, ne de sadece okuldan hareketle düzenlenebilir, her ikisinin bağdaştırılması ile düzenlenmelidir.²⁴⁹

Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre,²⁵⁰ öğrenciler okul eğitiminin sonunda milli bir bilince erişmelidirler. Bu bilince erişmelerinde etkili olan temel değerler arasında din de vardır. Milli bilinç, aileye, vatana, temel değerlere sevgi ve saygı beslemektir. Böyle düşünülünce din dersinin mecburî olmasından bir farkı yoktur.²⁵¹

Kişiyi inanca zorlama genel eğitimin ve dinin hedeflerine aykırıdır. Her ikisi de hür iradenin gerçekleşmesini amaçlamaktadır. Böyle olunca din dersi, dinin özünü öğretmek üzere planlanmış bir kültür dersi olacaktır. Prof. Bilgin, din öğretiminin en önemli problemini metod meselesi olarak belirtmektedir. Din dersinin şekli ve muhtevası üzerinde tartışılırken Türk halkının güncel dinî problem ve ihtiyaçlarına en iyi şekilde nasıl cevap verileceğinin unutulmaması gerekir.²⁵²

²⁴⁸ Beyza Bilgin, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Özel Öğretim Yöntemleri Üzerine", Din Öğretimi Dersi, S. 30, s.80.

²⁴⁹ Bilgin, A.g.m., s. 80.

²⁵⁰ Bkz: Bilgin, Selçuk, *Din Öğretimi...*, s. 54.

²⁵¹ Bilgin, A.g.m., s. 80, Ayrıca Bkz: Mualla Selçuk, "Niçin Din Eğitimi", (Colin Alves'ten Çeviri), Din Öğretimi Dergisi, S. 33, ss. 20-27.

²⁵² Bilgin, A.g.m., s. 80.

Metod meselesi de iki yönlüdür: Biri kişiye, diğeri topluma dönüktür. Kişiyeye dönük yanı dinin, insanın farklı çağlarına ve ihtiyaçlarına göre nasıl öğretim konusu yapılacağıdır. Topluma dönük yanı ise, devletim eğitim politikası, dinin amacı ve toplumun ihtiyaçları arasında bir uzlaşma ve denge sağlanması ile, okuldaki din dersinin teorisinin geliştirilmesidir.²⁵³

Prof. Bilgin din dersinin teorisinin geliştirmek amacıyla çalışmış ve kitaplarında, makalelerinde bu konu üzerinde ağırlıklı olarak durmuştur.²⁵⁴ Sadece kendi çalışmalarını değil, yetiştirdiği ilim adamlarının çalışmalarını da destekleyerek bu konuda ilk örneklere imza atmıştır. Hoca ayrıca okulöncesi çağı çocuğunun dinî duygu ve kavramlarını gelişme basamaklarına göre örneklerle incelemiş ve bu çağdaki eğitimin önemini anlatmıştır.²⁵⁵ Yaş gruplarına göre dinin nasıl öğretim konusu yapılacağına dair çalışmayı da yine Prof. Bilgin yapmıştır.²⁵⁶ Ayrıca metod ve yöntem konusunda Doç. Mualla Selçuk'un büyük gayretleri ve alana katkıları olmuştur. "*Çocuğun Eğitimde Dinî Motifler*" kitabı bu konuda ciddi ve temel teşkil edecek bir çalışmadır.²⁵⁷

9- Okulda Din Eğitimi:

Prof. Bilgin Ankara'nın değişik semtlerinden seçtiği 19 Lise'nin öğretmen, öğrenci ve yöneticilerinden, sohbet yolu ile topladığı bilgiler neticesinde, dinin ve din eğitiminin bir vicdan konusu oluşu gerçeği ile okullarda dinin öğretimini yerini, vardığı sonuçlara göre şöyle temellendirmiştir: "*Dinde zorlama olmaz, o bir ferdi vicdan meselesidir. Fakat bir değerini vicdan meselesi haline gelebilmesi için*

²⁵³ Beyza Bilgin, "*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi...*", s.81.

²⁵⁴ Bkz: Bilgin, Selçuk, *Din Öğretimi*, Ankara 1995.

²⁵⁵ Bkz: Bilgin, "*Okulöncesi Çağı Çocuğundaki Dini Kavramlar*", *Din Öğretimi Dergisi*, S. 8-9, ss.21-30.

²⁵⁶ Bkz: Bilgin, Selçuk, *Din Öğretimi*, s. 71 vd.

²⁵⁷ Bkz: Selçuk, "*Çocuğun Eğitimde Dini Motifler*", TDV yay.Ankara 1991.
Bilgin, Selçuk, *Din Öğretimi*, s. 173 vd.

bilgisinin kazanılmış olması gereklidir. Bilgi olmayınca vicdana bırakılan ne olacaktır?...²⁵⁸

Özellikle Lise çağı çocukluk ve gençlik özelliklerini birarada toplar ve her türlü değer bu dönemde eleştiriye tabi tutulur. Eğer bu çağdaki ihtiyaçlar gereği gibi ele alınmaz, milli-dini ve insani açıdan yorumlar kazandırılmazsa ve okul bu ihtiyacı karşılamazsa, onlar bu ihtiyaçlarını başka yollardan elde etmeye çılaşacaklardır ki bu da, istenmeyen bir durumdur.²⁵⁹

Bilgin başka yolların aranışına örnekler vererek şu tesbitleri yapıyor: *“Bugün için, her çağda ve her görevdeki vatandaşın, hiç değilse ilk bilgilerle donatılmış olması gerekmektedir. Bu bakımdan okullardaki din derslerinin geliştirilmesinin yanında, vaizlik konusunun da ciddiyetle ele alınması, yayınların kontrol edilmesi, halkın anlayabileceği dilde ve özellikle, doğru bilgi veren yayınların çoğaltılması gerekmektedir.”²⁶⁰*

Din eğitimi ve öğretiminin çok yönlü araştırmalara muhtaç olduğunu belirten hoca, Tarih, Felsefe, Psikoloji, Sosyoloji, Politika ve metod açısından yapılacak araştırmaların, düzenlenecek kongre ve seminerlerin sonuçları birleştirildiğinde, belki tatmin edici bir çözüm yolunun bulunabileceğini söyler. Bulunacak çözüm yolunun dondurulmaması her neslin ona kendi ihtiyaç ve özelliklerini katması, böyle bir gelişme sonunda ancak yaşanan hayatla birlikte yaşayan ve gelişen bir din eğitim-öğretimi geleneği kurulmuş olacaktır.²⁶¹

²⁵⁸ Bilgin, *EBDE*, s.81, *TDELDD*, s.74, “Liselerde Din Bilgisi Eğitiminin Bugünkü Durumu”, 50. Yıl, Ankara 1973, ss.273-290

²⁵⁹ Bilgin, A.g.m., *EBDE*, s.81, *TDELDD*, s.74.

²⁶⁰ Bilgin, A.g.m., *EBDE*, s.82, *TDELDD*, s.74.

²⁶¹ Bilgin, *TDELDD*, s.74

Bu geleneği başlatmak ve katkıda bulunmak için çalışmalar yapan Bilgin, daha sonra yaptığı geniş çaplı araştırmada²⁶² Din Eğitimi'ni genel eğitim ve insani eğitim açısından İ. Hakkı Baltacıoğlu'dan (1886-1978) nakille şöyle değerlendirmiştir. *"Dinden gelen değerlerin, din kültürünün, kısacası dinin, kişinin ve toplumun hayatındaki yeri, hem tartişma gerektirmeyecek kadar açık, hem her zaman tartişıldığı gibi, tartişmaya açık bir konudur. İnsanlığın, kendi ötesi ile ilgili arayışlarına cevap veren din, ne bilimler gibi varlıkların yalnız bir bölümü ile, ne felsefe gibi bütünü ile ilgilenir. O, bu varlıkların başlangıcı ile, bu varlıkları yoktan yaratan varlığın varlığı ile ilgilenir. Bu nedenle getirdiği değerler, bilim ve felsefeninkinden daha yaygındır, daha çok kimseyi ilgilendirir."*²⁶³

Bilgin'e göre, bilim mevcudu açıklamakla birlikte kendiliğinden bir değer yaratmaz ve insanın sonu gelmeyen *"neden"* lerine cevap vermez. İnsanın ise, herşeyin nedenini, niçinini bilimsel olarak öğrenmek için beklemeye yetecek ömrü yoktur. O kendisine bir hayat görüşü seçmek ve yaşayısını ona göre düzenlemek ister. İşte böyle bir durumda insanın başka bir kabiliyeti imdada yetişir ve bugün için zaman ve mekan dışı olan şeyleri ona sezdirir. Felsefede başlıbaşına bir metoda kaynaklık eden bu kabiliyet din dilinde Gazali'nin (H.450-505) deyişi ile *"Kalp gözü"*, Muhāsibi'nin (781-857) deyişiyle *"insanın şeylerle ve vakalarla doğrudan doğruya ve bütünlüğü ile temasa geçmesidir."*²⁶⁴

Prof. Bilgin, konuyu şöyle neticelendiriyor: *"İnsan bu kabiliyetini kullanmayı ğrenmemişse, dini imanını da kaybetmişse, bir gün onun yerini dolduracak başka bir iman aramakta, özlediği doyumunu vadeden herhangi bir akıma, ona en çok ihtiyaı olduğu anda*

²⁶² Bkz.: Beyza Bilgin, *Türkiye 'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Emel Matbaacılık, Ankara 1980.

²⁶³ Bkz.: İ.H. Baltacıoğlu, *"Dine Doğru."*, AÜİF Dergisi, C.I-IV, s.s.44-59, Bilgin, *TDELDD*, s.82.

²⁶⁴ Bilgin, *EBDE*, s.82, *TDELDD*, s.19.

kapılıvermektedir. Din için “Zayıf insanların sığınağı”deyip geçmek yetmemektedir. Psikoloji bakımından asıl zayıflık, bütün insanlardaki zayıf yanları tanımamaktır.²⁶⁵ Din Eğitimi, ehil kişilerce sağlam bilgilere dayalı olarak verilmelidir. Aksi halde gencin hayatında daha büyük sıkıntılar çıkabilir.

a- İlköğretimde Din Eğitimi:

İlkokul yeteneklerin keşfedildiği ve teşvik edildiği bir dönemdir. Çocuklar ilkokula geldiklerinde çevre ve aileleri tarafından şekillendirilmiş olarak gelmektedirler. Dini bilgiler konusunda da aynı durum sözkonusudur. Hatta dindar olmayan aile çocuklarında bile fazlaca bir farklılık görülmez. Çoğu zaman gerçekte hurafe, sihirle ideoloji birbirine karışmış durumdadır.²⁶⁶

Toplumda birlikte kutlanan bayramlar dışında, müslümanlıkla ilgili davranışlar ve bu davranışlarla ilgili doğru anlayış gelişmemiştir diyen Bilgin, bunun yanında çocukların din dilinin de gelişmediğini söyler. İlkokullardaki din eğitim ve öğretimi bu açıdan önemlidir. İlkokullardaki öğretim amaçlarında şu hususlara dikkat edilmesii gerekir diyen Bilgin, bunları şöyle sıralamaktadır:

1- Çocuklarda hayata bakışı geliştirme, onlara insan olmanın temel tecrübelerini yaşatma, bu tecrübeleri anlatma ve ifade etme yeteneğini kazandırma. Güvenme, hayret etme, sevinme, sevindirme, korkma, hastalık, çaresizlik, savaş, ölüm vb. kavramlar ve bunları anlatacak olaylar daha sonraki konuların anlaşılmasında temel teşkil eder.²⁶⁷

2- Din’le ilgili yaşantıları farketme, sorma ve ifade etme yeteneğini teşvik ve geliştirme. Müslüman inancına ve davranış

²⁶⁵ Beyza Bilgin, *TDELDD*, s.19, *EBDE*, s.82

²⁶⁶ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 128-129.

²⁶⁷ Bilgin, A.g.e., s. 129.

biçimine, özüne uygun olarak, basitleştirmeden ve mübalağaya kaçmadan yaklaşabilme, bu konularda konuşma eğitimi verme.

3- Günlük olaylar üzerinde düşünmeyi, onlarla dini tecrübeler arasında ilişki kurarak sonuçlar çıkarabilmeyi, sorular sorup cevaplar alabilmeyi teşvik etmek.

4- Toplum yaşayışına, dini-milli-ahlaki bütün değerleri kavramaya ve yaşamaya, taklit ve temsil ederek, konuşarak ve soru sorarak hazırlama.²⁶⁸

Bu dönem çocuklarına din dersi verilirken aşırı idealist davranmamaya dikkat etmek gerekir. *“Müslüman temizdir”, “Müslüman çalışkandır ve dürüştür, sözünde durur”* gibi kalıp cümleler ileride çocuk için hayal kırıklığına sebep olabilir.

Unutmamak gerekir ki, çocuklar bu dünya’da bu günün gerçekleri ile yaşamaktadırlar diyen Bilgin, bugün için ondaki gerçekleri tam olarak görmüyorlarsa da yarın mutlaka göreceklerdir, onları bir hayal dünyasına değil, gerçekçi bir dünyaya hazırlamak gerektiğini belirtir. Bütün dinlerin mensuplarında olduğu gibi, müslümanlar arasında da yanlış yapanlar, uygunsuz davranışta bulunanlar olabilir. Dinler ideal olanı belirtir ve bunlara yaklaşılmasını tavsiye ederler.²⁶⁹

İslamiyette de ahlak güzelliği dinin özü olmasına rağmen gene de yalan söyleyen, temiz olmayan, sözünde durmayan, tembel olan müslümanlar vardır. Çocuklara ilk üç sınıftan sonra tenkitçi bakış geliştirmeleri için yardımcı olmak gerekir.

Çocuklar Kur’ân’ı Kerim’de öğütlenen davranışlar ile onun yaşanan hayattaki tezahürlerini karşılaştırmaya alıştırmalıdır. Aksi

²⁶⁸ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 129.

²⁶⁹ Bilgin, A.g.e., s. 129-130.

halde onlar öğrendikleri ile hayatta karşılaştıkları olayları bağdaştıramayınca şaşırabilir, sarsılabilirler.²⁷⁰

Prof. Bilgin'e göre, Kur'ân'ı Kerim'i anlama ve yorumlamanın ilk basamağı da ilkokulda oluşturulabilir. Kur'ân'ı Kerim'de anlatılan dünya ile, bugünün dünyasının karşılaştırılması ve aralarında nasıl bir yaklaşımın kurulacağı anlatılmaya başlanması için ilkokul çağı en uygun çağdır. Bu çağdaki çocuklar son derece felsefî bir kafaya sahiptirler. Bu dönemde İslam dininin pratik bilgilerini kazandırmak, yaparak ve yaşatarak öğretmek gerekecektir. Manevî değerlerin ve Türk-İslâm görgü kurallarının verilmesi ile çocukların sosyalleşmesine katkı sağlanacaktır.²⁷¹ İbadetlerde okunan çeşitli dua ve sûreler öğrenilecek ve Kur'ân'ı Kerim'i yüzünden okumanın yanında, asıl amacın onu anlayarak okumak olduğu telkin edilerek, tercüme ve tefsirlere öğrencilerin kolayca ulaşabilmesine yardımcı olunacaktır.²⁷²

Bilgin'e göre bu dönem çocuklarının yalnız başlarına dua edebilme kabiliyeti kazanmaları, yola çıkarken, sofraya oturunca, sınava girerken, felaket ve hastalık hallerinde nasıl dua edileceğini öğrenmeleri, ileride kimseye muhtaç olmamaları açısından ve hurafelere sapmamaları açısından son derece önemlidir.²⁷³

Bu dönem çocuklarında taklide meyil hayli fazladır. Abdest, namaz, oruç, sadaka, kelime-i şahadet gibi hususların kolaylıkla öğrenilmesi mümkündür. Film, slayt vb. gibi göze ve kulağa birlikte hitap eden araçlardan yararlanılabilir.²⁷⁴

---

²⁷⁰ Bilgin, A.g.e., s. 130.

²⁷¹ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 130-131.

²⁷² Bilgin, A.g.e., s. 131.

²⁷³ Bilgin, A.g.e., s. 131.

²⁷⁴ Bilgin, A.g.e., s. 131.

b- Ortaöğretimde ve Meslek Liselerinde Din Eğitimi

Ortaokul ilkokulun devamı ve lise'ye geçiş yeridir. Öğrencilerin gelişme özellikleri de buna uymaktadır. Çocuklar ortaokulun ilk yıllarında Allah ile ilgili her bilgiyi dikkatle dinler ve eleştirisiz kabul ederler. Fakat artık kavramları yavaş yavaş derinliğine araştırıp, incelemek isterler. Ortaokulun sonu ile lisenin başına rastlayan yaşlarda, çocuklar ergenlik çağına girerler. Bu dönem zihni açıdan her şeyi almaya hazır olunan bir dönemdir. Ama aynı zamanda zihnin dağıldığı bir dönemdir. Yapılması gereken iş, fizikî gücün ön plana çıktığı bu dönemi ve özelliklerini çocuklarla bizzat konuşmaktır. Kendisine verilen bu gücü nasıl ve nerede kullanması gerektiği konusunda onu ikna etmektir.²⁷⁵

Eğer çocukların gelişim özellikleri dikkate alınmaz ve zorlama yoluna başvurulursa, isyan ve inat başlayabilir. Hatta bu isyan ve inat sadece büyüklerine karşı değil, Allahın emir ve yasaklarına karşı da gelişebilir. Bu tehlikeyi göze almamak ve onlara geçirdikleri dönemin özelliklerine göre yaklaşmak gerekir.²⁷⁶

Din öğretimi için en önemli çağ 14 yaş ve sonrasıdır. Çocukluğun bittiği ve dünyaya ayrı bir gözle bakıldığı bir dönemdir. Bu dönem genci bağımsızlığına düşkündür. Bu düşkünlük din alanında da sözkonusudur. Küçüklüğünde anne-babasının herşeyini kendisinininki gibi benimseyen ve sahiplenen çocuk artık farklı düşünmeye, farklı düşünenlerin olduğunu görmeye başlar. Kendisi için en doğru olanı seçmeye ve din ile daha çok ilgilenmeye başlar.²⁷⁷

Hertürlü düşüncenin temeline inerek, birleşmiş, bütünleşmiş bir dünya ve hayat görüşü elde etmek ister. Bu tür bir faaliyet dinin

²⁷⁵ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 132-133.

²⁷⁶ Bilgin, A.g.e., s. 133.

²⁷⁷ Bilgin, A.g.e., s. 133-134.

dışında tamamlanamaz. O bazı şüphelerle birlikte yine de din konusunda ciddi'dir. Varacağı kararlar ise artık kolay kolay değişmeyecektir.²⁷⁸

Psikologlar varlık üzerinde düşünmenin ilk başladığı 3-4 yaşlara "birinci kriz dönemi", varlık ve oluş üzerinde yeniden düşünmeye başladığı gençliğe de "ikinci kriz dönemi" demektedirler. İlk kriz döneminde sorularına büyüklerinden ciddi bir cevap alamayan çocuk artık ikinci kriz dönemde onlara güvenmemektedir ve kendi problemini kendisi çözenin yollarını arar. Ruh-beden ilişkisi, irade hürriyeti gibi konular üzerinde düşünür. Hürriyetini kullanmayı ister ama bir yandan da içindeki dürtülere teslim olmaktan korkar. Bu sürecin sonunda ahlâksızlık ve dinsizlik gibi tehlikeler vardır. Bu dönemde irade hürriyeti ve sorumluluk problemi kendini şiddetle hissettirir.²⁷⁹

Eğer genç, çocukluk döneminde iyi bir din eğitimi almışsa bu ikinci kriz döneminde bunun büyük yardımını görecektir. Coşkulu ve içtenlikle ibadet eder, problemleri ancak Tanrı'nın yardımı ile çözebileceğine inanır. O gerçek dünyanın çocukluğunda öğrendiğinden, hayal ettiği kadar farklı olduğunu görür, eksiklikleri düzeltmek için planlar kurar, idealisttir.

Dinin gençlere, gerçeklere uygun olarak (duygu, fikir, bilgi) duydukları heyecanlara paralel şekilde öğretilmesi gerektiğini söyleyen Bilgin, böyle yapıldığı takdirde din eğitimi, gencin ruhuna değerleri sarsılmayacak biçimde yerleştirir ve onu zararlı akımlara karşı koruyabilir demektedir.²⁸⁰

Çocuklarımızın bizimle ve bizim değerlerimizle yakından ilgilendikleri, varlık ve yaratılış konusunda bize çok soru sordukları

---

²⁷⁸ Bilgin, A.g.e., s. 134.

²⁷⁹ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 134-135.

²⁸⁰ Bilgin, A.g.e., s. 135.

dönemde onlarla fazla ilgilenmediğimizi, fakat onların bizden ayrılıp, yaşlılarına dönüp, bağımsızlık ve şahsiyet kazanmaya çalıştıkları dönemde (gençlik) üzerlerine yüklendikçe yüklendiğimizi belirten Bilgin, Hayatın bir uzantısı olan okul'da, hayatta olan şeylerin yokmuş gibi muamele görmesi, gerçekçi tutuma aykırı olduğunu, ülkemizdeki ilköğretimin mecburî ve parasız olmasının amacının da bu olduğunu ve vatandaşların yetişmesinin, duyguda davranışta birbirlerine yaklaşımlarının esas alındığını söyler.²⁸¹

Günümüzde herşeyin okuldan beklenir hale geldiğini söyleyen Bilgin, okullardaki diğer bir fakirleşmeye de dikkat çekiyor; Sözkonusu fakirleşme, derslerin gittikçe teorileşmesi ve aralarındaki bütünlüğün kaybolmasıdır. Sanki amaçlarla araçlar yer değiştirmiş, neyin ne niçin olduğu belirsizleşmiştir. Davranışlarda duygu elemanları azalmıştır. Din dersinde öğrencileri mevcut problemleri çözüp, onlara cevap buldurmaya yöneltmek kâfi değildir. Bu problemler gerçek değil, sözde problem olabilirler ve asıl problemler farkedilmeyebilir.

Onların kendi konularını soru yapmaları, sorulmaya değer olanları keşfetmeleri, bakılıp geçilmiş olanlara bir daha bakmaları, varlığın varlığından haberdar olmaları, onun duygu yönünden de işlenmesi hususunda yönlendirilmeleri gerekir. Yaşanılan hayatla ilgisi olmayan bilgiler, bilgisizce düşünmeksizin yaşayış insana yakışan bir davranış değildir. Mânâ dediğimiz şeyin, hayatımızda yok olmaması için, bütüncü görüş sahibi yetişkinlerin, çocuklara ve gençlere yardımcı olmaları, böyle bir yardıma hazır olmaları günümüzün en acil ihtiyaçlarından birisi olduğunu unutmamalıyız.²⁸²

Bilgin'e göre, artık yapılması gereken iş, ders kitapları, öğretmen yetiştirme ve programlar konusunda sürekli bir çalışma içerisinde olmak, değerlendirme-geliştirme-uygulama-yeniden

²⁸¹ Bkz.: Beyza Bilgin, *TDELDD*, s. 14-15.

²⁸² Bilgin, *TDELDD*, s. 15-16.

değerlendirme yapmaktır. Ülkemizin ihtiyaçlarını keşfedecek, bu konular üzerinde düşünüp çözümler üretecek bilim adamlarına ihtiyaç vardır. Bu bilim adamları, Türkiye’de araştırma yapmış, adaptasyon döneminden gerçek çare ve çözümlere kendi şartlarına uygun bir biçimde geçebilen kişiler olmalı ve bu gelişmenin yolunu açmalıdırlar.²⁸³

Prof. Bilgin, günümüzdeki din dersi tartışmalarının, onun okul içindeki yerinin yeniden belirlenmesini gerektirdiğini söyler. Bunun için de, din derslerinin okulda diğer derslerle eşit haklara sahip olarak yer alması ve bu yerini koruması açısından şu soruların cevaplandırılması gerekir diyen Bilgin, bu soruları şöyle belirtir:

1- Niçin din dersi?

2- Niçin okulda din dersi?²⁸⁴

Okulun genel amacı ve dinin özel amacının uzlaştırılması bir uzmanlık işidir. Bu nedenle ilâhiyat araştırmaları ve bu araştırmaların sonuçlarından çıkarılacak görüşlerle, bu görüşleri geliştiren kuruluşlar, okulun çalışmasına katılmalıdırlar. Böyle olduğu takdirde din dersi kendisinden bekleneni gerçekleştirebilir. Devletin, böyle toplumda etkin kuruluşlarla çalışması onun tarafsızlığına bir zarar getirmez.²⁸⁵

Görüldüğü gibi Bilgin, araştırma-geliştirme çabalarının çok önemli olduğunu, özellikle din eğitimi açısından bu tür çalışmaların mutlaka yapılması gerektiğini, bunun için ilgili kuruluşların işbirliğinin şart olduğunu ve ülke şartlarına uygun çözümler (millîlik) üretilmesini istemektedir.

²⁸³ Beyza Bilgin, *TDELDD*, s. 16.

²⁸⁴ Bu konuda Bkz.: Muallâ Selçuk, “*Din Öğretimi Üzerine Düşünceler*”, Basılmamış Çalışma, Ankara t.y.

²⁸⁵ Bilgin, *EBDE*, s. 85, *TDELDD*, s. 54.

Herşeyin okuldan beklenmemesi gerektiğini belirten Bilgin, küçük yaştan itibaren çocukların sorularının cevaplandırılmasını ve daha çok soru sormalarını teşvik etmenin gerekliliğini, düşünmeyi geliştirici, kalp gözünü açıcı bir aile eğitiminin okula destek olmasını ister. Din ile ilgili konuların bir tabu olmaktan çıkarılarak üzerinde çokça konuşulmasının gerekliliğini savunur.²⁸⁶

Meslek Liselerinde ise Din Eğitiminde dikkat edilmesi gereken hususları şöyle sıralayabiliriz. Bu okullarda teori ile pratik ve meslek dersleri ile kültür dersleri dengeli bir biçimde verilmelidir. Düşünen iş adamı yetiştirmeyi amaçlayan meslek liselerinde din dersi de bu amacın gerçekleşmesine katkı sağlamalıdır. Öğrencilerin ilgilerini çekecek sorular sormalarını, Kur'ân'ı Kerim'le temasa geçebilmelerini sağlayacak çalışmalar yapılmalıdır.

Meslek liselerindeki öğrenciler daha değişik çevrelerden geldikleri için mezheplere ilgi fazla olabilir veya değişik mezheplere mensup öğrenciler bulunabilir. Din dersi öğretmeni bunun şuurunda olarak hepsini kucaklamalı, tercih yapmamalıdır. Birleştirici ve günün problemlerine uygun konular üzerinde durulmalıdır.

10- Din Dersinde Öğrenci:

Eğitimin en önemli unsurlarından biri öğrencidir. Din dersinin başarılı olmasında öğrencinin durumu ve isteği göz önünde bulundurulmalıdır. Öğrencilerle ilgili yapılmış araştırmaların sonuçları onları daha iyi tanımak açısından önemlidir. Ancak böyle çalışmalar ve araştırmaların sonuçları öğretmene sadece, kendisinin de kişisel ve bağımsız incelemelerde bulunması, öğrencilerini yakından tanıyarak tutum ve davranış geliştirmesi için bir temel teşkil edebilir, ona anlayış ve yorum örneği verebilir, daha öteye gidemez. Çünkü her okulun ve her sınıfın ayrı bir bütün olduğu gerçeği bu tür

²⁸⁶ Bkz.: Beyza Bilgin, *TDELDD*, s. 15.

incelemelerin bütün okullara ve sınıflara genellenemez. Ayrıca din dersi öğretmenin kişisel incelemesi, her zaman deneysel araştırmaların sonuçlarını doğrulamayabilir. Öğretmen bu durumu da gözönünde bulundurmalıdır.²⁸⁷

Prof. Bilgin bu konuda çalışmalar yapmıştır.²⁸⁸ Bu çalışmaların neticesinde ortaya çıkan hususları şöyle sıralamak mümkündür. Öğretmenler, öğrencilerin din dersine olan ilgilerini %30 oranında çok yüksek, %55 oranında iyi ve orta, %13 oranında da az ilgi şeklinde belirtmişlerdir.²⁸⁹ Din dersinin seçmeli (isteğe bağlı) olduğu bir dönemde yapılan bu araştırmadan çıkan bazı sonuçlar günümüz için de geçerliliğini korumaktadır. Öğretmenler ders konularının günlük hayattaki anlam ve değerinin belirlenmesini, müfredatın öğrencinin seviyesine (Lise) uygun hale getirilmesini, hizmetiçi eğitim çalışmalarında öğretmenlerin yeniliklerden haberdar edilmesini, derste işlenecek konular hakkında öğrencilerin de görüşlerinin alınmasını istemişlerdir.²⁹⁰

Diğer taraftan öğrencilerin din dersi ile ilgili düşüncelerini de şöyle özetlemek mümkündür: Öğrenciler (Lise) bu derste en çok şu konular üzerinde konuşulmasını istemektedirler; İnsanın varlık sebebi, vazifeleri, dinin esasının ne olduğu, manevi hayatın ve inanmanın değeri, dua, Türkiye'de ve Dünya'da dinin durumu, ideolojiler ve din, demokrasi, cumhuriyet, lâiklik gibi konular. Dikkat edilirse bu konular dinin ana konularıdır ve günümüz insanına açıklanması gereken konulardır.²⁹¹

Öğrenciler ellerinde yetki olsa bu derste hangi konuları öğreteceklerini de şöyle sıralamışlardır: Bugün yaşamakta olan bütün

²⁸⁷ Bkz.: Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 110.

²⁸⁸ Bkz.: Bilgin, *Türkiyede Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*,

²⁸⁹ Bkz.: Bilgin, A.g.e., s. 84 (Tablo-18)

²⁹⁰ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 110.

²⁹¹ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğt.*, s. 111, TDELDD, s. 116.

dinleri yaşanış şekilleri ile ve İslam dini ile kıyaslayarak öğretmek. K. Kerim'i türkçe anlamı ile okutmak. Dersi daha ilgi çekici hale getirmek. Bu isteklerin günümüz din eğitiminde yapılması gereken yeniliklere ne kadar paralellik arzettiği ortadadır.²⁹²

Din dersinin mecburi oluşundan sonra yapılan araştırmalarda isteğe bağlılıktan kaynaklanan bir problemin olmadığını ama diğer sorunların devam ettiğini görüyoruz.²⁹³ Öğrencilerin yaradılış konusu üzerinde önemle durdukları görülüyor. Ders kitapları ve yabancı dinler konusunda sıkıntıları vardır. Diğer derslerde aldıkları bilgilerin Din dersinde aldıkları din bilgileri ile çeliştiğini, bu çelişkinin kendilerini bir çıkmaza soktuğunu ve buna çare bulunmasını, ahiret, ruh, ölüm, kader vb. sorulara cevap aradıklarını belirtmişlerdir.

Derslerde sohbet veya soru-cevap şeklinde bir metod takip edilmesini, fikirlerine saygı duyulmasını, uygulamaya daha çok yer verilmesini, bu mümkün değilse video ve slayt gibi imkanlardan yararlanılmasını istemektedirler. Onlar herşeyi öğrenmek ve bu sıkıntılı dönemlerinde yardım görmek arzusundadırlar.²⁹⁴

Prof. Bilgin'e göre: Din dersi öğrencilerin ilgisini çekme bakımından diğer derslerden gerilerdedir. Onlar düzenli ibadetlere fazla ilgi duymazlar ve yaşları gereği büyüklerden ayrı olmak arzusundadırlar. Daha ziyade açık görüş ve objektif bilgiye ilgi duyarlar, eleştirici bir bakış açısına sahiptirler, çoğu zaman samimi ve beklentileri doğrultusunda soru sorar, tartışır. Bunun aksi de mümkündür.

Din dersi öğrencinin yaşadığı hayatla pek az ilgili oluşu açısından eleştirilmektedir. Buna karşılık öğrenciye çok zihinsel yük

²⁹² Bilgin, *EBDE*, s. 111, *TDELDD*, s. 118.

²⁹³ Bkz.: Adnan Gencel-Mustafa Bayrak, "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersinin Etkinliği ile İlgili Bir Araştırma", *Din Öğretimi Dergisi*, S. 8-9, ss. 105-114.

²⁹⁴ Bilgin, *EBDE*, s. 111-112.

yeklenmesi (Ezberler, dua, sure vb.) eleştirilmektedir. Bu konuda yeni araştırma ve çalışmaların yapılması elzem görünmektedir. Öğrencilerin din dersinin muhtevası ile ilgili beklentilerinin başında, inancın günlük yaşantıdan kaynaklanan sorunlar gözönüne alınarak yorumlanması gelmektedir.²⁹⁵

Öğretimde dersin öğrenciye uyması (Çocuğa görelilik ilkesi)²⁹⁶ esastır. Din dersinde de böyle olmalı ve ders öğrenciden hareketle planlanmalıdır. Bu durum sadece Eğitim Psikolojisi ve diğer insanı inceleyen bilimlerin gereği değil, dinin ve ilâhiyatın da gereğidir.²⁹⁷ Din eğitimi anabilim dalında son yıllarda öğrenci ve öğretmenlerle (din dersi) ilgili tezler yapılmış ve problemler ortaya konulmuştur.²⁹⁸

11- Din Dersinde Öğretmen:

İnsan ilişki kurmadan yaşamadığı gibi, davranışta bulunmadan da yaşayamaz diyen Bilgin; *"Din eğitimi korkmadan tartışmayı, eleştirerek kabul etmeyi dinî olgunluğu, bilinçli imanı, kişisel sorumluluk geliştirmeyi kolaylaştıracak uygulamaları (amel) teşvik eder."* tesbitini yapmaktadır.²⁹⁹

Bilgin'e göre, bir haberi veya bilgiyi veren kişi, daima o haber ve bilgi ile birlikte kanaat ve davranış modelini de verir. Sırf nesnel bir anlatım hiçbir zaman mümkün değildir. Sözle yapılmayan bir anlatım ses tonu ve mimiklerle yapılabilir. Din eğitim-öğretiminde de, değer hükümsüz, sırf nesnel bir bildiri imkansızdır. Böyle bir durum, objektifliğin amaçlandığı zamanlarda bile kaçınılmazdır. Gerçek

²⁹⁵ Beyza Bilgin, *EBDE*, s. 113.

²⁹⁶ Çocuğa Görelilik İlkesi için Bkz.: Cavit Binbaşoğlu, *Eğitime Giriş*, Ankara 1988, s. 61-62, Savaş Büyükkaragöz, Cuma Çivi, *Genel Öğretim Metodları*, İstanbul 1996, (6. Baskı), s. 48-49.

²⁹⁷ Bilgin, *EBDE*, s. 7.

²⁹⁸ Bkz.: Hüseyin Öztürk, *Öğrenci Gözüyle Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenlerinin Sosyal ve Pedagojik Formasyonu*, AÜSBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1995.

²⁹⁹ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 52,53.

objektiflik, öğreticinin kendi kanaatini ve davranış modelini, onun kendisine ait olduğunu vurgulayarak ortaya koyması ve söylemesidir.

Dersin işlenmesi sırasında karşılaşılabilecek bir metin, haber veya bilginin yorumlanması ve değerlendirilmesinde öğretici mutlaka kendi bakış açısını, önemli görüp görmediğini, kabul edip etmediğini ortaya koymalıdır. Bu öğrenciler için bir ihtiyaçtır. Öğrencilerin görüşlerini ortaya koyabilecekleri bir ortamı sağlamak, onların kabul, red veya kuşkuşularını dinlemek, konunun değerlendirilmesi ve çok yönlü yorumlanmasına imkan tanımak son derece önemlidir. Böyle bir durum öğrencinin iletişim bilgisini öğrenmesine ve kullanmasına zemin hazırlar.³⁰⁰

İletişimde kavram ve deyimlerin çok önemli olduğunu belirten Bilgin, bilgi ve haberin ancak, muhatabın onu anladığı ve doğru yorumladığı zaman amacına ulaşacağını söyler. Bu bakımdan öğretici, kullandığı kavram ve deyimlerin öğrenciler tarafından anlaşılıp anlaşılmadığını devamlı kontrol etmek durumundadır. Aksi halde yanılabilir. Bu konunun özellikle din dersi için önemli olduğunu söyleyen Bilgin, ayet ve hadis metinlerinde, ilahi ve dualarda kullanılan dilin, tamamıyla anlaşıldığının hiçbir zaman kabul edilmemesi gerektiğini hatırlatır ve iletişim bilgisini iyi kullanan bir öğreticinin, metinlerde bulunan kavram ve deyimleri gündelik dile aktarması gerektiğini belirtir.³⁰¹

Bilgin'e göre öğrencinin bilgiyi doğru anlamış olması yeterli değildir. Anlamanın yanında onun bu bilgileri nasıl karşıladığı da önemlidir. Öğrencinin, üzerinde hiçbir fikri olmadığı konular ile şimdiye kadarki tutumuna uyan bilgileri kolayca benimsediğini görürüz. Fakat tutumlarına ters düşen bilgileri kolayca kabul etmez. Bu hususta öğrencinin ilgili olduğu grup ve akımların tesiri

---

³⁰⁰ Bilgin, A.g.e., s. 54.

³⁰¹ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilim ve Din Eğitimi*, s. 55.

sözkonusudur. Grup içinde konu ile ilgili kesin bir fikir ve yorum ortamı oluşmuşsa, bilgiye karşı çıkılması, anlamından saptırılması, seçime tabi tutulması veya ilgilenilmemesi gibi tavırlar ortaya çıkar.³⁰²

Öğretmenin karşı görüşleri kolaylıkla altedebileceği görüşüne kapılmamasını öğütleyen Bilgin, bilginin baskı aracı olarak algılanmasının karşı fikri güçlendirebileceğine dikkat çekerek, böyle bir durumda en uygun davranışın, muhtemel fikirler üzerinde tartışıp yeni sonuçlara varmak olduğunu söyler.³⁰³

İletişimin tek yanlı bir bildirme olmadığını belirten Bilgin, cevaplandırma ve karşı tavır sağlanmadıkça iletişimin tamamlanmış olmayacağını söylemektedir. O'na göre öğretmenlerin öğrencilerden gelecek cevaplar için hazırlıklı, anlayışlı olması ve bunun için eğitilmesi gerekir. Böyle bir eğitim görmüş öğretmenin, öğrencilerin mimik ve davranışlarından, bakışlarından, direniş, huysuzluk, tepki, anlaşmazlık gibi problemleri yakalayabileceğini söyler. Hatta kendisi bir adım öne çıkarak gizli kalmış tutumların açığa çıkmasına yardım eder. Çıkabilecek huzursuzluk böylece önlenmiş ve diyalog sağlanmış olur.³⁰⁴

Prof. Bilgin'e göre din dersi öğretmeni de bir eğitimcidir. Branşının temsilcisi ve devletin görevlisi olarak samimi ve inanılır olmalı, bunu sağlamalıdır. İç ve dış otoriteye ihtiyacı vardır. İç otoriteyi bilgi ve kişiliği, dış otoriteyi de toplumun ona verdiği değer sağlar. Günümüzde klasik öğretmen de öğrenci de yoktur. Hem öğretmen, hem öğrenci aktif olmak durumundadır.³⁰⁵

Toplumumuzda gitgide kaybolan otorite, acaba din dersinde nasıl sağlanacaktır? Bunun cevabı meslekteki yeterliliktir. Alanda

---

³⁰² Bilgin, A.g.e., s. 55

³⁰³ Bilgin, A.g.e., s.55.

³⁰⁴ Bilgin, A.g.e., s.56.

³⁰⁵ Beyza Bilgin, *EBDE*, s. 117.

ihtisas, dersi ilgi çekici hale getirebilmek için hareketlilik, psikolojik anlayış, öğretim yeteneği, kendine güven, düzgün ve etkili konuşma, iç denge, duygularda sıhhat, uygunsuz tavırlara katlanabilme, hassasiyet, incelik ve başkalarına değer vermedir.³⁰⁶

Din dersi öğretmeni şüphesiz insanüstü biri değildir. Ama öğrenciler onun diğer öğretmenlerden daha dürüst olmasını beklerler. Açık konuşamayan, iki yüzlü ve pasif bir davranışı din dersi öğretmenliği ile bağdaştıramazlar. Din dersi öğretmeni samimi ve inanılır olduğu takdirde, çok iyi bir müslüman olmasa da kabul görür.³⁰⁷ Din dersi öğretmenin de diğer öğretmenlerde bulunması gereken vasıfları taşıması gerekir. Ama onlardan fazla olarak bazı özelliklerinin bulunmasının lüzumuna değinen Bilgin, din dersi öğretmenin okulda ve çevrede sadece branşının öğreticisi olarak değil, bir moral eğitimci olarak değerlendirildiğini belirtir. Bu yüzden öğrenci ve velilere zaman ayırmalı, öğrenciye her konuda rehberlik yapmaya hazır olmalıdır. Öğretmen kendisinin de, çocukların da insan olduğunu unutmayacak, insanca davranışın etkisini ve gücünü derse katacaktır. Ders dışı faaliyetlere katılarak düzenli öğretimle başarılmayan birçok hususu kolayca başarmak mümkündür. Din dersi öğretmeni bu tür faaliyetlerin içinde olmalıdır.³⁰⁸ Okuldaki öğretimin öğrenciyi gerçeği aramaya yöneltmesi, bu arayışı canlı tutması ile birlikte, anlatım yolu ile gerçek yaşantıları nakletmek, duyguları doyurmak ve bunları aile-çevre-okul'daki yapıp etmelerle, âdetlere bağlanması gerekir. Bundan sonrası "*hidayet*" tir.

Özellikle küçük sınıflarda öğretmenin davranışı daha da önemlidir. O bir nevi öğrenciye "*hayatî yardım*" da bulunabilir. Din dersi öğretmeni Milli Eğitim'in ilgili kuruluşları, Diyanet ve İlahiyat Fakülteleri ile sürekli ilişki içinde olmalı, mesleği ile ilgili en son

³⁰⁶ Bilgin, *EBDE*, s. 117, *TDELDD*, s. 126-127.

³⁰⁷ Beyza Bilgin, *EBDE*, s. 117.

³⁰⁸ Bilgin, *EBDE*, s. 118-119, *TDELDD*, s. 127-128.

gelişme ve çalışmaları takip etmelidir. Öğretmenler arasındaki yerini doldurmalı, ders dışı faaliyetlerde yer almalıdır.³⁰⁹

Bilgin'e göre din dersi öğretmeni kabul etse de, etmese de, aynı zamanda bir din adamı olarak değerlendirilmektedir. Ondan beklenen nötr'lük değil, açıkca vaziyet alması, bunun inancına uyması ve davranışlarında görülmesidir. Bu durumda öğretmenler de, öğrenciler de onu inanılmaya değer ve samimi olarak kabul edeceklerdir. Öğrencilere örnek olma konusunda da din dersi öğretmenin böyle bir tavır takınması gereklidir. O hayattan kopmamış, sürekli araştırmacı ve hayat boyu öğrenimi benimsemiş biri olmak durumundadır.³¹⁰

Din dersi öğretmenin din öğretiminin yöntemi hakkında edindiği bütün bilgi ve uygulamalar yine de onun için birer teoridirler. Öğretmenin karşısına düşündüğünden çok daha farklı durumlar çıkabilir. Böyle durumlarda o, kararı kendisi verebilecek, çözüm üretebilecek yeteneğe ve donanıma sahip olmalıdır. Bu da ancak sürekli kendini yenilemekle mümkündür.³¹¹ Hoca'ya göre din dersi öğretmeni olmak ve bunda başarılı olmak güçtür. Güçlük sadece konunun fiziküstü olmasından değil, pratikten gelen problemlerden de kaynaklanmaktadır. Amaç'ta birleşmenin güçlüğü ve ders öğretmenlerinin halen varlık-yokluk mücadelesinden kurtulamamış olmaları, bunların başında gelmektedir.³¹² Prof. Bilgin'in bu konuda yaptığı anket sonuçlarına göre³¹³ din dersinin amacı büyük ölçüde gerçekleşmemekte, buna karşılık öğrencilerin din dersine ilgileri ve bu dersteki başarıları iyi derecededir.³¹⁴

³⁰⁹ Beyza Bilgin, *EBDE*, s. 118-119, *TDELDD*, s. 127-128.

³¹⁰ Bilgin, *TDELDD*, s. 128.

³¹¹ Beyza Bilgin, Mualla Selçuk, *Din Öğretimi*, s. 93.

³¹² Bkz.: Beyza Bilgin, "Din Dersi Öğretmenliği ve Güçlükleri", *Din Öğretimi Dergisi*, S. 5, ss. 78-81.

³¹³ Bkz.: Bilgin, *TDELDD*, ss. 80-94.

³¹⁴ Bkz.: Bilgin, *TDELDD*, s. 84-85, (Tablo-18-20)

Acaba amacın gerçekleşmemesinin sebebi nedir? Ders saati mi yetersizdir? Dersin programdaki yeri mi yetersizdir? Tabii ki bunlar önemli sebeplerdir, fakat asıl önemli olan husus şudur: Din dersi ankete katılan okulların %30 unda %100 oranında okunmaktadır. Buralarda ders program içindedir ve sadece saat azlığı sözkonusudur. Buna mukabil amacın gerçekleşme oranı %30 a ulaşamamış durumda ve %7.86 larda kalmaktadır. Bu rakamlar gösteriyor ki ortada ciddi bir problem vardır ve bu problem üzerinde düşünmemiz gerekmektedir.³¹⁵

Bilgin, böyle bir probleme şu iki hususun sebep olduğunu söylüyor:

1- Din bilgisi konusunda amaç birliği yoktur. Devletin belirlediği amaç ile³¹⁶ öğretmenin ve öğrencinin, hatta velilerin amaçları başka başkadır. Devlet kendi ilkelerinin korunmasında din dersinin de katkıda bulunmasını bekler. Öğretmen ise kişisel din anlayışına, ideolojisine göre, belirlenen hedefi beğenmez. Bu şartlarda din dersi öğretmenliği olmaz der. Veliler de, hiç olmazsa öldükten sonra oğlunun veya kızının arkasından bir Yasin okuyacak duruma gelmesini okuldan ve din dersinden beklerler. Öğrenciler Devlet-Öğretmen-Veli üçlüsünün istekleri arasında bocalarlar. Amaçlarda yaklaşmak, bunları vicdanlara ulaştırmak ve konuların seviyesini gençlerin seviyesine çıkarmak çözüm yoludur.³¹⁷

2- Memleketimizde halen din bilgisi dersinin varlığının yokluğunun sözkonusu olmasıdır. Aydın kesim din dersine şüphe ile bakmaktadır. Açıklıkla ve samimiyetle konuşmak çözüm yoludur. Din çok güçlü bir duygudur. Kullanışa göre yapıcı da olabilir, yıkıcı da olabilir. Dinin yapıcı yorumlarına işlerlik kazandırarak, onu ehliyetsiz

³¹⁵ Bilgin, A.g.m., *Din Öğretimi Dergisi*, S. 5, ss. 78-81.

³¹⁶ Bkz.: Beyza Bilgin-Mualla Selçuk, *Din Öğretimi*, ss. 65-71.

³¹⁷ Beyza Bilgin, "*Din Dersi Öğretmenliği ve Güçlükleri*", *Din Öğretimi Dergisi*, S. 5, s. 78-81.

kişilerin ellerine bırakmayarak yıkıcı, yozlaşmış, saptırılmış şeklinin zararlarından korunabiliriz.³¹⁸

Bilgin'e göre, din dersinin başarıya ulaşmasında öğretmenin bilgi ve metod bakımından yeterli oluşundan başka, öğrencilerle olan münasebeti de önemlidir. Tecrübeli ve iyi bir öğretmen problemleri çok erken farkedebilmeli, uyanık olmalı ve birçok zorluğu küçükken halledebilmelidir. Konu din dersi öğretmenliği olunca bu daha da önem kazanmaktadır.³¹⁹ Din dersi öğretmenlerinin problemleri daha çok şu konularda yoğunlaşmaktadır.

Otoriter din dersi öğretmeni sayısı azalmıştır, ancak onlar kendine güvenemez hale gelmişlerdir. Öğrenciler de din dersi öğretmenine güvenmemektedir. Din dersi öğretmeni iyi niyetli olmasına rağmen pedagojik ve didaktik yetenek bakımından diğer öğretmenlerden geridedir, disiplini sağlamakta problemi vardır.³²⁰

Prof. Bilgin din dersi öğretmenleri ile ilgili şu sonuca varmaktadır; Din dersi öğretmenleri modernleşmeyi istemektedirler ama modernleşememektedirler. Çoğu kez bir konuşmayı sürdürebilecek yeterlilik gösterememektedirler. Derslerde onlar için "can sıkıcı", "uyutucu", "aynı şeyleri tekrar eden" gibi ifadeler kullanılmaktadır.³²¹ Öğrenciler din dersi öğretmeninde şu özellikleri görmek istediklerini belirtmişlerdir: Mesleğinin adamı olmak, uzman ve bilimce yeterli olmalı, dersine iyi hazırlanmalı, sorulara açık olmalı, fikrini açıkça söylemeli, dinlemeyi bilmeli, kendini kabul ettirmelidir.³²²

Son yıllarda İlahiyat Fakültelerinde pedagojik formasyon dersleri programda ağırlıklı olarak yer almıştır. Buralardan gerekli

---

³¹⁸ Bilgin, A.g.m., s. 78-81.

³¹⁹ Bilgin, TDELDD, s. 126.

³²⁰ Bilgin, EBDE, s. 113.

³²¹ Bilgin, EBDE, s. 113.

³²² Bilgin, EBDE, s. 113-114, "Liselerde Din Bilgisi Eğitiminin Bugünkü Durumu", 50. Yıl, Ankara 1973, s. 281.

bilgileri alarak mezun olan yeni din dersi öğretmenleri artık istenilen düzeye yakın nitelikte başarılar göstermekte, branşını başarı ile temsil etmektedirler.

Bilgin'e göre dinin öğretilmesinde öğretmenler, sadece didaktik olarak anlatmak yerine, öğrencilerin kişisel tecrübelerinden hareketle, bunları dinin gelenekleri ile karşılaştırıp, bilinçli bir şekilde, ortak Tarihî-İslâmî ilişki içine oturtmak zorundadırlar. Bunun için sadece metod ve muhtevanın aktarılması yeterli değildir. Öğretmenlerin programların uygulanışında güçlüklerle karşılaşmaları, genelde onların Kur'ân'ın muhtevasını bir bütün olarak değerlendirememelerinden kaynaklanmaktadır.³²³

12- Branşların Birleştirilmesi ve Din Dersi:

Günümüz problemleri birbirine kapalı ayrı ayrı bilim dallarının çalışması ile çözülemez hale gelmiştir. Bilim dalları arasında işbirliği kaçınılmazdır. Branşları birleştirecek ders, ayrı branşları ortadan kaldırmayacak, onları tamamlayacaktır. Böyle bir çalışmaya din dersi de katılacak, bu katılım onun öğretim amaçlarına diğer branşlarınkinden daha yakın olacaktır.

Bu durumda din dersi, diğer derslerin meşgul olduğu farklı alanların sonuçlarını, İslâm'ın dünya görüşü açısından değerlendirme imkanına kavuşacaktır. Bilimsel çalışmaların sonuçlarının İslâmî açıdan değerlendirilmesi, hem müsbet bilimler ile din bilimleri arasındaki köprünün kurulmasına, hem de böyle bir köprünün kurulmasına ihtiyaç duyan Türk halkı ile aydınların birbirlerine yaklaşmasına katkı sağlayacaktır.³²⁴

³²³ Bilgin, *EBDE*, s. 7-8.

³²⁴ Bkz.: Beyza Bilgin, *EBDE*, s. 109, *TDELDD*, s. 123.

Branşların birleştirilmesi konusunda iki model öne sürülmektedir:

1- Derslerin birinin yönetimde hareket edilerek, diğer derslerin alanlarına taşan ortak bir konu üzerinde çalışmak.

2- Ayrı ayrı derslerin yetkisini aşan bir konudan hareketle, branşların hepsini birlikte çalıştırmak.³²⁵

Bilgin'e göre din dersi her iki uygulamaya da rahatlıkla katılabilir. Birinci uygulamada derslerden biri olan din dersine de sıra gelecek ve o da yönetimi üstlenecektir. İkinci uygulamaya da kavrayıcı fikirler bakımından zengin olan din dersi rahatlıkla katılabilir. Konuları belli olan derslerle, konuları aşan ortak problemi olan dersler birbirlerine bu şekilde yardımcı olurlar.³²⁶ Din dersi yeni uygulamalara yetenekli öğretmenler olduğu müddetçe katılabilir ve katkıda bulunabilir.

C- DİN EĞİTİMİ ve ÖĞRETİMİ İLE İLGİLİ DİĞER KONULAR:

1- Din Öğretiminde Yeni Yönelişler:

Din dersinin okuldaki yeri ve verilmiş biçimi sadece ülkemizde değil, diğer birçok lâik Avrupa ülkesinde de problem olmuştur. Birçok lâik Avrupa ülkesinde mezhep ayrılıkları tanınmakta, herkes kendi mezhebine uygun kilise okullarına çocuğunu göstermektedir. Devlete ait okullarda da din dersi seçmeli ve mezheplere bağlıdır. Öğrenciler mezheplerine göre ayrı sınıflarda ders yapmaktadırlar. Fakat bu uygulamanın da giderek farklılıkları artırdığı ve mezheplerin din haline geliş sürecini başlattığı sonucunu doğurması, din eğitimcilerini yeni arayışlara yöneltmiştir.

³²⁵ Bilgin, *EBDE*, s. 109.

³²⁶ Bilgin, *EBDE*, s. 109-110.

Avrupa'da din dersinin sadece tanıtıcı olarak verilmesi, bu dersi, yerini doldurmaksızın kaldırma, kilisenin okuldan uzaklaştırılması gibi görüşler ortaya atılmış, fakat bunların hepsi de tenkit edilerek, uygulamadan doğacak problemler dile getirilmiştir.³²⁷

Bu sebeple Bilgin, din öğretimi konusunda Almanya ve İngiltere örneklerinden bahsetmekte ve bu uygulamaları değerlendirmektedir. Almanya Örneği: Almanya'da birleştirici ve çoğulcu olmak üzere iki model öne sürülmüştür. Birleştirici modeli mezhepsiz veya mezheplerüstü din dersi olarak yorumlayanlar olmuş, mezhepsiz din dersini savunanlar, devlet okullarında tarafsız bir din dersi, yani dinin özü, ayrılık olmayan ilkeleri okutulmalı, ayrıntılara girilmemelidir demektedirler. Mezheplerüstü olarak değerlendirenler ise, her mezhepten öğrencilerin birarada bulunduğu derste, mezheplerarası farklar silinmemeli, görmezlikten gelinmeyerek, mezhepler tanıtılarak ve incelenerek birbirlerine yaklaştırılmalı, onların dini anlayış farkından doğduğu belirtilmelidir.³²⁸

Çoğulcu modele göre ise din dersi toplumun bir aynası olmalı ve her mezhebi, her dini, dünya görüşünü, ahlâk anlayışını öğretim konusu yapmalıdır. Özellikle yurtdışında yoğun olarak bulunan Müslüman-Türk işçileri ve bunların okuldaki çocukları düşünülünce bu konu önem kazanmaktadır. Artık bir "yabancılar eğitimi" problemi de sözkonusudur. Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinde bu konu din eğitimcileri tarafından derinliğine araştırılmakta ve çözüm yolları aranmaktadır.³²⁹

³²⁷ Bkz.: Bilgin, *TDELDD*, ss. 50-53.

³²⁸ Bkz.: Bilgin, *EBDE*, s. 103, *TDELDD*, s. 121-122.

³²⁹ Beyza Bilgin, *EBDE*, s. 104, Ayrıca Bkz.: Rotraud Wielandt, "Federal Almanya'da İslâmî Din Dersinin Çerçeve Koşulları", Johannes Lahnemann, "Almanya'daki Müslüman Çocukları İçin Din Eğitiminin, Öğrenim Amaçları ve Metodları", Klaus Gebauer, "Müslüman Öğrencilerin Alman Okullarındaki Dini Eğitimi", Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri (8-10 Nisan 1988), Ankara 1991, ss. 36-105.

İngilteredeki değişik bir uygulama da şöyledir: Bu ülkede ilkokullar genelde Anglikan kilisesine bağlıdır ve din öğretimi de Anglikan özelliği taşır. Fakat devlet okullarında din öğretimi, kilise veya mezhep savunması yapamaz. Nötr bir Hristiyanlık eğitimi verilmek ve diğer dinler de tanıtılmak mecburiyetindedir. Ayrıca okullar farklı uygulamaları denemekte serbesttirler. Bu durum da problemin çözümüne yetmemiştir. Mezheplere bağlı okullarda da artık farklı kültürlere bağlı öğrenciler öğrenim görmektedirler. Acaba bu öğrencilere de “Anglikan” özelliği verilmeli midir? sorusu henüz cevap bulmamıştır. Aslında problemin temelinde, din öğretimi mutlaka dini bir damga taşımaları mıdır? tartışması vardır ve bu soru halen İngiltere gündemindedir. Son yirmi yıldır İngiltere’de din dersinde yeni bir şekil denenmektedir: Fenomenolojik Din Dersi.³³⁰ Fenomenolojik, yani mezheplere bağlı olmayan din dersinde, bütün öğrenciler aynı derse alınıyor ve dinlerin hepsi ayrıntılı olarak bu derste öğretim konusu yapılıyor. Her öğrenci kendi dininin işlenmesine katkıda bulunuyor. Din sırf bilgi olarak, antidogmatik ve tarihteki bir olay şeklinde değil, duygu dünyasına da girilerek öğretiliyor.³³¹

Fenomenolojik din dersi uygulaması da henüz gelişmesini tamamlamış değildir. Bu çeşit bir derste öğrenciler başlangıçta birbirlerini eleştirisiz dinliyor, dinini öğreniyor, bu esnada karşılıklı olarak kültürler de tanınmış oluyor. İleri sınıflarda ise karşılaştırma ve eleştiri ile derinlemesine öğrenim sözkonusu. Bu şekilde her öğrenci öncelikle kendi dinini iyi öğrenmiş oluyor ve mukayese imkânına kavuşuyor. Karşılıklı içe kapanmalar ve peşin hükümler ortadan kalkıyor. Halbuki mezhebe bağlı bir din dersinde bu imkânları bulmak mümkün değildir.³³²

³³⁰ Bu uygulama için Bkz.: John Shepherd, “İslam ve Din Eğitimi (Mezhebe Dayalı Olmayan Yaklaşım)”, Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri (8-10 Nisan 1988), Ankara 1991, ss. 370-389.

³³¹ Bilgin, *EBDE*, s. 107, 108, Ayrıca Bkz.: John Shepherd, “İslam ve Din Eğitimi (Mezhebe dayalı olmayan yaklaşım)”, Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri (8-10 Nisan 1988), Ankara 1991, ss. 370-389.

³³² Bilgin, *EBDE*, s. 108.

Bilgin'e göre Fenomenolojik açıdan, veli, öğretmen ve öğrenciler desteklenmeli ve istekleri karşılanmalıdır. Eğer İngiltere'de müslüman öğrenciler için ayrı okul şartı yoksa, karşılıklı anlayış ve saygı içerisinde yapılacak ortak din dersinin değeri çok büyüktür ve onun mahzurları katlanılmaya değerdir. Mahzur her din için aynıdır. Farklı kültürlerden insanların birarada yaşamaları ve bunun sonuçları açısından, fenomenolojik din dersinin başarısı çok önemlidir.³³³

Mezheplere göre din dersi de, mezhepsiz din dersi de bugünün şartlarına uygun değildir. Türkiye'de mezhep ayrılıklarının çok derin ve uzlaşmaz görüşlere dayanmamasının birleştirici model'e benzeyen uygulamada büyük problemler çıkarmadığını söyleyen Bilgin, artık dünyada branşları birleştirmenin giderek önem kazandığını ve Türkiye'nin din eğitimi konusunda Batı'dan yararlanmak durumunda olduğunu belirtmektedir.³³⁴ Bilgin'e göre İslâm dininin bütünlüğü ve Türkiye'nin eğitim politikası açısından okullarda mezheplerüstü öğretim yapılmalıdır. Evrensel bir din olan İslâm'da bütün insanların iman'da birleşmeleri sözkonusudur. Mezhep farklılığını din birliğinden üstün tutmak İslâm'ın ruhuna aykırıdır. İlk ve Ortaöğretimde İslâm dininin bütünlüğü sağlam biçimde verildikten sonra, yüksek öğretimde veya ailede ayrıntılara girilebilir.³³⁵

2- Eğitim-Öğretim ve İnanç:

İnanç ve eğitim birbiriyle sıkı bir ilişki içindedir. İnançlardaki farklılıklar, davranışlarda değişiklik meydana getirebildiği gibi, eğitim uygulamalarında da değişiklikler meydana getirebilmektedir. Eğitim her aşamada (hedef, hareket noktası, yürütme) inançlardan etkilenir. Ama bu, her zaman inançların eğitimi ayrı yön ve biçimlere götüreceği

³³³ Bilgin, *EBDE*, s. 109.

³³⁴ Bilgin, *TDELDD*, s. 55, 122.

³³⁵ Bilgin, *EBDE*, s. 102, *TDELDD*, s. 123, Ayrıca Bkz.: Beyza Bilgin, "Münih'te Türkiye'de İslâm Semineri", *Din Öğretimi Dergisi*, S. 33, ss. 16-22, "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Özel Öğretim Yöntemleri Üzerine", *Din Öğretimi Dergisi*, S. 30, s. 79.

anlamına gelmez. Eğitim sistemleri arasında her yerde, her zaman benzerlikler vardır. İnsan her yerde insandır ve etkilenmesi de benzer özellikler gösterir. Fakat müslüman bir çevre ile müslüman olmayan veya ideolojik olan bir çevrede eğitim, ayırdedilebilir özellikler gösterebilir. *“İnancın eğitici davranışı etkilemesi ve değişikliğe yol açması tabii bir olaydır”*.³³⁶

Dini inanmanın kendiliğinden bir terbiye yolu belirlediğini söyleyen Bilgin, her şeyi yaratan tek bir Allah inancının, bütün insanların aynı öz'den yaratılmasının, ölüm ve sonrasındaki hayatın devam edeceği ve o hayattaki değerlendirmenin bu hayattaki amellere, hemcinsleri ve diğer yaratıklarla olan ilişkilere bağlı olacağı gibi ilkelerin, birlik-beraberlik, cemaat-kardeşlik temelini oluşturacağını belirtir.³³⁷

İnanma neticesinde bilinçli veya bilinçsiz bir terbiye ve sosyalleşme oluşmaktadır. İman-terbiye ve eğitim-öğretim arasındaki bu tabii ilişki din eğitimi açısından şu iki soruyu gündeme getirmektedir:

1- İman, eğitim-öğretimi nasıl etkiler?

2- Eğitim-öğretim imanın oluşmasını nasıl etkiler?

İman planlı bir öğretimin sonucu olamayacağı gibi, dini bilgilerin verilmesi ve uygulamaların yaptırılması neticesinde de oluşmaz. Ama pratikte, bunların içiçe olduğu görülür. Eğitim-öğretim imanı etkiler. İman da eğitim-öğretimi etkiler. Burada asıl araştırılması gereken eğitim-öğretimin imana vâdîrîmadaki katkısı ve bu konuda planlanabilenle planlanamayanın ne olduğudur.³³⁸

³³⁶ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 35.

³³⁷ Bilgin, A.g.e., s. 35.

³³⁸ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 36.

Bilgin'e göre din eğitimi ve öğretiminde de planlı ve kasıtlı etkiler geçerlidir. Kişi ailesinde, çevrede, cemaat içerisinde bulunduğu davranış örneklerini benimsemekte ve bunların etkisi uzun süre devam etmektedir. Böyle bir temel olmadan, sadece zihin bilgisi ile dini terbiye gerçekleştirilemez. İşte bu eğitim-öğretim, yaşama ve benimseme üzerinde yapılacak araştırmalar ve bunlara dayanan teori ve uygulamalar, eğitim-öğretimin dini yönden etkinlik derecesini belirleyecektir.

Eğitimin, inanmadan bağımsız olup olamayacağı felsefeci ve eğitimciler tarafından tartışılmıştır. Bunlardan bir kısmına göre, iman bir irade ve seçme işidir. Bu açıdan çocukluk döneminde din terbiyesi gereksizdir, aksi çocuğu zorlama olacaktır. Din eğitimi bülüğ çağından sonraya bırakılmalıdır. Diğer bir grup ise, eğitim, çocuğun gelişme çağlarına uygun bir öğretim ile onun bütün kabiliyetlerini geliştirmek durumundadır. Bu nedenle çocuk belli bir çağda, din duygusunun uyandığı belirtisi gösteriyorsa, bu duygu zamanında işlenmelidir. Aksi halde körelip, kaybolabilirler.³³⁹

Ayrılık eğitim teorilerinin değişik hayat görüşlerinden kaynaklanmasından doğmaktadır. Teori ve teorilerden kaynaklanan görüşlerin karşılaştırmalı olarak ele alanmısının hem genel eğitim hem de din eğitimi açısından bir sorumluluk olduğu unutulmamalıdır. Pelgamberimiz bu konuda "*Çocuklar fitrat üzere doğarlar, sonra anne-babaları onları kendi dinleri üzere yetiştirirler*".³⁴⁰ diyerek, çocukların din duygusu ve inanmaya müsait olarak doğduklarını, bu inanmanın yönlendirilmesini ise anne-babanın kendi inançlarına göre yapacaklarını belirtmiştir. Çocuk ve çocuğun antropolojisi üzerine yapılan araştırmalar göstermiştir ki, onlar 3-4 yaşlarında dinden gelen cevaplarla karşılanabilecek sorular sorabilmektedirler. Bu sorular

---

³³⁹ Bilgin, A.g.e., s. 36.37.

³⁴⁰ Müslim, Kader 25, İman 264.

ciddiye alınıp, cevaplanırsa çocuğun din duygusu gelişmekte, aksi olursa din duygusu k rleşmekte veya yanlış cevaplarla yozlaşabilmektedir.³⁴¹

3- Din Eğitiminin Sınırı:

Din eğitimi'nin inanaç konusunda herşeyi halledebileceği gibi bir fikre kapılmak yanlıştır. Din eğitimi kişiye ancak inanmanın sınırına kadar getirebilir. Onu imana en yakın noktaya kadar yaklaştırır, ama imanını garanti edemez.  nk  iman Allah-insan arasında sırlı bir ilişkidir.  nemli olan imana yaklaştırma veya vardırmada zorlamanın olmaması, körükörüne taklit ve hür düşüncenin önüne geçilmemesi gibi uygulamaların bulunmamasıdır. Aksi halde gelişmiş bir inanaç hayatından ve gruplar arası iletişimden bahsedilemez.³⁴² Zaten din eğitimi almak için inanaçlı olmakda gerekmemektedir.

4- İbadet Eğitimi ve  ğretimi:

Din eğitiminin görevlerinden biri de ibadeti öğretme ve yönetmedir. Cemaatle ibadetin, eğitim- ğretim açısından önemi büyüktür. Dini konuda konuşma kabiliyeti, kendi kendine dua edebilir hale gelme, öncelikle çevredeki bu tür konuşmaları ve duaları dinleyip tekrarlayarak öğrenilmeye başlar.

Temrinlerin çok uzun tutulması ibadet terbiyesi açısından olumsuzluklar doğurabilir ve çocuğu usandırabilir. Din duygusu için bu tür uygulamalar bir tehlikedir. Zira, din ocuk için sevimsizleşebilir. Çocukluğunda bu tür bıkkınlık geçirmiş olarak yetişen birisi, dini yapıp etme ve ibadetleri küçümseyebilir.³⁴³

³⁴¹ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 37.

³⁴² Bilgin, A.g.e., s. 38.

³⁴³ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 38.

Çocuklar mümkün olduğu kadar erken yaşta, en basit kelime ve cümlelerle başlayarak, içlerinden geldiği gibi dua etmeyi öğrenmelidirler. Bazı ezberlenen dualar ve kalıplaşmış sözler, ilâhiler, cemaatin oluşmasında, duyguların tatmininde önemli yere sahiptirler. Bu nedenle serbest ve ezbere yapılan dua biçimleri birbirlerini tamamlamalıdır.³⁴⁴

Kendi kendine dua etmeyi ve Allah ile ilişki kurmayı öğrenememiş bir kişinin bağımsızlığından söz edilemez. Günümüzde, hiç bir şekilde ibadet eğitimi görmemiş kişilerin arasında, hurafelere başvurma daha yoğun olarak göze çarpmaktadır. Çocuklarda bu alana ilgi belirlediği çağdan itibaren, akıllarının erdiği kadarı ile dini konular üzerinde konuşabilmeyi teşvik, dua etmeyi özendirme, olgun bir ibadet hayatına hazırlık için gereklidir.³⁴⁵

Bilgin'e göre isteğe bağlı olsun olmasın hiçbir hareket başıboşluğa terkedilemez. İnsan davranışlarının kontrol edilmesi ve yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu kontrol terbiye ile, terbiye ise bilgi ve eksersizle mümkün olur. İbadetler bu açıdan büyük önem taşırlar.³⁴⁶ İbadet kelimesi günlük dilde dar anlamda kullanılmaktadır. Aslında faaliyetlerin hepsi için kullanılmalıdır. İnsan hangi amaçla çalışırsa çalışsın, kulluğun gereğini yerine getirmektedir. O zaman kulluk ibadete, hizmetler amele dönüşmektedir. İşler, hareketler iyi niyetli yapılırsa, sevgi ile yapılırsa ibadet değerine yükselirler.³⁴⁷

Bu durum öğrencilere çeşitli örneklerle anlatılabilir. İbadetler insan-Tanrı ilişkisini canlı tutarak, davranışların kontrolünü, Tanrı ve insan sevgisini ve herşeyi sevmeyi esas alır. İbadetlerin insanların birbirlerini tanıma ve yardımlaşmalarına yardımcı bir etkisi de vardır.

---

³⁴⁴ Bilgin, A.g.e., s. 38.

³⁴⁵ Bilgin, A.g.e., s. 39.

³⁴⁶ Bilgin, Selçuk, *Din Öğretimi*, s. 94.

³⁴⁷ A.g.e., s. 95.

Cuma namazı gibi. Oruç, zekat, hac gibi ibadetlerde de bu etkiyi örnek mümkündür.

Öğrenciler toplu ibadetlere katılmak ve onları izlemek üzere görevlendirilmelidirler. Yaşadıkları tecrübeleri anlatıp üzerinde konuşabilirler. İbadetlerin her zaman olumlu davranış geliştiremeyeceği de unutulmamalıdır. Kur'ân'ı Kerim'de bu tür insanlar kınanmıştır.³⁴⁸

Müslümanım demenin gerçek ve ahlâk'lı bir kul olmaya yetmeyeceği, ibadetlerdeki yüksek amaçların kavranması gerektiği anlatılmalıdır. Öğrencilerin bu konuda getirecekleri örneklerden ve tecrübelerinden yararlanılabilir. İbadetleri yapanların olduğu gibi, yapmayanların da bulunabileceği, bunun Allah ile kul arasında özel bir konu olduğu, yapmayanların zorlanmayacağı, yapanlara da saygı gösterilmesi gerektiği anlatılmalıdır.³⁴⁹

Bilgin ibadetlerin terbiye edici bir etkisinde olduğunu belirterek, onların (Namaz, Oruç, temizlik, Abdest, hac, zekat) öğretimi ile ilgili çeşitli esaslar ve metodlar belirlemiştir.³⁵⁰ Bu ibadetlerin öğretilmesi esnasında dikkat edilmesi gereken inceliklere dikkat çekmiştir.

5- Din Eğitiminde Kaçınılması Gereken Olumsuzluklar:

Din öğretiminde olumsuzlukların da olabileceğini ve bunlardan kaçınılması gerektiğini söyleyerek, bu olumsuzlukların neler olabileceğini şöyle sıralamaktadır:

a- Düşünmeyi engelleme: Çocuklarda eleştirci düşüncenin geliştiği bir çağda "günaha girersin" gibi telkinlerle, onların

³⁴⁸ Bkz.: Maûn 107/4-6, Bakara 2/263-267.

³⁴⁹ Bilgin, Selçuk, A.g.e., s. 96, 97.

³⁵⁰ Bilgin, Selçuk, A.g.e., s. 98-102.

düşünmesini engellemek, dinin iyice tanınmadan reddine yol açacağı gibi, dini düşüncelerde çocukça kalmaya da yolacabilir.

b- Çok tekrar: Küçük çocuklar için ilgi alanlarının dışında anlamadıkları bir dille ezber ve tekrara dayalı bir öğretim bıkkınlık verebilir.

c- Kalıp bilgiler: Otoritelerce verilen kalıp bilgiler, gençlerin kendilerine yön verecek düşünceleri kendilerinin bulmasını engelleyebilir. Bu durumda dini uyanışın değerlendirilememesi, geniş anlayış, fikri zenginlik, rahat bir imana kavuşma gibi durumlar ortaya çıkar.

d- Din dili: Dini bilgilerin küçük yaşlarda çocuklara bir çarpım tablosu gibi ezberlettirilmesi kelime zenginliği sağlayabilir. Fakat bunda ısrar edilirse, kelimelerin doğru anlaşılması ve yanlış değerlendirilmesi tehlikesi ortaya çıkar. Anlaşabileceğimiz bir din dili de gelişmemiş olur.

e- İhtiyaçları karşılamama: Çocuk ve gençin fiziksel duygusal, zihinsel ihtiyaçlarına yabancı gelen telkinler eğitimin amacına ters düşer. İhtiyaçları doyurmayan bir din eğitimi ise, hem boşa bir çaba olur hem de, çocuğun ruhsal gelişimini geciktirebilir. Muhteva seçimi üzerinde yeniden düşünülmesi gerekmektedir. Zaman azlığı veya anlayış eksikliği yüzünden verilemeyen veya ihmal edilen veya özet olarak verilen bir çok konu, artık verilebilir olmuştur. Aksine üzerinde çok durulan ve derinlemesine işlenen konularda önemini kaybetmiş olabilir. Mahalli konuların araştırılması ve değişmelerin dikkate alınması gereklidir.³⁵¹

f- Kültürü sınırlama: Din öğretimi büyük ölçüde ilk medeniyetlerin kültürü ile sınırlıdır. İçinde yaşanan kültürle, bu ilk

---

³⁵¹ Bkz: Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 140.

medeniyetlerin kültürü karşılaştırılmalıdır. Böyle bir karşılaştırma yapılmadığında bazı çocuklar Kur'ân'ı çağdışı bulurken bazıları hep o özelliğin devam etmesi gerektiğini savunabilirler.

g- Metod: Din öğretiminde en önemli güçlük metod alanındaki güçlüktür. Bugün için önem kazanan yeni konular yorumlarla nasıl genişletilebilir? Başka alanlarca sahiplenilen bazı konular, kısaltmalara rağmen, nasıl bütün içindeki yerlerini koruyabilirler? Bunların hepsi birlikte genç insana ilgi çekici biçimde duygu ve eğilimleri zedeledikten nasıl verilebilir? sorularına cevap bulunması gerekir.

h- Savunma: Din dersi kendini savunacaktır. Böyle bir savunmaya yer vermesi ihtiyaçtır. Şüphe, genç insanı zor durumda bırakmakta, basın, yayın, kültürel ilişkiler, toplantılar da bu şüpheyi artırmaktadır. Böyle bir ortamda savunmanın direkt olarak değil de, fırsatlardan yararlanarak dolaylı şekilde yapılması gerekir. Öğrencilerin iç güçlerini uyararak hükmü kendisine verdirmek zor ama en emin yoldur.³⁵² Bu problemlerin çoğu sadece din eğitimi için değil genel eğitim için de geçerlidir.

6- Eğitim ve Özgürlük:

Şahsiyetsizliği götüren hertürlü baskıdan kurtulma, kendi başına düşünebilme ve hareket edebilme anlamına gelen özgürlük, eğitimin ve din eğitiminin vazgeçemeyeceği tasarımlardır. Özgürlük kavramının bugünkü kullanımında belirsizlik sözkonusudur. İlerici, muhafazakar ve gelenekçi eğitim sistemlerinin hiçbirini tek başına kabul etmek mümkün değildir. En uygun olanı bütün bunları içine alan çağdaş bir eğitim anlayışıdır.

---

³⁵² Bkz.: Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s. 141.

Prof. Bilgin, özgürlük adına toplumda yaşayan her değerın eleştirilmesinin, dini değerler ve din öğretiminin kişiye zorla kabul ettirildiği, bunun da özgürlüğü kısıtladığı gibi anlayışların yanlış olduğunu, bu tür yanlışların hem milli eğitimin, hem de din eğitiminin hedeflerine zarar verdiğini söyler.³⁵³

Eğitim politikasının belirlediği uzak hedefi benimseyen, onun gereklerini yerine getiren, gelenek-görenek ve adetlerini benimseyen, tarihi ve dini değerlerini tanıyan ve onlara uyararak yaşayan milletin yeni değerler yaratacak duruma gelebileceğini ve mutlu olacağını belirten Bilgin, kendi kendine karar verebilecek duruma gelmemiş kişileri yetiştiren bir eğitim sisteminin dini bakımdan da geçerli olmadığıın (mükellef olma) altını çizerek şöyle bir sonuca varır: *“Çağımıza uygun düşen eğitici davranış, özgürlük hatırına geleneklerden veya geleneklere bağlılık hatırına bilimsel gelişmelerden uzak durmak değil, insana ait olan her iki tezahürü de devamlı gözönünde tutarak, geçmiş ile hâl'i birbirini tamamlayacak biçimde yanyana bulundurmaktır”.*³⁵⁴

7- Eğitimde Sevgi

Prof. Bilgin, eğitimde sevgi konusunu ağırlıklı olarak incelemiş ve bu konuya özel bir önem vermiştir. Bilgin'in Doktora tezi de sevgi üzerinedir.³⁵⁵

İslâm dini çok değişik millet ve ırklar arasında ortak bağ kurmayı başarmış bir dindir. İslâm'dan önceki dinlerde de, sevgi, eşitlik, kardeşlik prensipleri mevcuttur. Fakat bu prensiplerin hiçbirini

³⁵³ Bilgin, A.g.e., s. 34-35.

³⁵⁴ Bilgin, A.g.e., s. 35.

³⁵⁵ Bkz.: Beyza Bilgin, “İslam'da Eğitimin Temeli Olarak Sevgi”, Doktora tezi (Basılmamış), AÜİF, Ankara 1970.

İslâm'daki kadar kendi peygamberi döneminde tutunup yaşanmamış ve benimsenmemiştir.³⁵⁶

Prof. Bilgin'e göre;

Terbiye, hem insanlarda kalıcı değişikliklere neden olan etkiler bütünüdür, hem de bu etkilerin bir sonucudur. Terbiye eğitim ve öğretimden fazla birşeydir. Yani eğitim-öğretim planlı faaliyetlerdir. Terbiye ise bununla birlikte plansız, programsız, kontrolsüz her türlü etkiyi içine alır. Terbiye kontrolü ve değerlendirilmesi zor bir olaydır. Okullardaki öğretim düzenlenebilir, ders kitapları, öğretmenlerin faaliyetleri, bununla ilgili kural ve kaideler değiştirilip geliştirilebilirler. Ama bu sistem ve düzenin dışına çıktığımızda yaşantı ve davranışlarımız daha önem kazanır. Terbiye asıl bu yaşantı içinde ortaya çıkıp kendini belli eder.³⁵⁷

Hayatın bütünlüğü içinde birbirimize bakışımızı ve davranışlarımızı bilgilerimiz kadar inançlarımız da yönlendirir diyen Bilgin, inançlarımızın hayat görüşlerimizi de etkilediğini söyler. İslâm dini de müslümanların hayat görüşünü etkilemiştir. İslâm terbiyesi insanın yaratılışında sahip olduğu duygulara ve kabiliyetlere hitap etmeyi prensip olarak benimsemiştir. Kabiliyetler ise geliştirilmedikleri takdirde kaybolabilirler.³⁵⁸

İslâm dinî insanları sevgi ile birleştirmeye büyük önem vermiştir. Kur'ân'ı Kerim'de insanlar ve inananlar kendi kişisel görüşlerini aşmaya, çevreye duyan, düşünen ve anlayan gözlerle bakmaya çağırılmaktadırlar.

Bilgin, insanların baktıklarını görmelerini, gördükleri üzerinde düşünmelerini, akıllarını kullanmalarını, varoluş sırlarını anlamaya

³⁵⁶ Beyza Bilgin, Mualla Selçuk, *Din Öğretimi-Özel Öğretim Yöntemleri*, 2. Baskı, Ankara 1995, s. 41.

³⁵⁷ Beyza Bilgin, Mualla Selçuk, A.g.e., s. 42.

³⁵⁸ Beyza Bilgin, Mualla Selçuk, A.g.e., s. 42.

çalışmalarını Kur'ân'ı Kerim'in istediğini belirterek,³⁵⁹ Allah'ın varlığını kabul edecek, inanacak, sevecek ve bu sevgiden Peygamber sevgisine, onun öğütlerine uymaya, oradan da insanları sevmeye geçilebileceğini söylemektedir.³⁶⁰

Kur'ân'ı Kerim insanları iç bakışa, yani başgözü ve kalpgözü ile bakışa yöneltmek ister. Her iki bakışın birbirini tamamlamasını öğütler.³⁶¹ Kısaca varolan herşey insana emanet edilmiş, insan da yine insana emanet edilmiştir.³⁶²

Kur'ân'da iman sevgiye bağlanmıştır. Allah isminden sonra Kur'ân'da en çok anılan isimleri koruma, esirgeme ve sevgiyi ifade eden Rab, Rahman, Rahîm ve Vedûd (çok seven) dur. Yine karşılıklı sevgiyi ifade eden muhabbet kelimesi Kur'ân'da kırktan fazla yerde zikredilmiştir. Gerek Kur'ân'da, gerekse hadislerde sevgi ile iman çoğu kez birlikte zikredilmiştir. Allaha inanan, onu sevecek ve bu sevgi ile herkesi, her şeyi sevecektir.³⁶³ Bu konudaki iki hadis şöyledir:

"Nefsim elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, siz iman etmedikçe cennete giremezsiniz; birbirinizi sevmedikçe de olgun mü'min olamazsınız".³⁶⁴

"Hiç kimse, kendisi için arzu ettiğini başkası için de arzu etmedikçe iman etmiş olmaz."³⁶⁵

İlk inen ayetlerde Allah kelimesinden önce "Rab" kelimesinin kullanılması ve "Kalem", "okuma" gibi tabirlerin kullanılması ayrı bir

³⁵⁹ Bu konudaki Ayetler İçin Bkz.: Ankebut 29/20, Gaşiye 88/17-20, Rahman 55/6-13.

³⁶⁰ Beyza Bilgin, Mualla Selçuk, *Din Öğretimi-Özel Öğretim Yöntemleri*, 2. Baskı, Ankara 1995, s. 43.

³⁶¹ Bilgin, Selçuk, A.g.e., s. 44, Ayrıca Bkz.: En'am 6/103-104, Yusuf 12/105. Rum 30/7.

³⁶² Bilgin, Selçuk, A.g.e.e, s. 44.

³⁶³ Bilgin, Selçuk, A.g.e.e, s. 45.

³⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, II/391, İbn-i Mâce, Edeb II/1217.

³⁶⁵ Buhari, İman 1/9.

önem ve anlam taşımaktadır.³⁶⁶ Kur'ân'ı Kerim'de ve hadislerde iyilikte bulunmak için herhangi bir şart aranmaması gerektiği belirtilir.³⁶⁷ Fenalık karşısında davranışlar kontrol edilecek,³⁶⁸ ihtiyaç halinde mü'min-kafir ayırımı da yapılmayacaktır.³⁶⁹ Allah'ı seven onun kullarını da sevecektir.³⁷⁰ Allah, doyurulan açın, giydirilen yetimin ve ziyaret edilen hastanın yanındadır.³⁷¹ Kur'ân'da Peygambere ve mü'minlere tavsiye edilen davranış biçiminin temelinde sevgi vardır.³⁷²

Hoca'ya göre sevgi insanların doğuştan sahip olduğu bir duygudur. Fakat onun davranışa dönüşmesi ve kontrol edilmesi eğitimle mümkündür. Eğitim hem sevgi ile yapılacak, hem de sevgiyi öğretecektir.³⁷³ İnsan bunun için sürekli çaba içinde olacaktır. Bu çaba Kur'ân'da "*Cihad*" olarak adlandırılmış ve inananlar buna davet edilmiştir.³⁷⁴ Cihadın en büyüğü de nefis terbiyesi olarak belirtilmiştir.³⁷⁵

Prof. Bilgin, sevgi eğitiminde Terbiye-Korku ilişkisinin olduğunu söyler. Allah korkusunun, sevgisinden önce geldiğini söyleyenler vardır. Fakat bu korku sevgiden ve bilgi'den sonra oluşan bir korku olmalıdır. Sevgi duygusunda olduğu gibi korku duygusu da ilkel seviyede bırakılmamalı, geliştirilmelidir. Kur'ân'ın bahsettiği korku bu tür bir korku'dur. Çünkü inanan ve seven insan korkar. Bu kişi sevgi ve korku arası bir titizlikle Allah'a teslim olur.³⁷⁶

Bu aşkamlardan sonra Prof. Bilgin şöyle bir sonuca varmaktadır: Ne acıdır ki günümüzde sevgi kavramı değer kaybına

³⁶⁶ Bkz.: Alak sûresi'nin ilk ayetleri. 96/1-5.

³⁶⁷ İnsan 76/8-9, Al-i İmran 3/134.

³⁶⁸ Fussilet 41/34-35.

³⁶⁹ Tevbe 8/6.

³⁷⁰ Buhari I/32.

³⁷¹ Edebül Müfred I/52b.

³⁷² Al-i İmran 3/159, Şûra 42/15.

³⁷³ Beyza Bilgin, Mualla Selçuk, *Din Öğretimi*, Ankara 1995, s. 46.

³⁷⁴ Bkz.: Tevbe 9/73, Hac 22/78.

³⁷⁵ Beled 90/8-17.

³⁷⁶ Bkz.: Tevbe 9/13, Fatır 35/28, Nahl 16/49-50.

uğramıştır. Günümüz insanına hitabedecek, yeni yaşayış biçimimize örnek olacak yeni anlatış biçimlerini henüz bulabilmiş değiliz. Yüzyıllar öncesinin insanını ve duygularını doyuran eserler artık günümüz insanına kafi gelmemektedir. Bilgi eksikliği kendini hissettirmektedir. Kelime olarak sevgi, öğreilmeye devam etse de, ibadet ve ahlâk kurallarının cehennem korkusu ile belletilmeye çalışılması din öğretimini kısırlaştırmıştır. Varlık üzerinde düşünme Türkiye'de unutulmuş gibidir. Kısmen var olanlarda etkili olamamıştır. Bunun neticesinde yetişkinlerin, çocuklara Alah'ı "seven" olarak anlatıp, inandırmaları güçleşmiştir. Hoca bu konuyu şu cümle ile özetliyor: Severek öğretmek, fakat sevgiyi de öğretmek gerekir.³⁷⁷

Prof. Bilgin, İslâm dininin bugüne kadar genellikle korku ahlâkına dayanan bir din olarak sunulmasının, sevgi ahlâkının timsali olarak sunulan Hristiyanlık karşısında bir dezavantaj sağladığını ve bunun sağlam dinî kültür almamış kişiler üzerinde etkili olduğunu söyler.³⁷⁸ İslâm dininin derinliğine tetkik edilerek sevgi'nin anlamında birleşmek gerektiğini tavsiye eder.³⁷⁹

8- Eğitimde Hurafe ve Cinsellik:

Bilgin'e göre hurafeler, camide, okulda, televizyonda, evde yine büyükler tarafından anlatılmaktadır. Genelde hikayelerde gizlenmiş olarak anlatılan hurafelerden büyüklerin kendileri de öncelikle etkilenmektedirler. Anlattıklarının yanlışlarla karışık olduğunun farkında olmadıkları için veya böyle yanlışlıkların zararlı olmadığını

³⁷⁷ Beyza Bilgin, Mualla Selçuk, *Din Öğretimi*, s. 49.

³⁷⁸ Beyza Bilgin, *İslâm'da Eğitimin Temeli Olarak Sevgi*, AÜİF, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1970, Önsöz.

³⁷⁹ Beyza Bilgin, A.g.e., b, 114-115. Ayrıca Bkz.: Beyza Bilgin, "İslâm'da Sevgi", *Din Öğretimi Dergisi*, S. 17, ss. 21-30, "Das Prinzip der Liebe in der Islamicshen Erziehung und in den unterrichtswerken der Türkei", *Weltreligionen und Friedenserziehung: Wege zur Toleranz, Padagogische Beitrage zur Kulturbegegnung*, 7, Hrgs: Löhnemann, ss. 36-44, Hamburg 1989.

düşündükleri için, kendilerinin kabul ettiği gibi başkalarının da bunları sorgulamaksızın kabul etmesini beklerler.³⁸⁰

Yapılacak iş, eğitimde hikaye ve masallardan yararlanırken, hurafeleri ayıklayarak bunları yeni nesillere aktarmaktır. Prof. Bilgin "*Beyza Teyze'den Hikayeler*"³⁸¹ eseriyle bunu gerçekleştirmiştir. Eğitimde hikaye ve masallardan yararlanmanın en güzel örneklerini bir metod olarak sunan Bilgin, bu konuda önemli bir çığır açmıştır.

Hoca'ya göre eğitimimizdeki en büyük eksikliklerden biri de, değişen toplum içinde cinslerin birbirlerine bakışları ve davranışları konusudur. Gerek aile içinde, gerekse okulda ve çalışma hayatında ilişkiler acaba nasıl olacaktır? Sokakta, toplu taşıma araçlarında karşı cinslerin birbirlerine tavırları nasıl olacaktır? Cinsler karşılıklı olarak birbirlerine saldırmaya hazır varlıklar olarak mı görülmelidir?

Yoksa Kur'ân'ı Kerim'de tavsiye edildiği gibi, gözlerin ve cinsellik organlarının terbiye edilip korunması ile kardeşler olarak karşılıklı yardımlaşmayı başarabilir miyiz? Böyle bir terbiye ve başarı yararlı ve gerekli midir? yoksa cinslerin birbirlerine zaafını azaltmamak için, aradaki ilişkiyi cinsellikten başka alanlara kaydırmamak mı gerekir?³⁸² diye soran Bilgin, bütün bu sorulara şöyle cevap vermektedir: "*Müminlerin kardeşliği ne demektir? Kardeşlik doğumla olanın dışında din kardeşliği olarak da gerçekleştirilecekse, acaba bu sadece erkeklerle erkekler, kadınlarla kadınlar arasında mı olacaktır? Eğer her iki cins arasında kardeşlik sözkonusu ise ki Kur'ân'ı Kerim'in ifadesinde kadın mü'minlerin ve erkek mü'minlerin kardeşliği söz konusudur, böyle bir terbiye işi olacaktır ve bunun nasılının düşünülmesi gereklidir.*

³⁸⁰ Bkz.: Beyza Bilgin, "*Ahlâk Terbiyesinde Dini Hikayeler*", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, S. 1, s. 54-55.

³⁸¹ Bkz.: Beyza Bilgin, *Beyza Teyzeden Hikayeler (4 cilt)*, 2. Baskı, Gün Yayıncılık, Ankara 1993.

³⁸² Bilgin, "*Ahlâk Terbiyesinde Dini Hikayeler*", s. 62.

Kadınlar ve erkekler olarak, cinsiyetimizi unutturmayan, fakat aynı zamanda birbirimize karşı saygıyı ve yardımlaşmayı teşvik eden ve bunu başaran bir eğitim sistemine ve yönetimine ihtiyacımız vardır. Fakat böyle bir başarı sadece örgün eğitimde uygulanacak bir eğitim sistemi ve yönetimi ile elde edilemez. Bunun için yaygın eğitimde de bütün imkânlarımız ile birlikte, bilinçli bir davranış geliştirilmesine ihtiyacımız vardır. Bizler kadınlar ve erkekler olarak farklıyız, fakat insanlar olarak aynıyız...³⁸³

Din eğitiminin cinsel eğitime de katkıda bulunabileceğini söyleyen Bilgin, bu katkının nasıl olacağını şöyle açıklamaktadır: "Din eğitiminin cinsel eğitime yardımı, diğer derslerinkinden ayrıdır. Onun görevi, biyolojik-tıbbî açıklama ve bu yolla aydınlatma değildir. Onun görevi, cinsel davranışın düzenlenmesi yolunda Kur'ân'ı Kerim'in ayetlerinin ışığı altında, kapsamlı bir sosyal ahlâkın telkinidir....³⁸⁴

---

³⁸³ Beyza Bilgin, *Ahlâk Terbiyesinde Dini Nikayeler*", Din Eğitimi Araştırmaları, Dergisi, S. 1, s. 62-63.

³⁸⁴ Bkz.: Beyza Bilgin, "Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri", AÜİF Dergisi, C. XXIV, s. 483.

IV. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamızda ağırlıklı olarak üç konu üzerinde durmaya çalıştık. Prof. Beyza Bilgin'in Yeni Yöntem çalışmaları, Kültürlerarası eğitim ve Beyza Bilgin'in Eğitim ve Din Eğitimi ile ilgili görüşleri.

Yeni yöntemin ne olduğu niçin böyle bir yonteme ihtiyaç duyulduğu tarihten ve Asr-ı Saadetten örnekler verilerek Bilgin'in görüşleri ve teklifleri doğrultusunda günümüzde nasıl uygulanabileceği konuları incelenmiştir. Kur'ân'ın anlaşılması hakkında bugüne kadar çok şeyler söylenmiştir. Herkes anlaşılmadığından yakınmış ama nasıl anlaşılacağına dair çözüm üretmemiştir. Bilgin bu konuda çözümler üretmeye çalışan ve Kur'ân'ın hurafe ve yanlışlıklarla dolu yorumlarının yerine Türkçe anlamı ile okunmasını, böyle bir okuyuşun tekniklerinin geliştirilmesini ve özellikle Kur'ân Kursları, İHL ler ve İlâhiyat Fakültelerinde bunun öncelikle başlatılmasını istemektedir.

Bilgin'in sunduğu teklifleri aslında Peygamberimiz dönemindeki Kur'ân'ı anlama çalışmalarının günümüze uyarlanması olarak da değerlendirebiliriz. Kur'ân'la insanımızı buluşturmak günümüzde din eğitimi açısından yapılması gereken ilk iş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kültürlerarası Eğitim bölümünde ise; gelişen ve değişen dünyada artık milletlerin, dinlerin ve kültürlerin dört duvar arasında kalamıyacağı, karşılıklı etkileşimin kaçınılmaz olduğu bu etkileşimin sağlıklı yürütülebilmesi için öncelikle kendi kültür ve dinimizin öğrenilmesi, bununda iyi bir din eğitimi ile mümkün olduğu konuları

üzerinde durulmuştur. Prof. Bilgin'in Kültürlerarası Eğitim konusunda yaptığı çalışmalar anlatılarak, Türkiye gibi bütün dünyada vatandaşları olan bir ülkenin kültürlerarası eğitim faaliyetlerinde aktif olarak rol alması gerektiği vurgulanmıştır. Türkiye'nin tarihten gelen böyle bir tecrübesi zaten vardır. Bu birikimin yeni nesile kültürlerarası eğitim vasıtasıyla aktarılması gerekir. Dünyanın gelişmiş ülkeleri ile birlikte hareket etmek artık bir zorunluluk haline gelmiştir. AB ne girmek için çalıştığımız bir dönemde bu tür faaliyetler daha da önem kazanmıştır.

Prof. Beyza Bilgin'in eğitim ve din eğitimi ile ilgili görüşlerini incelediğimiz üçüncü bölümde ise, dini dışlayan bir eğitimin eksik olacağı artık müstakil bir disiplin haline gelen din eğitimi alanında sevgiye dayalı, hedef tasarıları belirlenmiş, alan araştırmalarına dayalı bulgulardan ve dünyadaki gelişmelerden hareketle din eğitiminin okuldaki durumunun düzeltilmesi gerektiği konuları üzerinde durulmuştur. Din eğitiminin, eğitim bilimi ile birlikte çalışarak yaş guruplarına göre nasıl eğitim-öğretim konusu yapılacağı, K. Kerim'in anlaşılması için yeni teklifler ve hikaye-masal tekniğinden din eğitiminde nasıl yararlanılacağı, din dersinde öğretmen ve öğrencinin durumları, beklentileri ve din eğitiminde kaçınılması gereken olumsuzluklar Prof. Beyza Bilgin'in görüşlerinden hareketle incelenmiştir.

Bütün bunlardan sonra şu tekliflerde bulunabiliriz:

1- Dini değerleri gözönüne almayan bir eğitim eksik kalmıştır. Bu nedenle eğitim bilimleri ve din eğitimi bilimi ilişkisinin sağlıklı olarak kurulması ve ülkemiz eğitimine bu şekilde katkıda bulunulması gereklidir.

2- Din eğitimi alanında mutlaka alan araştırmaları yapılmalı, muhtevanın yanında metod ve yöntem çalışmalarına ağırlık verilerek

dinin nasıl öğretim konusu yapılacağına dair programlar geliştirilmelidir.

3- Din eğitimi konusunda sadece teorik bilgilerle yetinilmemeli, hedef tasarılar belirlenerek, uygulamadan gelecek veriler ışığında duygusal eğitime de yer verilerek Kur'ân'daki "kapgözü ile bakmak" anlayışı esas alınmalı ve din eğitimi bunu başarmak için çalışmalıdır.

4- Din eğitiminde herşey okuldan beklenmemeli cami-okul-aile ve çevre birlikte çalışmalıdır. Okuldaki din dersi gelişen ve değişen şartlara göre yeniden düzenlenmeli, mezheplerüstü olmalıdır.

5- Sevgi esas alınarak, severek öğretirken sevgi de öğretilmeli, günümüz insanına hitap edebilecek anlatış biçimleri geliştirilmeli, zorlamadan kaçınarak din eğitiminden inanmayı garanti etmesi beklenmemelidir.

6- Din eğitiminde asıl amaç, yeni yetişen nesile gelenekler içinde yeni yorum yapabilmeyi ve kararlar verebilmeyi öğretmek olmalıdır. Konular seçilirken günümüz ihtiyaçları gözönüne alınmalı ve öğrencilerin beklentileri doğrultusunda çalışılmalıdır.

7- Din dersi öğretmenleri Kur'ân'ı bütüncül bir yaklaşımla anlayacak şekilde ve branşını okulda hakkıyla temsil edecek biçimde bilgili olarak yetiştirilmelidir. Program ne kadar mükemmel hazırlanmış olursa olsun, iyi yetişmemiş bir öğretmenin başarısız olacağı unutulmamalıdır. Din eğitiminde amaç birliği mutlaka sağlanmalıdır.

8- Din eğitiminde Kur'ân'ın anlaşılması çalışmaları ilk basamak olarak ele alınmalı ve Türkçe anlamlı kur'ân okuma alışkanlığı yaygınlaştırılmalı, bunun için görevli kuruluşlar işbirliği yapmalıdır.

9- Din eğitiminde her dini kitabın Kur'ân olmadığı anlatılmalı ve din eğitiminde hurafelerle gerçekler ayırdedilmelidir. Masal ve hikaye tekniğinden mutlaka yararlanılmalı, teknolojik imkânlar da kullanılarak kur'ân'ı anlama çalışmaları öncelikle Kur'ân Kursları, İ. H. Liseleri, İlâhiyat Fakültelerinde başlatılmalıdır.

10- Kur'ân'ın anlaşılması ve din eğitiminin okullarda sağlıklı biçimde verilebilmesi için mutlaka uzmanlardan yararlanılmalı, Prof. Beyza Bilgin'in görüşlerinden istifade edilmelidir.

11- Değişen ve gelişen bir dünyada yaşadığımızı gözönüne alarak, vatandaşlarımızın yaşadığı, askeri, siyasi, ekonomik irtibatımızın olduğu birçok ülke ile sağlıklı ilişkilerin kurulabilmesi için kültürlerarası eğitim artık bir zorunluluktur.

12- Dünya'daki her türlü kötülüğün engellenmesinde kutsala dönüşün katkısı küçümsenemez. Bunu da ancak iyi bir din eğitimi sağlayabilir. O halde kültürlerarası eğitimin temel şartı öncelikle herkesin kendi dinini ve kültürünü iyi öğrenmesidir.

13- Türkiye'nin Avrupa ile bütünleşmeye çalıştığı bu günlerde diyalog çalışmalarının da kültürlerarası eğitime katkısı olabilir. Tarihten gelen tecrübesi ile ülkemiz kültürlerarası eğitime ağırlık vermeli ve bu tür organizasyonlarda başrol oynamalıdır.

14- Kültürlerarası eğitim yolu ile yanlış kapılara çıkacak yolları iyi keşfetmeli, üstünlük iddialarını bir tarafa bırakarak, ilişkide bulunduğumuz insanları iyi tanımalı ve bu alandaki çalışmalara fikri açıdan mutlaka katkıda bulunmalıyız. Türkiye'nin bu konuda hızırklıklı olması ve bir politikasının bulunması gereklidir.

15- Kültürlerarası eğitim okullarda (yüksek öğrenim ve lise dengi) ders olarak okutulmalıdır.

16- Fikirlerin ve düşüncelerin doğru anlaşılması sadece nakille veya yazıp, okumakla mümkün değildir. Duygusal yönünün

kaybolmaması anlamayı kolaylaştıracaktır. Prof. Bilgin hayatta iken onun fikirlerini iyi anlamak ve onu tanımak din eğitimi açısından büyük katkılar sağlayacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

- AHMED, b. Hanbel, *El Müsned*, Beyrut, trs.
- ANA BRİTANNİCA, Ana Yayıncılık, İstanbul 1992, C. I.X.
- BİLGİN, Beyza, *İslâm'da Eğitimin Temeli Olarak Sevgi*
Basılmamış Doktora Tezi, AÜİF 1970.
- BİLGİN, Beyza, -SELÇUK, Mualla, *Din Öğretimi Özel Öğretim*
Yöntemleri, Gün Yay., Ankara 1995 (2. Bsk.)
- BUHARİ, Muhammed b. İsmail, *el-Camiu's-Sahih*, İstanbul, trs.
- İBN-İ MÂCE, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvini, *es-Sünen*, İstanbul, trs.
- EDEBÜ-L MÜFRED, Çev: A. Fikri Yavuz, İstanbul 1979.
- BİLGİN, Beyza, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Yeni Çizgi Yay.,
Ankara 1995.
- ROUSSEAU, J.J, *Emile*, Çev: H.Z. Ülken, A.R. Ülgener, S.
Güzey, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1961, (5.
Baskı)
- ACLUNİ, İsmail b. Muhammed, *Keşfu-l Hafa*, Beyrut 1351
- MÜSLİM, Ebul Huseyn İbnu-l Haccâc el-Kuşeyri, *Câmiu's-Sahih*,
İstanbul trs.
- BİLGİN, Beyza, *Beyza Teyzedden Hikayeler*, Gün Yay., (I-IV),
Ankara 1993, (2. Baskı)

- _____ *Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Emel Matbaacılık, Ankara 1980.
- _____ *“İlâhiyat,Fakültelerinde Din Eğitimi ve Öğretimi”Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi, İslâm Medeniyeti Vakfı yay., ss.76-80, İstanbul 1993.*
- _____ *“Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Özel Öğretim Yöntemleri Üzerine”*, Din Öğretimi Dergisi, MEB yay. Ankara 1991, S.30, ss.77-82.
- _____ *“Münih’te Türkiye’de İslâm Semineri”*, Din Öğretimi Dergisi, MEGSB yay., Ankara 1992, S.33, ss.16-22,
- _____ *“Okulöncesi Çağı Çocuğunda Dini Kavramlar”*, Din Öğretimi Dergisi MEB yay., Ankara 1986, S.8-9, ss.21-30.
- _____ *“Türkiye’de Din Eğitimi,”*, Demokrasi Gündemi Dergisi, S.21, Ankara 1996.
- _____ *“Kur’ân’ın Anlatım Teknikleri Üzerine”*, 1. Kur’ân Sempozyumu, Bilgi Vakfı yay. ss.79-86, Ankara 1994.
- _____ *“Bilgi’nin İslâmileştirilmesi”*, Yeni Asır Gazetesi, 26 Nisan 1996, S.9
- _____ *“Tarihi Tercrübemizden Yeni Dünya Düzenine Nasıl Katkı Sağlarız”*, Din Öğretimi Dergisi, MEB yay., S.39, ss. 20-25, Ankara 1993.
- _____ *“Religiöse Erzählungen als Grundlage der Bildung Ethischer Werte in der Schule”*, Padagogische

Beitrage zur Kulturbegegnung, Band 14, Hrgs: J. Lahnemann, ss.280-286 Hamburg 1995.

_____ *Ellibin Yıllık Bir Gün*, Akid yay., Ankara 1992.

BİLGİN, Beyza, *“İslâm Terbiyesinde Sevgi Prensibi ve Türkiyedeki Uygulama”*, Din Öğretimi Dergisi, MEGSB yay., S.17, ss.21-30, Ankara 1988.

_____ *“Gençler ve Aşırı Hareketler”*, Din Öğretimi Dergisi, MEGSB yay., S.11, ss.39-42, Ankara 1987.

_____ *“Gençlik ve Din Eğitimi”*, Din Öğr. Dergisi, MEGSB yay., S.10, ss.22-32, Ankara 1987.

_____ *“İlk Eğitimci Anne'dir”*, Din Öğr. Dergisi, MEGSB yay., S.12-13, ss.11-16, Ankara 1987.

_____ *“Çocuğun Manevi Eğitimi”*, Din Öğr. Dergisi, MEGSB yay., S.6, ss.29-38, Ankara 1986.

_____ *“Okul Öncesi Çağı Çocuğunda Din Duygusu”*, Din Öğr. Dergisi, MEGSB yay., S.7, ss.12-19, Ankara 1986

_____ *“Çocuklarımıza İnsancıl Davranışları Nasıl Kazandırabiliriz”*, Din Öğr. Dergisi, MEB yay., S.26, 24-32, Ankara 1991.

_____ *“İnanç, ibadet ve Ahlâk Öğretimi İlkokul Öğretmenleri için”*, Din Öğr. Dergis, MEGSB yay., S.15, ss.14-241, Ankara 1988.

_____ "*Eğitimin Temellerinden Biri Olarak Din Eğitimi*",
Din Öğr. Dergisi, MEB yay., S.33,ss.9-15,
Ankara 1992.

ERTÜRK, Selahattin, *Eğitimde Program Geliştirme*, Yelkentepe
yay, Ankara 1986, (5. Baskı)

ÖZTÜRK, Hüseyin, *Öğrenci Gözüyle Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi
Öğretmenlerinin Sosyal ve Pedagojik
Formasyonu*, AÜSBE, Basılmamış Y. Lisans
Tezi, Ankara -1995.

COŞKUN, Hasan, *Eğitim Teknolojisi Açısından Kültürlerarası
Eğitimi*, Konrad Adenauer Vakfı yay., Ankara
1996.

TOSUN, Cemal, "*Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimine Genel Bir
bakış*", Tartışılan Değerler Açısından Türkiye,
TDV yay., Ankara 1996,ss.95-112.

GÖNGÖR, A. İsra, *Vatikan Misyon ve Diyalog*, Töre yay.,
Ankara 1997.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit, *Eğitime Giriş*, Binbaşıoğlu yay., Ankara
1988, ss.61-62.

BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş-ÇİVİ, Cuma, *Genel Öğretim Metodları
Öz eğitim yay.*, İstanbul 1996, s.48-49,
(6. Baskı)

DOĞAN, Recai, *II. Meşrutiyet Döneminde Batıcılık Akımının Din
ve Eğitim-Öğretim Görüşlerinin
Değerlendirilmesi*, AÜSBE, Basılmamış
Doktora Tezi, Ankara 1996.

- AYDIN, M. Zeki, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Buldurma (Sokrates) Yöntemi*, AÜSBE, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1993.
- SELÇUK, Mualla, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, TDV yay., Ankara 1991.
- ZEBİDİ, Zeynüddin Ahmed b. Ahmed b. Abdil Latif, *Sahihi Buhari Muhtasarı ve Tecri-i Sarih Tercemesi*, Çev: Kamil Miras, DİB yay., C.9, Ankara 1986, (8.Baskı)
- ŞİMŞEK, M. Said, "*Asr-ı Saadet'te Kur'ân ve Sünnetin Anlaşılması*", Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslâm, Beyan yay., C.1, ss.203-231, İstanbul 1994.
- DUMAN, M. Zeki, *Nüzulünden Günümüze Kur'ân ve Müslümanlar*, Fecr yay., Ankara 1996.
- SELÇUK, Mualla, "*Niçin Din Eğitimi*", (Colin Alves'ten çeviri) Din Öğretim Dergisi, MEB yay., S.33, ss.20-27 Ankara 1992.
- ANAY, Harun, *Dini Öğretmeyi Nasıl Öğrenebilirim*, AÜİF Lisans Tezi, Ankara 1987.
- HAMİDULLAH, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, Çev: Salih Tuğ, İrfan yay., İstanbul 1993, (5. Baskı)
- KÖKSAL, M. Asım, *İslâm Tarihi*, Şamil yay., İstanbul 1987.
- TOSUN, Cemal, "*Kur'ân Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları ve Bir Kitap*", Din Öğretimi Dergisi, MEB yay., ss.50-54, Ankara 1992.

AKSU, Zahid, "Dinler ve Mezheplerarası Diyalog", 1.Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri, DİB yay., C.2, ss. 409-412, Ankara 1995.

AYDIN, Mehmet, *Müslümanların Hristiyanlığa Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları*, SÜİF yay., Konya 1989.

KÜÇÜK, Abdurrahman, "Dinlerarası Diyalog Üzerine Bazı Düşünceler", Din Öğretimi Dergisi, MEB yay., S.27, ss.27-38, Ankara 1991.

SUYUTİ, Celalüddin Abdurrahman, *El-İtkân fi Ulûmi-l Kur'ân*, Kahraman yay., istanbul 1978, (4.Baskı)

KETTANİ, *Et-Terâtibu-l idariyye*, Çev: Ahmet Özel, İz yay., İstanbul 1993.

TURGUT, İhsan, *İslâm'da Çağdaşlaşma*, İzmir 1996.

ATAY, Hüseyin-ÖZTÜRK, Y. Nuri-BİLGİN, Beyza-AYAS, M.Rami-GÜNEŞ, Arip-ELİK, Hasan, *İslâm Gerçeği*, AÜİF yay., Ankara 1995.

DİB 1994 yılı İstatistikleri, (Hizmete Özel), APK Dairesi yay., Ankara 1995.

FAZLURRAHMAN, *İslâm ve Çağdaşlık, Fikri Bir Geleneğin Değişimi*, Çev: A. Açıkgenç, M.H. Kırbaşoğlu, Ankara 1996.

AÇIKGENÇ, Alparslan, *Bilgi Felsefesi*, İnsan yay., İstanbul 1992.

ATAY, Hüseyin, *Kur'ân'a Göre Araştırmalar*, I-V, Ankara 1995.

ATAY, Hüseyin, "Müslümanın Günlüğü-I" AÜLF Dergisi, C. XXXV, ss.1-60, Ankara 1996.

ÖZTÜRK, Y. Nuri, *Yeniden Yapılanmak Kur'ân'a Dönüş*, Yeni Boyut yay., İstanbul 1996.

GEBAUER, Klaus, "Müslüman Öğrencilerin Alman Okullarındaki Dini Eğitimi", Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri(8-10 Nisan 1988), DİB yay., ss.75-89, Ankara 1991.

SHEPHERD, John, "İslâm ve Din Eğitimi (Mezhebe Dayalı Olmayan Yaklaşım)", Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri (8-10 Nisan 1988), DİB yay., ss.370-378, Ankara 1991.

LAHNEMANN, Johannes, "Almanya'daki Müslüman Çocukları İçin Din Eğitiminin Öğrenim Amaçları ve Metodları", Din Öğretimi ve din Hizmetleri Semineri (8-10 Nisan 1988), DİB yay., ss.44-59, Ankara 1991.

WIELANDT, Rotraud, "Federal Almanya'da ,İslâmi Din Dersinin Çerçeve Koşulları", Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri (8-10 Nisan 1988), DİB yay., ss.36-44, Ankara 1991.

AŞIKOĞLU, N. Yaşar, "Din Eğitimi Biliminin Türkiye'de Bağımsız Bir Bilimsel Disiplin Olarak Doğuşu ve Gelişimi", Diyanet ilmi Dergi, C.30, S.3, ss.85-93, Ankara 1994.

BİLGİN, Beyza, "Das Verstandnis Religiöser Erziehung in ainem laizistischen Land ein Beispiel der Türkei",

Padagogische Beitrage Zur Kulturbegegnung.
Band 10. Hrsg., Johannes Lahnemann,
ss.190-200, Hamburg 1992.

_____ "*Das Prinzip de Liebe in der Islamischen Erziehung
in den Unterrichtsmerken der Türkei*",
Padagogische Beitrage zur Kulturbegegnung,
Band7, Hrsg., J. Lahnemann, SS.36-44,
Hamburg 1985.

_____ "*Ahlâk Terbiyesinde Dini Hikayeler*", Din Eğitimi
Araştırmaları Dergisi, S.1, ss.51-74, İstanbul
1994.

HOCAOĞLU, Durmuş, "*Sekülerizm, Laisizm ve Türk Laisizmi*"
Türkiye Günlüğü Dergisi, Temmuz-Ağustos
1994, Ankara 1994.

NEVEVİ, Muhyiddin, *Riyazus-Salihin*, Çev: K. Burslan, H.H.
Erdem, DİB, yay., Ankara trs., (9.Baskı)

KOÇ, Turan, *Din Dili*, Rey yay., Kayseri 1995.

BORMANNS, Marice, *Müslümanlarla Hristiyanlar Arasında
Diyaloğa Yönelişler*, Ter: E.M. Ümit, Der yay.,
İstanbul 1988.

KÜNG, Hans-KUSCHEL, K.Josef, *Evrensel Bir Ahlâk'a Doğru*,
Ter: Cemal Tosun, N.Y, Aşikoğlu, R. Doğan,
Gün yay., Ankara 1995.

WATT, W.M, *Modern Dünya'da İslâm Vahyi*, Çev: M. Aydın,
Hülbe yay., Ankara 1982.

K. KERİM ve Açıklamalı Meali, TDV yay., Ankara 1993.

GENCEL, Adnan-BAYRAK, Mustafa, "*Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersinin Etkinliği İle İlgili bir Araştırma*",
Din Öğretimi Dergisi, MEB yay., S.8-9, Ankara
1986.

BİLGİN, Beyza, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*,
Emel Matbaacılık, Ankara 1980.

BİLGİN, Beyza, "*İrşad'da Evrensel Sorumluluk*", 1. Din Şûrası
Tebliğ ve Müzakereleri, DİB yay., C.1, ss.171-
179, Ankara 1995

AŞIKOĞLU, N. Yaşar. "*Dini Metinlerin(ayet ve hadisler)
Öğretiminde Yeni Bir Yaklaşım (Teori ve
Uygulama)*" *Din Öğretimi Dergisi*, MEB yay.,
S.38, ss.35-53, Ankara 1993.

BİLGİN, Beyza, "*Eğitimin İmkânı ve Sınırları Üzerine*", AÜİF
İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi, C. IV, ss.221-
227, Ankara 1980.

_____ "*Liselerde Din Bilgisi Derslerinin Bugünkü Durumu*",
50. Yıl, AÜİF yay., ss.273-289, Ankara 1973.

_____ "*Din Dersi Öğretmenliği ve Güçlükleri*", AÜİF
Dergisi, C.XXVI, ss.258-263, Ankara 1983.

_____ "*Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri*", AÜİF
Dergisi, C.XXIV ss.449-483, Ankara 1981.

YENİ ASIR GAZETESİ, Muhtelif Sayıları, İzmir.

TOSUN, Cemal, *Din ve Kimlik*, TDV Yay. Ankara 1993.

AŐIKOĐLU, N. YaŐar, Almanya'da Temel Eđitimdeki Tůrk
Çocuklarının Din Eğitimi, DTV Yay. Ankara
1993.

Religiōse Unterweisung fůr schůler Islamischen Glaubens,
Landeinstitut fůr Schule und Weiterbildung,
Soest 1986.

TEZ ÖTEZİ

ÖNDER, Mustafa; “*Prof. Dr. Beyza Bilgin ve Din Eğitiminde Yeni Yöntem Çalışmaları*”, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Cemal TOSUN, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, *II. +..168.s.*

Prof. Dr. Beyza Bilgin Türkiye’de Din Eğitim Biliminin kurucularındandır. Yeni yöntem ve Kültürlerarası Eğitim çalışmaları günümüz Din Eğitimi açısından son derece önemlidir. Beyza Bilgin’in tanınması, ülkemizde Din Eğitiminin geldiği seviyeyi, tesbit etmek, problemlerini tanımak ve yapılacak araştırmaların yönünü belirlemek açısından bir zarurettir. Bu çalışmanın amacı da budur.

Çalışmamızın Birinci Bölümünde Beyza Bilgin’in hayatı, eserleri ve makaleleri ile tebliğleri ve metodu incelenmiştir.

İkinci Bölüm’de Yeni Yöntem ve kültürlerarası Eğitim kavramları üzerinde durulmuş, Yeni Yöntemin ve Kültürlerarası Eğitimin anlamları, niçin gerekli oldukları ve Beyza Bilgin’in bu konulardaki çalışmaları anlatılmıştır. Yeni yöntem uygulamalarının ve Kültürlerarası Eğitim’in ülkemiz eğitimine ne gibi katkılar yapacağı üzerinde durulmuştur.

Üçüncü Bölüm’de Prof. Beyza Bilgin’in Eğitim ve Din Eğitimi ile ilgili görüşleri başlıklar halinde incelenmiştir. Din eğitiminin temeli, başlama yaşı, hedef tasarıları, okulda ve camideki din eğitimi, kaçınılması gereken olumsuzluklar ve Din Eğitimi’nin görevleri, Din Eğitiminde Yeni Yönelişler, Eğitimde Sevgi gibi konular işlenmiştir.

Dördüncü Bölüm’de ise çalışmadan elde edilen sonuçlar belirtilerek yapılması gerekenler maddeler halinde sıralanmıştır.

SUMMARY

ÖNDER, Mustafa; "Prof. Dr. Beyza BİLGİN and New Methodology Studies in Religious Education", Master Thesis, Supervisor: Assoc. Doç. Dr. Cemal TOSUN, Ankara University, Faculty of Theology. 168 p.

Prof. Dr. Beyza BİLGİN is one of the founders of Religious Education Science in Turkey. His studies on New Methodology and Inter-cultural Education are very important for the Religious Education today. It is an imperative to know Prof. BİLGİN for describing problems of Religious Education, for defining the level of Religious Education today, and for determining the direction of new studies in future. The aim of this study is to realize the objections above said.

In the first chapter, The life of Prof. BİLGİN, his publications, papers, presentations and his methodology has been studied.

In the second chapter, the ideas of New Methodology and inter-cultural have been studied. Why New Methodology and Inter-cultural education ideas are important has ben tried to be explained. Prof. BİLGİN's studies about the above subjects have been presented. What kinds of contribution that the New Methodology and Inter-cultural education make to Turkish education have been considered.

In the third chapter, the opinions of Prof. BİLGİN on Education and Religious Education have been studied under main headlines. The topics such as the basis of religious education, the starting age for religious education, target schemes, religious education at schools ant at mosques, negations that to be avoided, and the purpose of religious education, the New methodologies on religious education, and appreciation at Education have been discussed.

In the fourth chapter, the results of steduies have been presented and the requirements that have to be undertaken, have been pointed out item by item.